

PARAISTEN KAUPUNKI

PARAISTEN KESKUSTAN YLEISKAAVA

Asuinalueet läpi vuosikymmenten
– keskustan kaupunkikuvallinen selvitys

lina Paasikivi

22.10.2019, tark. 7.2.2020

Paraisten kaupunki, Ympäristöosasto, Kaavoitusyksikkö

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Saaristokaupunki Parainen	4
3. Rakennustyytit Paraisilla	6
4. Alueinventoinnit.....	20
4.1 Bläsnäs	20
Kirkkosalmi.....	20
Vepontie.....	23
Bläsnäsin kylä	26
4.2 Ersby.....	29
4.3 Finby.....	30
4.4 Jussinniitty.....	34
4.5 Keskusta	37
Grankullankatu.....	37
Keskustan kerrostalot	39
Keskusta Södergård.....	43
4.5 Koivuhaka.....	45
Lehmustie.....	45
Pihlajatie	49
4.6 Munkvik.....	53
4.7 Norrby	55
Norrby	55
Norrbyn rantatie	56
4.8 Pappilanmalmi Runeberginkatu.....	58
4.9 Pappilanpelto	60
4.10 Parsby.....	65
Aittakalliontie.....	65
Finbyntie	67
Hakalehdontie	69
Kaarre.....	71
Kellarinmäki	73
Myllymäentie	76
Talotie	79

4.11 Pjukala.....	83
4.12 Raivio.....	85
4.13 Skräbböle	88
Arkitie	88
Koulumäki	90
Kylämäki	91
Näsimäki.....	93
Pohjoismetsäntie	95
Puutarhakatu	98
4.14 Söderby	100
Kerrostalot	100
Marjastajantie	103
4.15 Tennby	107
4.16 Tiilihaka	114
4.17 Österby.....	117

1. Johdanto

Paraisten keskustan osayleiskaavan yhteydessä on nähty tarpeelliseksi inventoida ja kuvata eri aikoina rakennettuja ja tavalla tai toisella hahmotettavia aluekokonaisuuksia. Tässä inventoinnissa ei keskitytä yksittäisten rakennusten arviointiin, sillä yleiskaavan perusselvityksiin kuuluu erillinen rakennuskannan inventointi sen selvittämiseksi, minkälaisia kulttuuriarvoja rakennuksiin liittyy. Rakennusinventointi löytyy Varsinais-Suomen maakuntamuseon informaatioportaalista (MIP).

Tässä selvityksessä alueiden kartoituksen lähtökohta on toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen. Rakennusten ikä ja niihin liittyvät rakennustaiteelliset, kulttuurihistorialliset tai maisemalliset arvot luovat perustetta sille, minkälainen alueesta muodostuu. Aluekokonaisuuksia selvitettäessä lähtökohtana on kaupunkikuva, suunnittelu- tai rakentamishistoria. Kaupungin perusolemukseen kuuluu se, että suunnitelmia tehdään aluekokonaisuuksina, mutta niitä muutetaan tarpeen mukaan ja joskus sattumanvaraisesti. Ehjien aluekokonaisuuksien säilyminen on kuitenkin yhtä lailla arvokasta, kuin yksittäisten arvorakennusten suojeleminen. Kaupunki koostuu kerrostumista. Tasapainoinen kaupunkikuva on sellainen, jossa kerrostumat näyttäytyvät ymmärrettävinä kokonaisuuksina.

Jo edellisessä yleiskaavassa kartalla on rajattu sekä suojelun arvoisia alueita, että omintakeisia ympäristöjä. Alueiden kartoitus toimii kaavoituksen apuna ja yleiskaavan valmistelussa arvioidaan, mitä tiedosta tuodaan kaavakartalle. Selvitys voi kuitenkin auttaa myös yksityiskohtaisessa kaavoituksessa, kansalaiskeskustelussa, rakennuslupaharkinnassa tai yleisten alueiden suunnittelussa.

Kartoitus on tehty käyttäen keskustan osayleiskaavan varten koostettua ”Asuinrakennusten rakentamisvuosikymmenet” – selvitystä, Museoinformaatioportaalista (MIP), kaupungin karttatietopalvelua ja painettuja lähteitä ja muita yleiskaavaselvityksiä sekä kaupungin arkistolähteitä. Suhteellisen lyhyen ajan puitteissa ei syvällisiin arkistotutkimuksiin ole ollut mahdollistan mennä. Arkkitehtuurihistoriallinen arvio on tekijän. Yleisesti tiedossa oleville tyylihistoriallisille kommentteille ei ole haettu lähdetietoa kirjallisuudesta. Rajaukset ovat monin paikoin tulkinnanvaraisia, toisin paikoin yksiselitteisesti suunnitelmista lähteviä.

Kaupunkikuvallisen selvityksen on laatinut touko-kesäkuussa 2019 arkkitehti Iina Paasikivi, eläkkeellä Turun kaupungin kaavoitustoimesta, Paraisten kaupungin kaavoitusyksikössä.

2. Saaristokaupunki Parainen

Paraisten saaristokaupunki omaa kaikki aidon suomalaisen kaupungin piirteet, vaikka kaupunkistatus on myöhäinen. Sillä on jo historiallisesti kauppapaikan ja keskuksen asema, josta todisteena on Vanha Malmi keskiaikaisen kirkon vieressä.

Nykyaikainen kaupunkikehitys alkoi kuitenkin Paraisten Kalkkivuori-yhtiön perustamisesta ja suurteollisuudesta. Toisaalla Parainen oli jo varhain saaristoturismin kohteena.

Muihin Suomen maaseudun teollisuuspaikkoihin verrattuna Paraisilla oli jonkinlainen kaupunkikulttuuri. Kaupallisen keskustan rakentuminen Uudelle Malmille merkitsi selvää harppausta kohti kaupunkimaista keskustaa. Kalkkiesiintymä aivan kirkonkylän vieressä on ollut sekä hyöty, että uhka kehittyvän kaupungin eheydelle.

Suurteollisuuden pyörittäminen on tuonut paikkakunnalle koulutettua väkeä. Yhtiö rakensi alusta lähtien omaan käyttöön sekä tuotantotiloja, että henkilöstön asuntoja. Rakennusten suunnittelijoina käytettiin ammattilaisia. Arkkitehti Albert Richardtson tunnetaan mm Paraisten Kalkkivuori Oy:n luottosuunnittelijana. Kun kalkinlouhinta on perustunut maan omistamiseen, yhtiön haltuun tuli 1930-luvulle tultaessa 400 ha entisiä maanviljelystilatoja. (Limberg 1898, Södergård 1909, Norrgård ja Parsby, 1913) ¹ Suuri osa nyt kartoitetuista asuntoalueista on rakennettu yhtiön omistamille maille. Tässä selvityksessä keskitytään alueiden ilmiasuun nykyisessä tilanteessa. Selvittämättä jää lainsäädännön ja kuntamuodon merkitys varhaisimpien taajamien synnyssä. Tässä selvityksessä ei käsitellä Vanhan Malmin ja Tiilihaan asemakaavalla suojeltuja alueita eikä suurteollisuuden valtakunnallisesti merkittäviä asuntoalueita.

Liitekartoilla ”Asuinrakentamisen vuosikymmenet” 5a-5e näkyy kuvaavasti eri aikojen rakentamisen sijoittuminen. Kunnassa rakentamisen sijoittumista on ohjattu hyvin kaavoituksella. Ensimmäinen asemakaava – stadsplan - on hyväksytty koko silloiselle taajaväkiselle alueelle vuonna 1933. ² Kaavas suunnitelman laati Albert Richardtson ja E.I. Sutinen, Turun silloinen asemakaava-arkkitehti. Arkkitehti Sigvard Eklund on laatinut asemakaavoja ensin kauppalanarkkitehtina, sittemmin luotettuna konsulttina. Suuri merkitys on ollut arkkitehti Marjatta Laineenkaren erittäin pitkä ja yhtäjaksoinen ura kaupunginarkkitehtina. Kunnan kaavoitusta on hoidettu aktiivisesti. Kaupunki on rakentunut tasapainoisesti eheäksi. Vanha Malmi ja Tiilihaka on säilynyt esimerkillisesti kuvana Paraisten varhaisesta ”kaupunkikehityksestä”.

Rakentaminen seuraa aina kansallisia ja kansainvälisiä virtauksia. Paikallisesti syntyy omia tulkintoja, joiden löytäminen on yksi tämän selvityksen tavoite. Rakennuksia on korjattava ja niitä on pidettävä yllä. On hyvin inhimillistä, että korjauksessa modernisoidaan ja parannellaan vanhaksi käynyt rakennusta esikuvana juuri ajankohtainen tyyli. Uusi tyyli tulee taas muutamassa vuosikymmenessä vanhanaikaiseksi eikä näin pidemmän päälle paranna alkuperäisen rakennuksen olemusta. Tällä selvityksellä on tavoitteena löytää yhtenäisellä tavalla rakennettuja alueita. Tällaisilla alueilla rakennusten alkuperäisen ilmeen uudistaminen vaatii erityistä harkintaa. Rakennus on aina ympäristönsä osa. Eri aikakausien rakennuksista koostuvilla alueilla taas jokainen kerrostuma on autenttinen paras todiste ympäristön historiasta.

Asemakaavoituksen tarkoituksena on määritellä kunkin alueen rakentamistapa ja luonne. Ympäristön lopullinen ilme tulee kuitenkin ajankohtaisesta arkkitehtuurista ja rakennustekniikasta ja

¹ Suomen maatilat, 1932

² Pargasbygdens historia III, s. 264

myös kasvillisuuden valinnasta. Asemakaavassa voidaan määrätä rakennuksen suojelemisesta ja sen ilmeen säilyttämisestä. Yksi tämän selvityksen tehtävä on tuoda esille myös mahdolliset suojelutarpeet.

Viime vuosisadalla kehittyivät suomalaisen kaupunkiasumisen rakennustyyppit. Historiallisesti asuminen on tapahtunut samassa pihapiirissä tuotannon kanssa, niin maaseudulla, kuin kaupungissa. Kaupungin asuntoalueet syntyivät vasta, kun tarvittiin työvoimaa teollisuuteen. Paraisten kalkkiteollisuus on hyvä esimerkki varhaisesta suurteollisuudesta, jossa ”isännän velvollisuudella” rakennettiin henkilöstölle asuntoja. Johtajille villoja ja työläisille rivitaloja ja myöhemmin kerrostaloja. Yhtiö on epäilemättä ollut myös edistämässä omakotialueitten syntyä.

Omakotitalo on alun perin tarkoittanut omatoimisesti rakennettua yhden tai kahden asunnon taloa vuokratontilla. Ruotsissa syntyi 1800-luvun lopulla vahva omakoti- liike. Huvila tai villa oli taas ylemmän tai keskiluokan erillispientalo tai jopa pienkerrostalo. Omakotitalo määriteltiin virallisesti vuoden 1927 omakotirahastoa koskevassa laissa.³ Sodan jälkeen pääosa jälleenrakentamisesta toteutui omakotialueilla. Omakotitalo on sekä terminä, että rakennustyyppinä kaupunkilainen. Omakotitalo merkitsi edelleen yhden perheen taloa, jossa usein oli toinen, vuokrattava asunto. Tämän takia lainsäädännössä edelleen määritellään omakotitalo enintään kahden asunnon rakennukseksi.

1960-luvulla omakotitalo-sana korvattiin suunnittelukielessä termillä erillispientalo. Paritalo on saanut merkityksen kahden tasavertaisen asunnon pientalona. Rivitalo yksi- tai kaksikerroksisista asunnoista, joilla kaikilla oli oma etu- ja takapiha. Riviin rakennettuja asuntoja oli aiemmin työväenasuntoina esim. ositteessa Brobackantie 1-7. Uudet rivitalot sen sijaan olivat selvästi keskiluokkaista, ei hartiapankkirakentamista.

Kerrostaloja Paraissa oli yhtiön rakentamina tehtaalla ja Koulukadulla. Kerrostalolähiöt, aluerakentaminen, tulivat Suomessa asuntopolitiikan keskiöön 1960-luvulla. Tennby on Paraisten ainoa iso kerrostaloalue. Keskustan uusiutumiseen tähtäävä suunnitelma vuodelta 1968, sen myötä rakennetut tornit ja Rantatien liikerakennukset ovat osa suomalaista kaupungistumishistoriaa. Tuon ajankohdan jälkeen virisi yleisesti tarve vanhojen kaupunkiympäristöjen suojeluun.

³ Kirsti Saarikangas, Omakotiasumisen kulttuurihistoriaa. www.kulttuuriymparistomme.fi

3. Rakennustyypit Paraisilla

Vanhat torpat

Maaseudun rakennusperinteeseen pohjautuva, hirsirunkoinen ”torppa”.

Rakennusrunko on kapea, yhden hirren mittainen ja huoneet ovat peräkkäin. Matalahko ullakko ja kivijalka. Laakeahko satulakatto, kattohuopa tai pelti. Kuisti on yleensä lisätty pitkälle sivulle.

Julkisivut pystylauta, tai peiterimavuoraus, punamulta ja valkoinen listoitus. Ikkunat pystyt, kaksijakoiset, ruutujako. Joskus T-ikkunat.

Julkisivuverhoilu voi olla myös kaupunkimaisempi kenttiin jaettu pysty-vaakapaneeli, joka on öljymaalattu vaaleaksi.

Pihapiirissä on talousrakennus, sauna ym. Piha aidataan rima-aidalla.

Kuvat: Rakennuksia Parsbyssä, 1800-luvulta ja v. 1908. Valokuvat: Laura Ruohonen TMK/MIP

Valokuvat: Teija Mustonen TMK/MIP

Huvila – villa 1900-luvun alussa Paraisilla

Rakennuksen runko voi olla suorakaiteenmuotoinen, mutta usein siihen liittyy rungon lisäosia, lasikuisti kahden puolen runkoa, portaat suoraan pihalle ym. Rakennuksen kerroshkorkeus on yli 2,5m.

Katto: Satulakatto, jossa on vastaharjoja tai usein mansardikatto tai muu koristeellisempi harjakaton muoto.

Sokkeli: korkea, lisää rakennuksen volyymia ja maaston mukaan mitoitettu.

Ikkunat: Eri muotoisia ja kokoisia ikkunoita, koristeellisia ikkunajakoja.

Julkisivun vuoraus: "Tyylin mukaisesti" yleensä lautapaneelia. Alimmaisessa kuvassa paanua muistuttava kansallisromanttinen julkisivuvuoraus.

Listat: Koristeellisia listoja tyylin mukaan.

Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Kuva: Omakotitalo vuodelta 1939. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Omakotitalot 1920- 30 -luvulla

Rakennustyyppi eriytyy maaseudun rakennusperinteestä. Se on selvästi kaupunkimaiseen ympäristöön suunniteltu, melko vakiomuotoinen. Omakotialueitten rakentaminen alkoi kaupungeissa 1920-luvulla.

Runko: Rakennuksen runko on kahden huoneen levyinen ja pituinen. Hirsirunko,

myöhemmin rankorakenne. Ullakkokerros on osittain asuinkäytössä.

Katto: Melko jyrkkä tasasivuinen satulakatto. Pelti tai useimmiten sementtitiilikate. Räystäät melko kapeat, alta laudoitetut, joskus muotoiltu ”kissanhyllä”.

Kellari: Rakennuksessa on useimmiten kellarikerros tai ainakin alusta, sokkeli selvästi korkea, usein betonirakenteinen.

Kuisti yleensä pitkällä sivulla. Kuistissa mahdollisesti koristeellisia yksityiskohtia tai ikkunoita.

Vuori: Julkisivuoraus on pysty peiterima tai paneeli. Peittomaali.

Listat: Vesilista sokkeliä vastaan ja julkisivuvuorauksen jako hirsikerran yläreunan kohdalta. Ikkunalistoitus yksikertainen, vesilista yläreunassa. Nurkkalistat korosteettomat.

Ikkunat korkeat tai neliönmuotoiset, kaksi- tai kolmiosaiset, joskus T-ikkunat. Ruutujaolliset tai jaottomat.

Paraisilla on eri puolilla kaupunkia muutamia tasakattoisia funktionalistisia omakotitaloja 1930-luvulta. Ne todistavat omalta osaltaan, että rakennuttajat olivat hyvin perillä arkkitehtuurin viimeisimmistä virtauksista ja valmiit myös panostamaan siihen.

Kuva: Omakotitalo vuodelta 1951. Tässä rakennuksessa näkyy kaksi paraislaista yksityiskohtaa: katon päädyn räystäsverhouksen kaareva peitelauta ja kulmaikkuna. Molemmat erityiset piirteen ilmenevät 30-luvulta aina 60-luvun alkuun eri puolella Paraista. Valokuva: Laura Ruohonen TMK/MIP

Omakotitalot 1940-50-luvulla

Jälleenrakennuskauden omakotitalot ovat funktionalistisen tyylin kotimainen tulkinta. Yksinkertainen, ja vähistä rakennusaineista tehty. Tyyppitalopiirustuksia oli yleisesti tarjolla. Kellarin rakentaminen yleistyi 50-luvulle tultaessa ja siitä tuli kaupungeissa rakennuksen toiminallinen osa, sauna ja keskuslämmitys sijoitettiin kellariin. Tyyppipiirustusten yleistyessä ”vanhanaikaiset” ratkaisut kävivät harvinaisiksi.

Runko: Neliön muotoinen yhden piipun ympärillä. Runkorakenne on sodan jälkeen lähes yksinomaan ranko, eli purutäytteinen lautatalo.

Yksikerroksinen, yleensä ullakkokerroksellinen ns. puolitoistakerroksinen. Ullakkokerros jatkuu lappeen alla julkisivulle ja korottaa julkisivua. Joskus ullakon ikkunoita lappeen alla, yleensä Paraisilla päädyssä.

Sokkeli: Korkea $\frac{1}{2}$ m – alle 1m. Ottaa vastan maaston kaltevuuden. Kellarinikkunat symmetrisesti kerroksen ikkunoiden kohdalla. Betonia, usein rapattu, maalattu tai muuten pintakäsitelty erikoisrappauksin.

Katto: Tasasivuinen satulakatto $1/1\frac{1}{2}$ - $1/1$. Sementtikattotiili tai saumattu pelti. Alun perin on ollut kattuhuopaa, jopa pärettä. Ullakkokerroksen huonetiloihin on keskellä kattoja ns. korotetun lappeen alle sijoitetut matalat ikkunat. Ei vastaharjoja.

Kuisti: Erillinen umpinainen sisäänkäyntikuisti voi olla keskellä tai toispuolisesti rungon pitkällä sivulla tai päädyssä. Kellarinportaan sisäänkäynti päädyssä yleistyy kellarillisissa taloissa. Myös avonaisia portaita katoksen alla.

Ikkunat: Vakiomalliset joko varhaisemmin kaksi, tai kolme tasaosaa. Myöhemmin tuuletusikkunallinen, neliönmuotoinen ikkuna kaikissa huoneissa. Isommassa ikkunassa kaksi tuuletusikkunaa symmetrisesti. Porrashuoneessa, eteisessä ja ullakolla pikkuikkunoita. Joskus erikoisen muotoisia.

Julkisivut: Verhoilu pystylauta, vaakalauta tai rappaus. Joskus rakennuslevy. Yksiaineinen julkisivukäsittely, ei listajakoja eikä korostettua nurkkalistaa.

Kuva: Tässä rakennuksessa kulmaikkunoita on molemmissa nurkissa. Kulmaikkuna on ehdottomasti funktionalismin tuoma uusi, moderni yksityiskohta. Kuvan rakennuksessa näkyy paljastavasti se, miten funktionalismin tyylipiirteet siirtyivät jälleenrakennuskauden tavanomaiseen rakentamiseen. Myöhemmin rakennuksia on muutettu "romanttisempaan" ilmeeseen.
Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Kuva: Rakennus vuodelta 1948. Paraisilla yleinen Mineriiitti-levy nähdään usein myöhemmän ajan julkisivumuutoksena. Se voi olla myös alkuperäinen materiaali. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Valokuva: Iina Paasikivi

Omakotitalot 1950-60-luvun vaihteessa

Rakennusten ilmiasu ja huonejärjestys muuttuivat 1950-luvun puolivälin jälkeen. Yhä suurempi osa rakennuksista suunniteltiin yksikerroksisiksi. Huoneita ei enää ollut tarpeen sitoa yhden piipun ympärille keskuslämmityksen korvautessa huonekohtaisen uunilämmityksen. Tontille ei rakennettu talousrakennuksia, vaan kaikki aputilat sijoitettiin kellariin. Vaakasuunta korostui niin rakennuksen entistä matalampana hahmona, kuin ikkunoitten muodossa ja julkisivun laudoituksessa.

Runko: Entistä pidempi harjan suuntaan. Useampia huoneita kerrosten tasolla. Pääsisäänkäynti usein avoimen katonlappeen alle sisäänvetona tehtynä avoverantana. Usein yksikerroksinen. Ullakkokerroksessa vain alimittaisia huonetiloja, jos lainkaan.

Sokkeli: Yleensä täysi kellari ikkunoineen. Sokkeli on näkyvä, mutta entistä matalampi. Sokkeli on tyylin mukaan viimeistelty. Luonnonkivilaatat tyylin mukainen tavoite. Autotalli kellarissa taloustilojen lisäksi.

Katto: Satulakatto, entistä laakeampi. 1: 1½- 1:2 Tiili, sementtitiili, joskus saumattu pelti. Usein toisesta päästä epäsymmetrinen, jatkettu lape. Pitkät avoräystää, mahdollisimman ohuet. Korosteväri räystään alla.

Ikkunat: Neliön malliset vakioikkunat toispuolisin tai molemminpuolisin tuuletusikkunoin. Olohuoneen ikkuna muita suurempi, myös korkeampi. Erikoisia erkkeri-ikkunoita. Ullakon päätyikkunat leveät ja matalat. Sisään-sisään-aukeava ikkuna tulee markkinoille.

Julkisivut: Roiskerappaus, vaakalauta, ”sahanterä” nurkkajirein, ilman peitelistaa, Mineriiitti-levy. Avoverannan julkisivussa joskus toinen väri tai materiaali.

Listat ja yksityiskohdat: Arkkitehtuurin tavoite on mahdollisimman näkymätön peitelistojen käyttö. Ikkunan kehystetään kapein, muotoon höylätyn kehyksin, ei listoin. Metallisia, koristeellisia kaiteita.

Värit: Vaalea harmaa yleistyy materiaalin takia. Yksityiskohdissa kirkkaita kontrastivärejä. Punainen tiili, laattakivet, tervattu tai lakattu puun väri yksityiskohdissa.

Valokuva: Brita Wickholm,
TMK/MIP

Omakotitalot 1960-luvulla

Kellarillinen ja ullakollinen talotyyppi madaltui entisestään ja viimein 1960-luvun puolivälistä lähtien rakennettiin pääosin yksikerroksisia, kellarittomia tasakattoisia tai hyvin matalalla satulakaton katettuja omakotitaloja. Niihin kuului yleensä erillisessä siipirakennuksessa autotalli, aravanormien mukaisesti myös sauna. Piha ei enää ollut ensisijaisesti kasvien viljelyä, vaan koristelua varten.

Kuva: Omakotitalo v. 1968 Valokuva Janika Brüggmann, TMK/MIP

Rakennusrunko: Suorakaiteen muotoinen, hyvin matala rakennus, jossa myös huoneet ovat tasakorkuisia. Puurunko tai tiili. Pääovi on sisäänvedettynä julkisivussa tasakorkean räystäään alla, tai talousrakennuksen liitoskohdassa.

Sokkeli: Erittäin matala, lähes olematon. Yleensä kellariton, paitsi rinneratkaisuissa, jolloin sokkelikerros näkyy tasakorkean julkisivun alapuolella osittain maanpäällisenä julkisivun osana sokkelin tapaan käsiteltynä.

Katto: Hyvin loiva satulakatto, joskus pulpetti tai tasakatto. Katto muodostaa rakennuksen rungon päälle oman kotelomaisen rakennusosan. Katon lape halutaan näkymättömiin. Rakennuksen päätyjulkisivu ei jatku päätykolmioon. Vesikourut verhoillaan räystäään osaksi.

Ikkunat: Entistä suuremmat. Kohtuullisen matalat. Enemmän leveät kuin korkeat. Tuuletusikkunat kapeammat, joskus tuuletusluukut.

Julkisivut: Lautapaneeli kenttiin jaettuna. Päädyt usein eri materiaalista, tiilestä. Mineriitti –levy koko rakennuksen verhouksena tai yhdessä tiilen kanssa.

Väritys: Kontrastinen värisommitelma. Vaalea levy – tumma tai punainen tiili.

Pientalot 1960-70 -lukujen vaihteessa

Tasakattoinen tai ainakin osittain tasakattoinen pientalo tuli 60-luvun loppuun mennessä vallitsevaksi rakentamistavaksi. Mitoitus väljeni, vaikka valtion takaamien lainojen ehtona mitoitusta säädeltiin edelleen tiukasti. Tasakattoa perusteltiin sillä, että rakennuksen huonejärjestelyä voidaan vapauttaa, rakennuksiin voidaan tehdä entistä enemmän kulmia. L-malli pyrki suojaamaan oleskelupihaa naapureiden katseilta. Tiilitalosta tuli erityisen tavoiteltava.

Runko: Suorakaiteen muotoinen tai L-mallinen pohja-ala. Yksikerroksinen, yleensä ”tasalattiainen”. Tiili-tai puurunko.

Sokkeli: Matala. Rinneratkaisuissa sokkeli lasketaan toisinaan alas, jolloin alarinteen puoli käsitellään enemmän julkisivun kaltaisesti.

Katto: Tasakatto tai räystäsverhoilun taakse kätkeyty loiva harjakatto.

Ikkunat: Leveät, matalahkot. Tuuletusluukut korvaavat tuuletusikkunan. Yksiruutuinen, ilman jakoja. Tummaksi petsatut puitteen.

Julkisivut: Tiili koko rakennusrungon verhoiluna, jos ei rakennusaiheena. Kenttiin jaettu lautapaneelikentät. Tiili- lauta-yhdistelmät.

Värit: Punainen, keltainen tai tumma tiili, myös harmaa Kahi-tiili. Ruskeat ikkunanpuitteet ja räystäsverhoilut. Tummat peittomaalit ja voimakkaan väriset kuultomaalit.

Pientalot 1970-luvulta 80-luvulle

Tasakattorakentaminen, niin ehdotonta kuin se olikin, meni pian pois muodista. Horisontaalista linjaa jatkoi edelleen aumakatto, joka otettiin Suomessa käyttöön uutena kattomuotona. Katon merkitystä rakennuksessa korostettiin. Itse asunnon huonejärjestelyt eivät muuttuneet niin näkyvästi. Suomalaisesta perinteestä haluttiin tuoda keittiö jälleen arkipäivän keskuksiksi. Modernismin pienistä tehokeittiöistä haluttiin irti. Energiakriisin jälkeen yleistyivät varaavat tulisijat.

Runko: Suorakaiteenmuotoinen tai L-mallinen tasamaa tai rinneratkaisu.

Katto: Aumakatto tai matalahko satulakatto. Erityisenä rakennustyyppinä jyrkkä satulakatto (45 ast. kattokulma) Kattomateriaalina reilusti profiloitu, tumma levy tai kattotiili. Räystäät pitkät, usein alta tummalla laudalla verhoillut.

Sokkeli: Sokkelit matalat myös rinneratkaisussa. Julkisivu ei välttämättä ole tasakorkea.

Julkisivut: Suosikkina on hyvin voimakkaasti lohkottu, mahdollisimman valkea kalkkihiekkakivi – Kahi-tiili. Keltainen tai muu vaalea tiili. Kivipintainen pesubetoni. Räystään alla, ikkunoitten yläpuolinen julkisivun osa rakennetaan laudasta ja käsitellään kontrastivärein.

Ikkunat: Ikkunoiden lämmöneristävyyteen kiinnitetään huomiota ja ikkuna-ala saa energiakriisin jälkeen taas vähän kasvaa. Vaakajaot tulevat ikkunoihin. Puitteet ovat edelleen tummaksi käsitellyt.

Pientalot 1980-luvulta 90-luvulle

Tumman ja kontrastisen värityksen jälkeen uudet rakennukset tehtiin pastellivärisinä. Valkoinen siirtyi puujulkisivuun osiin. Tasakattovaiheen jälkeinen katto-innostus jatkui. Pientalorakentaminen siirtyi suurelta osin tehdasvalmistukseen. Kattoristikoitten optimaalinen mitoitus tulee jollakin tapaa määrääväksi rakennuksen massan mittasuhteissa. Erilaisin lisätyin rakennusosin pyritään rikkomaan rakennuksen vakioituvaa olemusta.

Runko: Suorakaiteen muotoinen, yksikerroksinen perushahmo. Puurunko. Kerroskorkeus on vakiintunut 2,8 metriin, jolloin huonekorkeus on 2,5. Autotalli erillisenä tai rakennusrunkoon upotettuna. Sisäänkäynti julkisivun keskellä katoksen alla. Ullakolliset talotyypit palaavat.

Sokkeli: Sokkelilla ei ole erityistä merkitystä, mutta se pidetään kohtuullisen matalana.

Katto: Kattokulmaksi vakiintuu noin 1/3. Kattotuolit tehdasrakennettaan ristikoina, jolloin melko korkeaan katon alla ei yleensä ole ullakotilaa. Kun rakennusten runkosyvyys kasvaa, katon osuus rakennusmassasta tulee kohtuullisen suureksi. Myös erilaiset, usein historisoivat kattomuodot ja vastaharjat tulevat kuvaan. Punainen sementtikattotiili on suosittu ja tumma profiililevy. Räystäät ovat kohtuulliset, yleensä koteloitu laudoituksin.

Julkisivut: Tehdasvalmisteisissa rakennuksissa vakiintuu erisuuntaisiin kenttiin jaettu paneelijulkisivu. Listat ovat valkeaksi maalattuja ja niitä käytetään runsaasti. Esikuvaa haetaan ns. nikkarityylistä, 1800-luvun puu-uusrenessanssista. Markkinoille tulee valmiiksi muotoiltuja koristeistoja. Lähes kaikissa ikkunalistoissa käytetään 45 asteen kulman sahattua päätettä.

Tiilimuurauksen ja lautapaneelin yhdistelmä julkisivuissa tulee toiseksi vaihtoehdoksi. Tiilimuuraus ulotetaan rakennuksen päädyssä osittain räystäälle asti, jolloin harjan korkeus korostuu, mutta julkisivu ”kevenee”.

Ikkunat: Eri kokoisia ikkunoita käytetään eri tiloissa. Vaakajaot ovat edelleen käytössä, samoin pikkuruutuja kuvaavat valeristikot. Ikkunoitten perusmuoto ja sijoitus huoneen ulkoseinään säilyy entisen kaltaisena. Puitteiden värityksessä palataan valkoiseen.

Pientalot 1990-luvulta 2000-luvulle

Muutoksena edelliseen pientaloissa alkaa jälleen olla kerroksia, ei vain rinnetaloissa. Vaurastumisen myötä rakennusten koko kasvaa. Autotallit rakennetaan erikseen ja niistä tulee entistä suurempia. Myös määräysmuutokset kasvattavat rakennuksen kokoa. Julkisivu saa suuremman osan rakennuksen hahmosta katon kustannuksella. Kaksikerroksisia rakennuksia aletaan rakentaa. Puolitoistakerroksinen palaa suosituksi. Yksinkertaisuuden kammo on edelleen vallitsevana. Julkisivuja sommitellaan listoin jaettuihin kenttiin. Esikuvana näyttää olevan ”vanhanajan huvila”. Peittomaalin värit keltainen, vihreä, sininen, korostetaan valkoisin listoin. Toisaalta yhdenmukainen rakentaminen muuttuu monimuotoisemmaksi, myös moderniksi. Esikuvia haetaan ”koko maailmasta”. Yhtenäiskulttuurin aika on ohi.

Tuija valtaa alaa puutarhan aitakasvina ja erillispensaina.

Pientalot 2010-luvulla

Monimuotoisuus lisääntyy. Markkinoille tulee rakennustyyppejä, joissa asunnon sisätilaa pyritään jatkamaan pihalle. Terrassit rakennuksen ympärillä saavat merkittävän aseman. Ikkunatekniikan kehitys on mahdollistanut ulko- ja sisätilan liukuvan yhdistämisen. Puutalojen ilmiasu alkaa irtautua vanhan esikuvan kopioinnista. Puujulkisivuissa yleistyvät erilaiset rimapinnat sileän paneelikentän vierellä. Kivitalot yleistyvät ja niiden sileät, valkoiseksi rapatut julkisivut. Kerrokset ja tilat eivät enää ole tasakorkeita, myös rakennuksen ulkoisen hahmon korkeus vaihtelee. Kaksikerroksisuus on valtavirtaa ja julkisivuja sommitellaan rakennuksen omista lähtökohdista. Ikkunamuodot eivät ole vakioituja. Tontin rakennukset suunnitellaan kokonaisuudeksi.

Uutena värinä puurakennuksissa otetaan käyttöön musta. Harmaa on vakioväri.

4. Alueinventoinnit

4.1 Bläsnäs

Kirkkosalmi

Miljöötyyppi: Historiallisia piirteitä omaava asemakaava-alue

Kirkkosalmen suun ja Minnetlammen välinen harju on osa Bläsnäsin ranta-asutusta ja huvilatraditiota. Niemen kärjessä on toiminut hotelli 1920-luvulta.⁴ Järjestelmällistä asutusta ja palstoitusta on alkanut muodostua 1930-luvulta lähtien. Ensimmäinen asemakaava on vasta vuodelta 1985. Alueen nykyisestä rakennuskannasta valtaosa on rakennettu 1990-luvun jälkeen.

Vanhempia rakennusryhmiä on säilynyt uudistuneen ympäristön sisällä. Bläsnäsentien alkupäässä on asuinrakennus vuodelta 1850. Muuten aluetta on vaikea yksilöidä ja rajata. Se kuvaa olemuksellaan Paraisten keskustan läheisyyden vilkasta rakentamista vuosituhanen vaihteen tienoilla. Lähestymissuunnassa on rivitalokorttelit 2000-luvulta. Niemen Kirkkosalmen puolinen pää on kokonaan uutta rakennetta 2000- ja 2010-luvulta.

Kuva: Ilmakuva vuodelta 1960 näyttää, minkälaista asutusta alueella oli tuolloin Bläsnäsentien ja Harjuniementien molemmin puolin. 1940-luvun asutustilat näkyvät suorina ryhminä.

⁴ Turun museokeskus, museoinformaatioportaali

Kuvat: Minnet-niminen kiinteistö ja sillä vanhaa huvila-arkkitehtuuria edustava rakennus 1900-luvun alusta.
Valokuvat: Teija Mustonen TMK/MIP

Kuva: Taaempana tyypillinen 1930-luvun omakotitalo ja edessä uudempi, nykypäivän traditiota edustava talo. Mittasuhteet ovat muuttuneet, vaikka yksityiskohdissa mielellään haetaan esikuvaa varhaisemmasta rakentamisesta. Valokuva: Iina Paasikivi

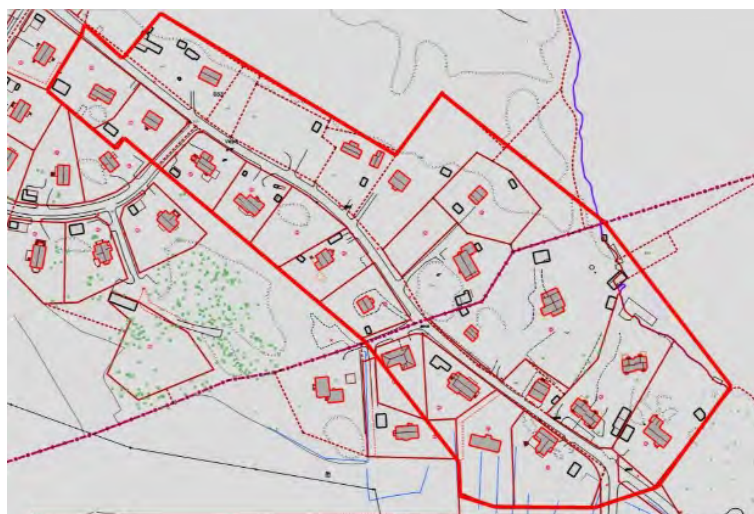
Kuvat: Alueen tyypillinen näkymä,
puujulkisivuisia omakotitaloja 1990-luvulta.
Valokuvat: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Pääosin 1990-luvulta lähtien rakennettu ja osin uusiutunut, eri rakentamistavoista ja asuntotyypeistä koostuva alue, jonka sisälle on jäänyt näkyviä muistoja 1900-luvun alun huviloista ja 1930-40-luvun asutuksesta. Rannan läheisyys, hieno maantieteellinen sijainti luovat arvokkaan pohjan. Autenttiset vanhat rakennukset tekevät lähes uudesta alueesta omaleimaisen. Valtaoja, joka laskee Minnet-lampeen Finbyn suunnasta, voisi saada suuremman maisemallisen arvon.

Vepontie

Miljöötyyppi: Historiallinen raitti

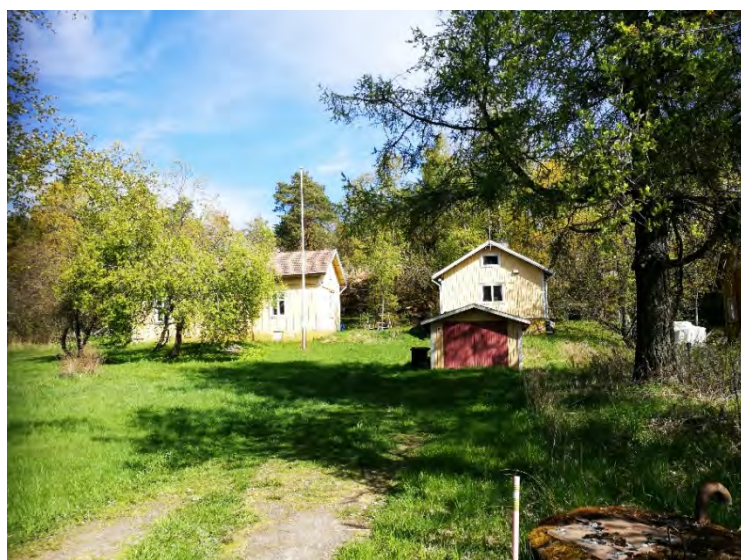

Vepontien varren vanha asutus on suoraa jatkoa Bläsnäntien kylänraitille. Tie asettuu maastoon rinteen suuntaisesti. Maasto nousee koillisen suuntaan kohti merenrantaa. Vepontien rannan puolella on huvilamaisia rakennuksia 1920-luvulta lähtien. Yksi rakennuksista on vielä tätäkin vanhempaa perua, mahdollisesti torppa noin v 1880. Myös eteläpuolella on 1930-luvun huviloita.

Uudempi rakennuskanta aina 1940-luvulta lähtien edustaa kulloinkin vallitsevaa pientalotyyliä. Osalla aluetta on voimassa asemakaava (7/99), jossa historiallisesti arvokas rakennuskanta, 10 rakennusta, on merkitty suojelluksi, korttelialueita koskee yleinen ”säilytettävä ympäristö” – määräys ja täydennysrakentamisesta annetaan selkeät määräykset. Niiden tarkoituksena on uuden rakentamisen sovittaminen historialliseen raittiympäristöön.

Vepontien varren uudemmat rakennukset kertovat elävästi, miten kulloinenkin rakentamisen tyyli joko erottuu oman aikansa erityispiirtein tai näyttäytyy rakentamisen traditiossa vuosilukuaan alleviivaamatta. Miljööön muodostuksessa pihojen kasvillisuus ja pihan käsittely ovat yhtä lailla merkittävässä roolissa. Vanhat torpan pihapiirit avoimine pihatantereineen ja väljät huvilapihat rakentavat miljööön luonnetta. Maaston muodot saavat näkyä pihaa tasaamatta.

Alue rajoittuu Vekon kaupunginosan uusimpaan rakennettuun ympäristöön, jossa voi nähdä viime vuosien rakentamistavan erityispiirteet.

Kuva: Kaunis, vanhan torpan pihapiiri.
Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Omakotitalo Vepontien varrella. Julkisivut ovat sileäksi rapatut eikä niissä ole mitään vanhasta lainattua. Rakennus on sulautunut kauniisti perinteiseen ympäristöön kuuluttamatta omaa rakennusvuottaan. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Huvilamainen, vanha pihapiiri aidan ja portin takana. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Vepontien varren uutta 2000-2010 luvuilla rakennettua ympäristöä. Valokuva: Iina Paasikivi

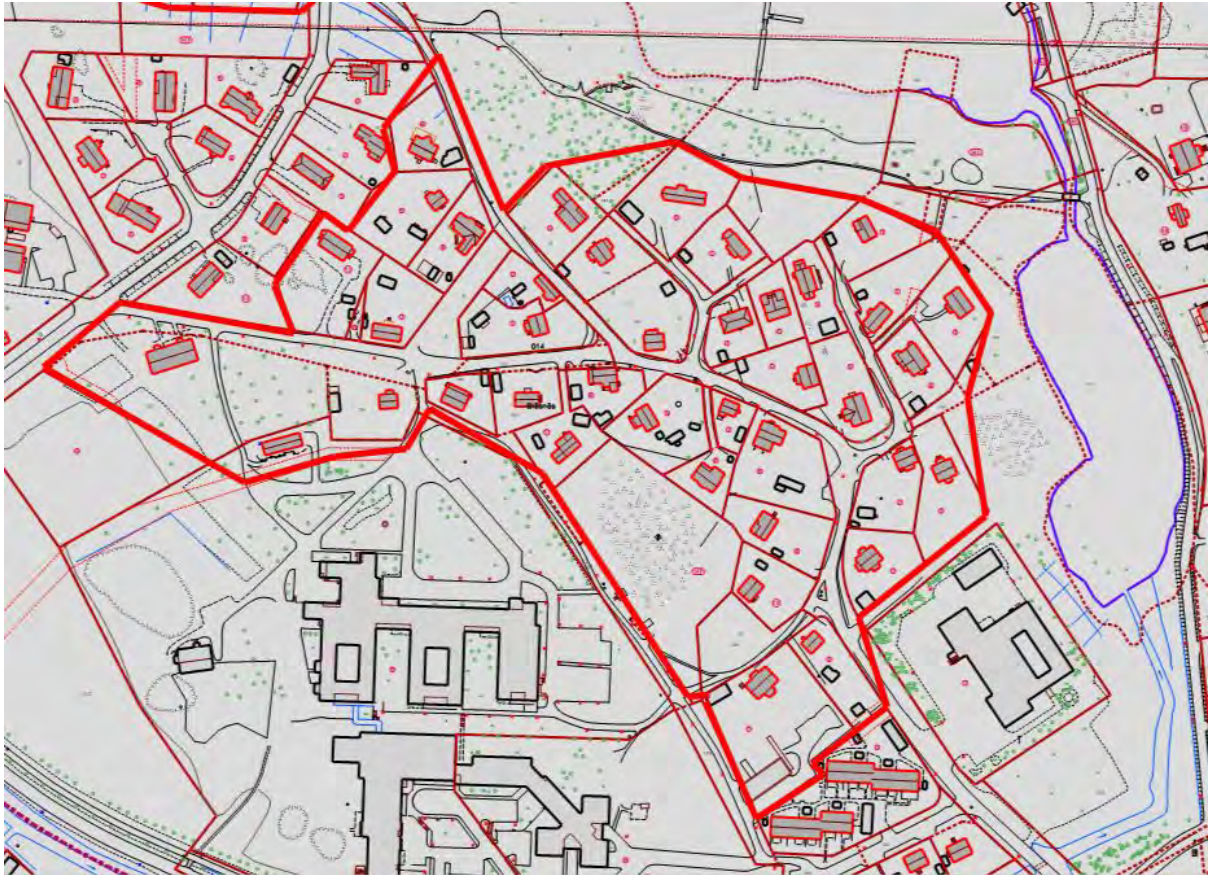

Kuva: Kauniisti historiallisen raitin varrelle sovitettu rakennus, jonka harmaan värin perusteella voi tunnistaa 2010-luvulla rakennetuksi. Rakennus on koon, korkeuden, mittasuhteitten ja tontin käytön kannalta hyvin paikkaansa sopiva, mutta täysin omintakeinen. Valokuva: lina Paasikivi

Yhteenveto: Vepontien kulttuurihistoriallisesti arvokas raittimaisema säilyy arvokkaana, kun siinä säilyy riittävästi historiallisesti autenttisia elementtejä. Vaikka miljöötä turvaa hyvin harkittu asemakaava, on jokaisen uudisrakennuksen kohdalla syytä arvioida rakentamisen mittasuhteita ja yksityiskohtien toteutusta. Pihojen järjestely, autokatosten mittakaava ja kasvillisuuden valinta kaikki vaikuttavat ympäristöä rakentaen.

Bläsnäsin kylä

Miljöötyyppi: Historiallinen kylä

Bläsnäsin kylän taaja-asutus syntyi ilmeisimmin laivaliikenteen seurauksena. Bläsnäs oli Turusta tulevien vuorojen tärkein päätelaituri.⁵ Paraisten Bläsnäsentien varsi on esikaupunkimainen historiallinen kylämiljö. Rakennuksia on aina 1800-luvun lopulta ja 1910-luvulta nykypäiviin. Miljöön kannalta merkittävin rakennuskerrostuma on 1920-30-luvuilta sekä huvilatyyliä, että enemmän talonpoikaisrakentamista edustavia asuintaloja. Ympäristön oleellinen piirre on rakennusten vapaa ja vaihteleva sijoittuminen maaston muotoihin, aidatulle tontille talousrakennuksineen ja kapeat, historialliset kulkuväylät pihapiirien lomassa. Kasvillisuus on rehevää. Tontit ja rakennukset ovat hyvin eri kokoisia.

⁵ Älönsaaren ja Kirkkosaaren asutushistoria, Laura Ruohonen 31.12.2018

Kuva: Kartassa 1920-luvulta Bläsnäs näkyy taajaan asuttuna kylänä.

Kunnalliskoti sijoittui alueen länsipuolelle. Siitä on jäljellä Kunnalliskodintien varrella v. 1926 rakennettu johtajan ja henkilökunnan asuintalo.

Toisella puolen alue rajautuu paloasemaan. Alueella on Bläsnäsin historiallinen kylätontti. Yhdessä alueen rakennuksista leivottiin Paraisten pipareita.⁶ Bläsnäsentien raitti jatkuu kohti Vepon kylää. Vanhoja rakennuksia on uudistettu ja kunnostettu siten, että rakennuksen autenttinen ilme saattaa olla hämärtynyt. Uudisrakennuksissa on osin

haettu vanhaa ilmettä. Toisaalta alueella on ajalleen tyypillisiä yksittäisiä rakennuksia eri vuosikymmeniltä aina nykypäiviin asti.

⁶ Turun museokeskus, museoinformaatioportaali

Uudemmat omakotitontit limittyvät alueen rajoilla vanhan kylärakenteen kanssa. Kylämiljö on orgaaninen osa kehittyvää kaupunkirakennetta. Kunnalliskodin johtajanasunto liittyy ympäröivillä alueilla sijaitseviin rakennuskerrostumiin.

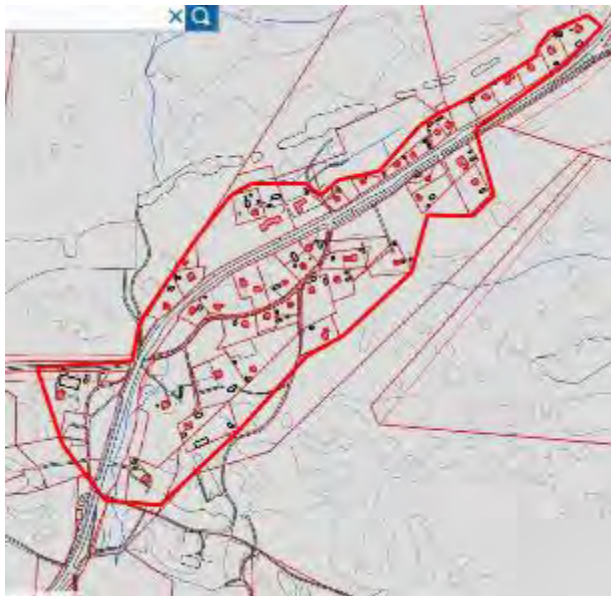

Valokuvat: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Bläsnäsin historiallinen kylänraitti hahmottuu omintakeiseksi ympäristöksi. Aidatut pihat, rakennukset kulkuväylien varrella. Alueen luonteen kannalta on tärkeää, että kulkuväylät säilyvät vaatimattomina sorateinä. Eri ikäiset rakennukset kertovat alueen pitkästä historiasta kukin omalla olemuksellaan. Täydennettäessä oleellista on oivaltaa alueen mittakaava. Aito historia säilyy vain, jos aidosti vanhat rakennukset säilyvät. Alueen rakennussuojelun tila tulisi asemakaavalla tutkia.

4.2 Ersby

Miljöötyppi: Historiallinen kylänraitti

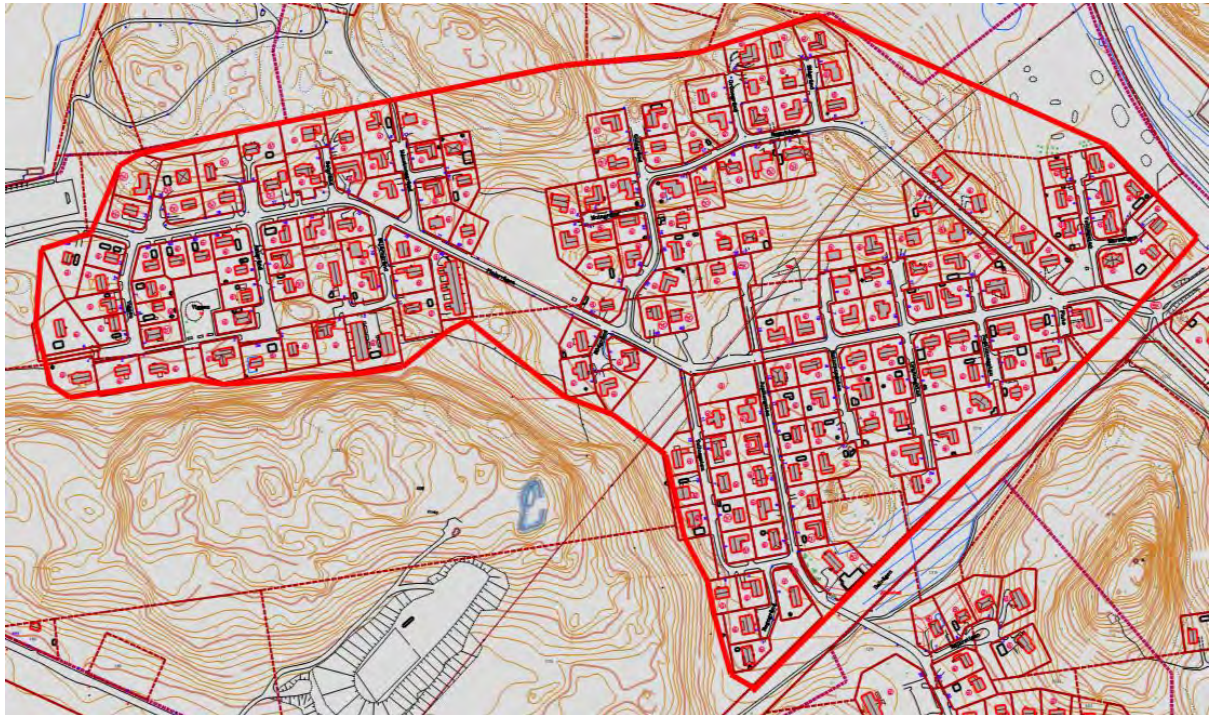
Ersby on historiallinen "esikaupunki", järjestäytymätön asutuskeskittymä maantien varrella. Rakennuksista suurin osa on 1920-luvulta. Saaristotien varren rakennukset 1940-50-luvuilta. Ersby on syntynyt kaivostyöväestön tarpeisiin, mutta se on jäänyt kaupunkikehityksessä louhosalueen taakse. Näin sinne ei ole rakennettu uusia kerrostumia, vaan ympäristö on säilynyt varhaisessa muodossa. Vielä 1960-luvun ilmakeku näyttää vanhimman asutuksen sijoittumisen pellonreunojen rinteille. Saaristotien rakentaminen metsäisten harjanteiden väliin on taas houkuttanut rakennuspaikkojen muodostamista tien varrelle. Alueen pohjoispuolella on vanha Gropen-louhos.

Tien varren asuinpaikat ovat liikennemelulle alttiina. Näin rakennuspaikat eivät täytä asumiselle vaadittavaa ympäristön laatua.

4.3 Finby

Miljöötyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Finbyn kaupunginosan pientaloalueet on rakennettu pääosin 1970-80-luvuilla, jonkin verran 1990-luvulla ja vielä 2000-2010-luvulla.

Ensimmäinen kavasuunnitelma on päivätty vuonna 1966. Sen laati arkkitehtitoimisto Sigvard Eklund Paraisten kauppialle. Kaava vahvistettiin vasta 1970.

Alkuperäisen suunnitelman suuret linjat ovat säilyneet, vaikka sitä on vuosien aikana korjailtu, muutettu ja lisätty. Kuuvuoren ja Aurinkomäen välillä on laakso, jonka kohdalta tontit muutettiin luonnonsuojelualueeksi v. 1972 ja 74 tehdyillä kaavanmuutoksilla. Venuksenkadun ja Marspolun korttelit lisättiin ja samalla joitakin tontteja lisättiin Finbyntien alkupäähän vuonna 1978. Viimeisillä vasta 2010-luvulla toteutukseen tulleilla alueilla, Salaman ja Ukkoskujan kohdalla, asemakaavan tonttikohtaista rakennusala on väljennetty ja laitimmaisilla kortteleilla sallittiin myös rivitalojen rakentaminen. Kerroksia sallitaan rakentaa kaksi, rinnetonteilla $\frac{1}{2}$ 1. (Asuintiloja sallitaan kellarikerroksessa.) Tämä muutos tehtiin jo v. 1976. Näin voidaan todeta, että alue edustaa kymmenen vuoden sisällä tapahtunutta asemakaavasuunnittelun kehitystä, vaikka rakentaminen on toteutunut pidemmän ajan kuluessa.

Alueen toteutuksen varhaisvaiheessa rakennettiin tasakattoista tai matalan satulankaton kattamia yksikerroksisia omakotitaloja. Tasakattorakenteen epäonnistuttua todennäköisesti monet aiemmin tasakattoiset talot ovat saaneet matalan satula- tai aumakaton. Sokkelit ovat hyvin matalat, milloin tontti ei ole rinteessä. Asemakaavassa on erityinen kielto autotallin rakentamisesta kellariin, jos rakennusallalla ei ole yli 150 cm korkeuseroa. Finbyntien pohjoispuolen korttelit sijoittuvat metsäiseen rinteeseen. Näillä tonteilla on rakennettu ns. rinneratkaisuja: yksikerroksisissa taloissa on osittain maanpäällinen kellarikerros. Sokkelikerros erottuu aina pääkerroksesta erilaisella julkisivukäsittelyllä.

Tasamaatonteilla autotallit ovat erillisenä rakennussiipenä tai rakennusrungon jatkeena suoraan julkisivussa. Rakennusrunko on pitkänomainen tai L-mallinen. Rakentamistapa on täysin erilainen kuin aiemmin vallitseva ns. 1½-mallinen tai siitä madaltunut, mutta vielä korkean ullakkokerroksen ja kellarin sisältävä omakotitalotyyppi. Tiili tai ns. Kahi-tiili sekä erilaiset sahalaudat ovat julkisivumateriaalina yleisimmät ja luovat paikan henkeä. Itse julkisivu on matala ja kattorakenne erottuu vaakalinjaa korostaen ympäri talon. Sen sijaan itse katto jää lähes näkymättömäksi maan tasossa.

1980-luvulta lähtien katot saavat isomman osan rakennuksen hahmossa. Vallitsevaksi kattokulmaksi vakiintuu n. 1:3. Päädyn julkisivu verhoillaan yhdenmukaisesti ja harjan korkeus "saa näkyä". Alueella on myös jokin erikoinen kattomuoto, kuten pagodi tai 45 asteen korkea satulakatto muistona tasakattokauden jälkeisestä innostuksesta. Toinen vallitseva kattomuoto on auma.

Rinnetontit ovat usein kadulle päin aitaamattomat. Pihan käsittelyssä näkyy selvä muutos aiempaan puutarhamaiseen ideaan. Nyt korostettiin alkuperäistä puustoa ja maaston muotoja. Koristekasveja toki suositaan, mutta hyötypuutarha ei ole enää ajankohtainen. Koko alueella kasvusto on varttunutta ja matalat rakennukset lähes uppoavat vehreään ympäristöön. Matalat pensasaidat ovat alueelle suotuisimmat.

Uusimmat rakennukset on rakennettu 2000-2010-luvulla. Näistä muodostuu oma, uusi ryhmänsä kaksikerroksisia pientaloja Finbyntien ja Salaman kulmassa.

Kuva: Sateenkaari-kadulla matalat talot sijoittuvat niin, että ne katsovat toistensa ohi. Metsäluonto on oleellinen osa alueen ilmettä. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Finbyn alue jakautuu hieman eri tyyppisiin ryhmiin rakentamisajankohdan mukaan. Alueet erottuvat kattomuodon perusteella. 1970-luvun hyvin matalan rakentamistavan alueilla yhtenäinen piirre on mataluus, horisontaalinen linja. Julkisivuvärytyksessä ei ole yhtenäistä linjaa, mutta puhtaaksimuurattu tiili luo paikan henkeä. Laajennettaessa tai täydennettäessä tulisi uudisrakenteessa pitäytyä kaavan mukaisessa yksikerroksisuudessa ja horisontaalisen ilmeen korostamisessa, jos lähiympäristö ei ole toteutunut toisin. Hoidettu piha kuuluu alueen luonteeseen. Rakennuksen peittävä kasvillisuus tai aita ei paranna kaupunkikuvaa.

4.4 Jussinniitty

Miljöötyyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

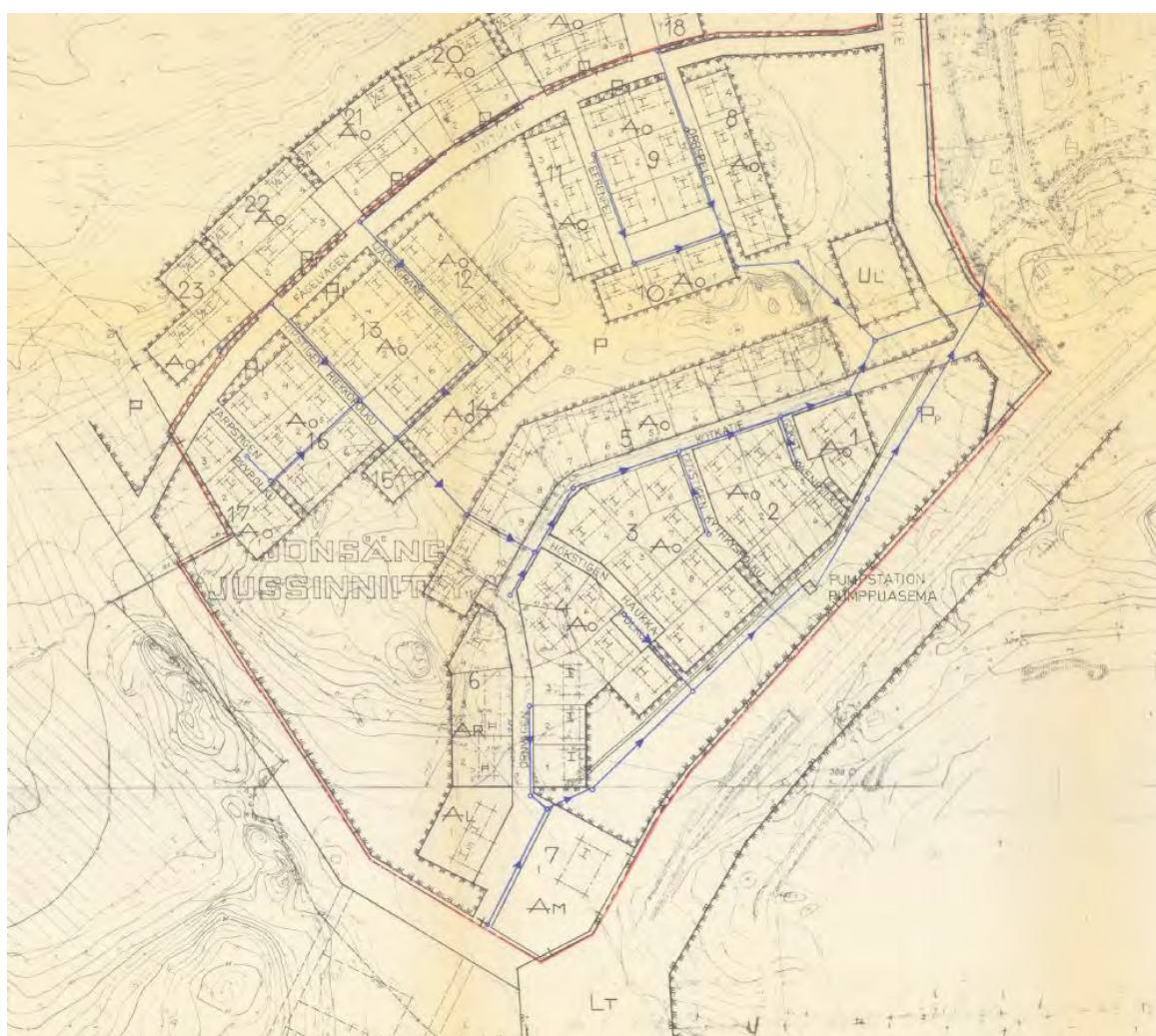
Kuva: Karttakuva näyttää 1940-50-luvun miljöötyyppin ja 60-luvun ihanteen rinnakkain.

Jussinniityn pieni asuinalue koostuu kahdesta rakennusryhmästä. Kotkatien linjaus ja sen varrelle rakennetut puutarhatontit edustavat 1950-luvun omakotirakentamista. Jussinniityn (Jonsäng) kaupunginosaan tehtiin vuonna 1966 laajempi asemakaava. Kartalla Kotkatien varren omakotitalot näkyvät rakennettuina. Kotkatien eteläpuolelle lisättiin Haukkapolku, Kyyhkypolku ja Käkipolku. Haukkapolku rakennettiin 1960-luvun yksikerroksisin pientaloin. Kyyhkypolku ja Käkipolku on vuonna 1988 muutettu toimitila-alueeksi. Vuoden 1966 asemakaavasta on jäänyt kokonaan toteutumatta Lintutien varren korttelit.

Kotkatien linjaus maaston muotoa seuraten noudattaa 1950-luvun asemakaava-arkkitehtuurin ihanteita. Korttelin 5 rakennukset on sijoitettu tonttien perälle riviin, metsänreunaan. Aurinkoinen alava etupiha muodostaa yhtenäisen puutarhavyöhykkeen. Vehreät puutarhapihat ovat alueen erityinen miljööominaisuus. Kotkatien mutkassa kaksi rakennusta sijoittuu porttimaiseksi kohokohdaksi. Rakennukset edustavat 1950-loppupuolen puolitoistakerroksista rakennustyyliä.

Kuva: Keskikesän maisemassa näkyy puutarhojen vehreys, mutta rakennukset jäävät piiloon.
Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Vuonna 1966 suunniteltu asemakaava, josta on kokonaan jäänyt toteutumatta pohjoisosa, Lintutie ja sen varren korttelit.

Haukkapolun rakennukset ovat äärimmäisen matalia, 1960-luvun lopun omakotitaloja, joissa rakennuksen rungon osana on autotallisiipi. Korttelia on täydennetty myöhemmin yksikerroksisella rakennuksella. Rakennuksen korkeus paljastaa, miten nykymääräysten mukaisen rakentaminen tuottaa mittasuhteiltaan erilaisen tuloksen.

Uusin asemakaavanmuutos osaan korttelia 5 turvaa hyvin miljöön puutarhamaisen ominaispiirteen ja rakennusten ympäristöarvojen säilymistä.

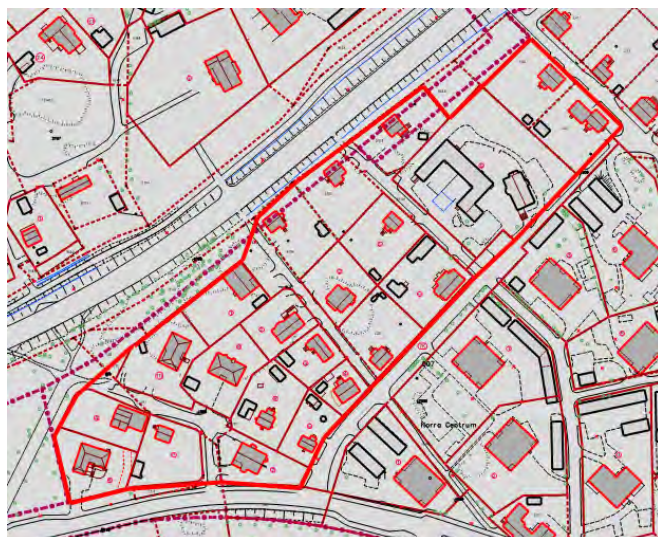
Kuvat: Kotkatien miljöö edustaa 1950-luvun arvoja. Kasvivalinnat todistavat puutarhanhoidon seuranneen aikaansa.

Yhteenveto: Jussinniityn Kotkantien varsi edustaa hyvin 1950-luvun puutarhakaupunki-ihannetta. Haukkapolku mataline omakotitaloineen kertoo ihanteitten äkillisestä muutoksesta.

4.5 Keskusta

Grankullankatu

Miljöötyyppi: Asemakaava-alue

Keskustan kerrostalojen taakse, Saaristotien varrelle on jäänyt ryhmä vanhoja Uuden Malmin ”kaupunkivilloja”. Rakennuksia on vuosikymmeniltä 1920-60, 80-90. Keskellä aluetta on myös 1960-luvulla rakennettu kansalaisopisto ja vuosisadan alkupuolen säterikattoinen huvila, jossa on toiminut neuvola.⁷

Aluetta suunniteltiin suuressa keskustan uudistamissuunnitelmassa 1960-luvulla rivitaloalueeksi. Asemakaava ei ottanut huomioon vanhaa rakennuskantaa tai kiinteistöjaotusta. Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1979. Siinä suurin

osa kortteleista on omakotitalon tai rivitalon rakentamisen salliva.

Alueen ilme on kaupunkimainen ja historiallinen, vaikka rakennukset ovat hyvin erilaisia. Huoliteltu kaupunkimainen tunnelma syntyy pääosin hoidetusta ympäristöstä. Valitettavasti alue on alttiina liikennemelulle. Voimassa oleva asemakaava edellyttää 27 d(A):n ääneneristävyyttä julkisivulta. Muuten ympäristö olisi mitä parhain. Sijainti kerrostaloalueen vieressä ei näyttäisi visuaalisesti olevan erityisen hankala.

Kuva: Vanha kaupunkivilla kerrostalojen naapurissa.
Valokuva: Teija Mustonen
TMK/MIP

⁷ Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

Kuvat: Paraislaista kaupunkihistoriaa
1920-40-luvulta. Valokuvat: Teija
Mustonen TMK/MIP

Yhteenveto: Grankullankadun varsi on omintakeinen, pieni alue. Kadun varren vanhat pihapiirit aitoineen kertovat alueen iän ja istuvat naapurin kerrostalojen viereen vakiintuneesti. Tonttikatujen mittakaava on vanhan alueen hengen mukainen. Liikennemelun takia hankala asuinpaikka. Saaristotien varrella liikennealueelle jääneitten tonttien uusiutuminen tonttikohtaisesti tukee alueen luonteen säilymistä.

Keskustan kerrostalot

Miljöötyyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Paraisten keskustan kerrostalot kertovat Rantatien liikerakennusten ohella Suomessa koetusta kaupungistumisen ja modernisaation vaiheesta, joka toteutui 1960-luvulta parin vuosikymmenen aikana. Keskustan asuinkerrostalot ovat tähän kehitykseen verrattuna suurelta osin kohtuullisen myöhään rakennettuja. Suunnitelmat ovat virinneet jo 1960-luvulla. Keskustan täydelliseksi uusiutumiseksi laadittiin asemakaava, joka vahvistui 1968. Se on tallennettu arkistoon kahdessa osassa.

Tämä asemakaavasuunnitelma (allekirjoitus: Sigvard Eklund, 1966) noudattaa laatimisajankohtansa tyypillisiä piirteitä kuitenkin paikan lähtökohdista. Rantatien varrelle toteutui liike- ja toimistorakennusten kaupunkimainen muuri. Katulinjat noudattavat vanhoja kulkuyhteyksiä ja eri rakennustyyppit sijoittuvat hyvin maaston piirteisiin. Grankullankadun ja Saaristotien välisiin kortteleihin kaava ehdottaa kerrostalotontin lisäksi julkista rakentamista (Kansalaisopiston tontti) ja rivitalotontteja. Ajatus piste- eli tornitaloista mäen harjalle on tässä kuvattu ensimmäisen kerran. Tämän asemakaavan perusteella rakennettu Rantatien varren liiketaloja ja Parsbyntien kulman kortteli ja Sibeliuksenkatu 2.

Keskeisin havainto asemakaavassa on kuitenkin se, että siinä ei arvioida paikalla toteutunutta rakennuskantaa säilyväksi. Suojelusta tuossa vaiheessa ei edes puhuttu. Tämä oli ajan hengen mukainen, yleisesti hyväksytty kaupunkisuunnittelun lähtökohta. Toisaalla Vanhan Malmin alueen suojeleminen tuli kohta jo vireille.

Nyt voidaan sanoa, että asemakaavasuunnitelma on ollut joltain osin ylimitoitettu. Sen toteuttaminen vaati yksittäisten rakennettujen kiinteistöjen ostamista kerrostalotontin muodostamista varten. Alueella oli kuitenkin suhteellisen nuoriakin omakotitaloja 1950-luvulta. Tennbyssä kerrostalorakentaminen saattoi samaan aikaan toteutua rakennuskelpoisille tonteille.

Keskustakerrostaloja rakennettiin yhtenäinen ryhmä Grankullankadun, Parsbyntien ja Hietapellonkadun kolmioon vuodesta 1976 lähtien. Tuolloin alueella on tehty ensimmäiset tontinmittaukset. Rakennukset ovat kolmea eri tyyppiä, eri arkkitehtien suunnittelemia. Uusimmat, L-muotoiset ovat 1980-luvun puolivälistä. Lisäksi Hietapellonkatu 5:ssä on vuonna 2009 valmistunut kerrostalo.

Parsbyntien varrella on liikerakennus, joka inventointitietojen ⁸ mukaan 1940-luvulla rakennettu, mutta sen ulkoasu on ilmiselvää 60-lukua. Tällaiset lähikaupat kuuluivat jokaiseen suurempaan kerrostaloryhmään. Rakennuksessa toimii nykyisin seniorikerho.

Kuva: Tyylikkääät parvekekulmat ja nauhajulkisivu viittaisivat 60-lukuun. Nämä rakennukset on rakennettu 1970-luvun lopussa. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

⁸ Turun museokeskus, museoinformaatioportaali

Edellä esitelty kerrostaloryhmä näyttää arkkitehtuurissa tapahtuneen muutoksen. Kolmessa kerrossa on nauhajulkisivu ja elegantit sisäänvedetyt parvekkeet rakennuksen ulkokulmassa. Nämä piirteet viittaavat 60-luvulla vallinneeseen virtaukseen, mutta ne on rakennettu 1978-79. Samat piirteet toistuvat kahdessa kerrostalossa, jossa julkisivutiili on tummaa. Rakennukset ovat hahmoltaan kuutiomaisia, tasakattoisia. Alle kymmenen vuotta myöhemmin rakennetut kolme L-mallista kerrostaloa edustavat selvästi 1980-luvun suunnittelua. Ruutuelementtien pinta on keltaista tiililaattaa ja parveketornit jäsentävät julkisivuja pystysuunnassa. Ikkunajako paljastaa aikakauden selvimmin.

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin 2000-luvun kerrostalossa katto ja räystäät ovat massan näkyvä osa. Julkisivussa ikkunamuoto voi vaihtua kerroksesta toiseen. Julkisivut ovat yksiaineiset ja rakennusmassa porrastetaan pienempiin osiin ympäristöön sovittaen.

Koko alueella yhteistä on autokatokset tonteilla. Pihoilla on puita ja istutuksia ja nurmikenttiä. Koko alue antaa vakiintuneen ja siistin vaikutelman. Leikatut pensasaidat helpottavat liittymistä ympäröiviin, vanhoihin omakotialueisiin. Näyttää siltä, että eri historialliset rakennuskerrostumat ovat sopuisasti toistensa lomissa.

Kuva: Pensasaita liittää kerrostalotontit hienosti ympäröiviin vanhoihin alueisiin. 80-luvun arkkitehtuurin paljastaa esimerkiksi ikkunan jako vaakapuitteilla neliön muotoisiin osiin. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Kullastenmäen ympärillä on toinen monimuotoinen kerrostaloryhmä. Sen raja-alueeksi on vaikeampaa, koska se liittyy niin saumattomasti Rantatien liikekortteleihin. Ratkaisut juontavat vuoden 1968 keskustan asemakaavasta. Rakennuksista vanhin on Parsbyntie 4. Se on rakennettu 60-luvulla, ehkä ennen asemakaavaa ja siinä on ajalleen tyypillisesti kalkkihiekkatiilistä muuratut julkisivu ja profiililevyllä verhotut parvekkeet. Se sijoittuu kadun varrelle ja siinä on kivijalassa liiketilaa.

Liikerakennukset Rantatien varrella ja niiden takana sekä Pankkikulma 2:n kerrostalo muodostavat arkkitehtuuriltaan yhtenäisen kokonaisuuden varhaista 1970-lukua. Sibeliuksenkatu 2 asuintalo on vuodelta 1971. Siinä on oman aikansa tyylipiirteet kontrastisine päätyineen ja nauhaikkunoineen.

Kaksi, melko suurta kerrostaloa edellisen molemmiin puolin ovat 1980-luvulta. Tiilipäälysteinen ruutuelementtijulkisivu, ikkunajaon tyyli kuten edellä ja rakennusmassan L-muoto ovat ajankohdan tyyliä (ks.ed.) Parsbyntien varren tontilla on tontin pihan alle rakennettu autokatos. Tällaisia kadun vartta sulkevia muureja ei ole Paraisilla monissa paikoissa. Se kertoo hyvästä rakentamisen ohjauksesta.

Kuva: Sibeliuksenkadun kerrostalo on vuodelta 1971. Se on ajalta ennen ruutuelementtikautta. Julkisivujen nauhaikkunat, tiilipäädyt ikkunakenttineen ja muotoiltu, selkeä ullakkokerros. Nämä piirteet näkyvät Paraisilla vain Österbyntien parissa kerrostalossa. Kuvassa Paraisien ensimmäisiä kerrostaloja. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Yhteenveto: Paraisien keskustan kerrostalokorttelit ja Rantatien liikerakennukset kertovat valtakunnallisesta kaupungistumisesta ja modernisaatiosta 1960-luvulta lähtien. Muutos on keskustassa toteutunut osittain, melko pienipiirteisesti ja vanhempaan rakennusvaiheeseen lomittuen. Kerrostalotonteilla ei yleensä ole laajoja pysäköintikenttiä eikä autopaikkarakenteita. Tuolloisesta muutospaineesta huolimatta Paraisilla on säilynyt sekä Vanha Malmi, että Kauppiaskadun varhainen liikekeskus.

Keskusta Södergård

Miljöötyyppi: Historiallinen keskusta

Uudella Malmilla Kullastenmäen lounaispuolella on säilynyt 1900-luvun alun kaupunkimainen katumiljö. Rakennukset ovat pääosin 1910-30-luvulta. Tonteilla on ajan tavan mukaan asuinrakennuksen lisäksi talousrakennus. Keskellä mäkeä on Parsbyn Södergårdin kantatalo, joka on toiminut kotiseutumuseona vuodesta 1928. Miljöö muodostaa yhtenäisen saarekkeen muuttuneen kaupunkirakenteen keskellä. Suurin osa näin rajatun alueen rakennuksista on asemakaavalla suojeltu. Alueen itäpuolella Uusi Malmi jatkaa kaupallisena keskustana.

Valokuvat: Teija Mustonen, TMK/MIP

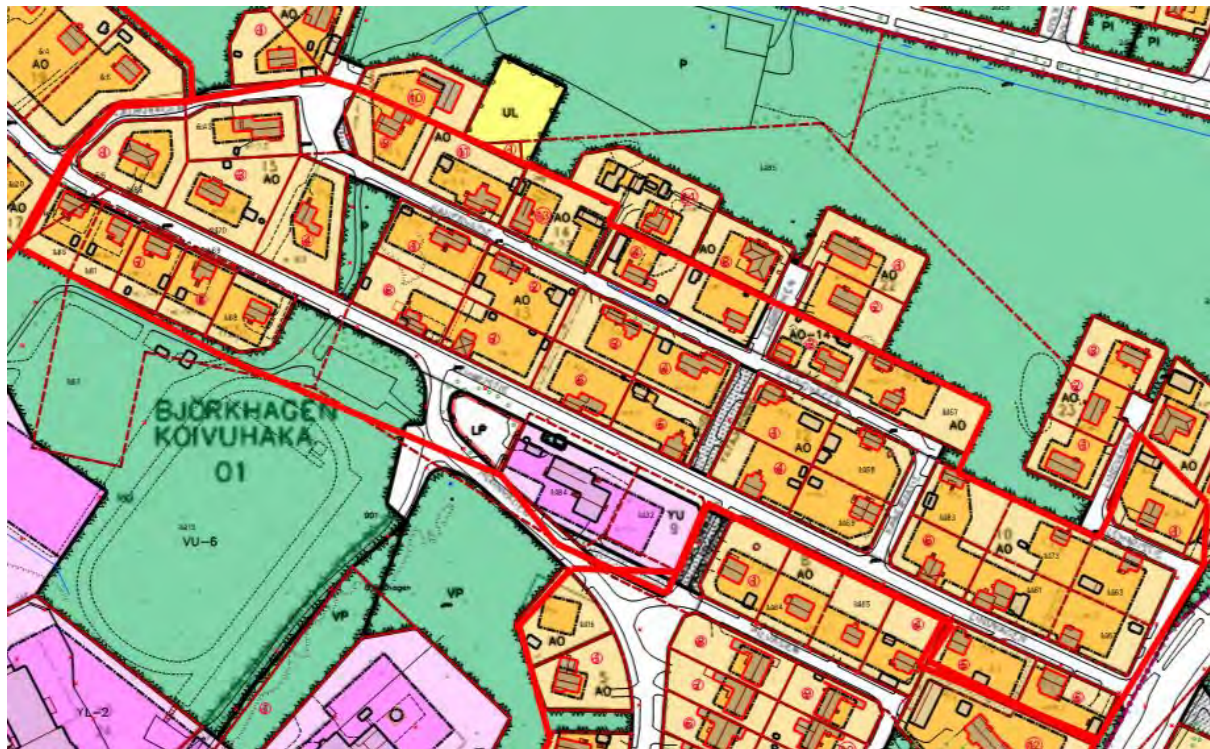
Kuvat: Nilsdorffinkadun varren vanhoja rakennuksia on vuosisadan kuluessa korjattu moneen kertaan. Valokuvat: Teija Mustonen, TMK/MIP

Yhteenveto: Alueen arvo perustuu Paraisten kaupunkikehityksen kasvuvaiheeseen kalkkiteollisuuden kasvun aikaan, 1920-30-luvulla. Paikan historiallista syvyyttä todistaa kotiseutumuseon pihapiiri. Kiinteistöjaotus ja rakentamistapa on kaupunkimainen. Alueen historiallinen todistusarvo kestää huonosti rakennuskannan uusiutumista. Rakentamisajankohdan tyyliin kuuluvat aidat, erityisesti säleaidat.

4.5 Koivuhaka

Lehmustie

Miljöötyyppi: Asemakaava-alue

Koivuhaan Lehmustien – Kanervatien alue lomittuu alueen länsipuolella samanaikaiseen Koivuhaan – Tiilihaan alueeseen. Niillä on yhteinen suunnittelu- ja toteutushistoria. Ympäristöominaisuudet poikkeavat toisistaan jonkin verran.

Lehmustien- Kanervatien alue on ilmeisesti Tennbyvillor –nimellä palstoitettu 1930-luvun lopussa. Vanhimmat rakennukset ovat vuodelta 1940. Alueen pohjoislaidalle on asemakaavoitettu uusia tontteja ja rakennettu koko ryhmä pientaloja 1980-luvulla.

Alkuperäinen palstoitussuunnitelma on ohjannut rakennusten sijoituksen kadun varrelle, kaupunkimaiseen tyyliin. Tontit ovat väljiä ja kasvillisuus leimaa miljöötä. Kadut ovat kohtalaisen jyrkän maaston suuntaiset.

Vanhimmat rakennukset 1940-luvulta ovat paria poikkeusta lukuun ottamatta pieniä, joten niitä on laajennettu 1960-luvulta lähtien. Osa alkuperäisistä tonteista on kokonaan uudelleen rakennettu. Voimassa oleva v. 1980 asemakaava on ohjannut laajennusten sijoittumista. Alueella on hyvin rakentamisajankohtansa tyylin säilyttäneitä rakennuksia 1940-, 50- ja 60-luvulta. Toiset on kunnostettu ja modernisoitu kulloisenkin ajankohtaisen tyylin mukaan. Rakennuskanta on moninaista, mutta jälleenrakennuskauden tyypillinen ilme ja väljyys on säilynyt. Kaupunkikuva on kerroksellinen olematta kuitenkaan sekava.

Kuva: 1947 rakennettu omakotitalo on julkisivujen ja ikkunoiden uusimisesta huolimatta säilyttänyt perusluonteensa. Puutarhapihalla on myös ulkorakennus. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Rakennushistoriallisesti arvokkaaksi inventoinnissa luokiteltu omakotitalo myös vuodelta 1947. Alkuperäiset piirteet ovat hyvin säilyneet. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Lehmustien varrella on ryhmä hyvin säilyneitä 1950-luvun puolivälin omakotitaloja. Ryhmässä näkyy, miten rakennusten korkeus ja kattokulma madaltuvat kohti 60-lukua. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Vuonna 1964 rakennettu omakotitalo on 1-kerroksinen, kattokulma edelleen loiventunut. Julkisivumateriaalina on asbestisementtilevy. Taustalla näkyy 40-luvun rakennus, jonka julkisivut on modernisoitu 70-luvulla ominaiseen tyyliin Karaatti-levyllä. Rakennuksen korkea pääty verhoiltiin tummalla laudalla horisontaalisen vaikutelman vahvistamiseksi. Valokuva: Iina Paasikivi

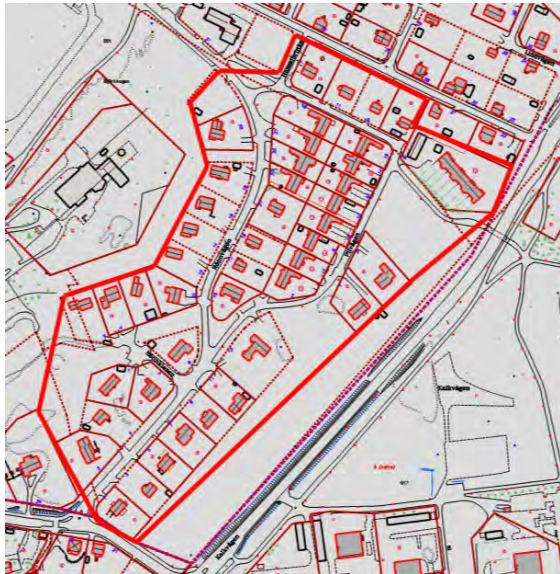
Kuva: Koivuhaan Lehmustie kertoo aikansa kaupunkimaisesta rakentamisesta. Kadut ovat kapeita ja rakennukset katulinjassa. Koivut vahvistavat paikallista ilmettä. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Koivuhaan Lehmustien ja Kanervatien miljöö erottuu suunnitelmallisesti rakennetuksi omakotialueeksi suorine katuineen ja kadun varren rakennuksineen. Se on osa laajempaa Tiilihaan-Koivuhaan aluekokonaisuutta kouluineen ja urheilualueineen. Alueen rakentaminen on alkanut jo 1940-luvulla ja se on jatkunut 1960-luvulle. Rakennuskanta ei perustu tiukkaan rakennustyyppiin, vaan ajallinen kerroksellisuus näkyy. Vanhimpia rakennuksia on laajennettu ja alue on täydentynyt sittemmin myös rajauksen ulkopuolelle 1980-luvun rakennuksilla. Tontit ovat väljiä, maasto viettää etelään, mikä antaa ilmavan ja vehreän vaikutelman. Alueella on syytä vaalia kadun reunaan rakentamista.

Pihlajatie

Miljöötyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Koivuhaan kaupunginosan Pihlajatien-Pajutien alue on rakennettu 1966 laaditun asemakaavan perusteella hyvin ajankohdan rakennustavan ja kaavan tavoitteiden mukaisesti. (Arkkitehtitoimisto Sigvard Eklund) Asemakaava ulottui myös ennestään rakennetulle Lehmustien-Kanervatien alueelle. Tältä osin ympäristöä määrittelee vanhempi rakennuskanta. Tämä osa asemakaavaa on v. 1980 laaditulla muutoksella kumottu.

Asemakaava-alueen piirteitä ovat eri tyyppiset korttelikokonaisuudet. Asemakaava on laadittu jo osin rakennetulle alueelle siten, että ajankohdan uudet rakentamishanteet muodostavat vanhemman asemakaava-arkkitehtuurin kanssa jännittävän kokonaisuuden, jossa yhteisenä piirteenä on rakennusten matala linja.

Pihlajatie seuraa maaston muotoa ja sen itäpuolen tontit (Pihlajaterttu 2-6, Pihlajatie 12-20) edustavat 1950-60-luvun vaihteen ihannetta: 1-kerroksiset rakennukset sijoittuvat rytmikkäästi rinteeseen, avoimesti tontille kadun kulkusuuntaan poikkiharjaan. Matala satulakatto, sokkelikerros sovitettu rinteeseen eri materiaalilla kuin kerroksen julkisivu. Julkisivut vaaleat, ikkunat jaottomat tuuletusikkunalla. Rapatut julkisivut tai ajankohdan uusilla materiaaleilla kuten asbestisementtilevyllä vuoratut. Rakennuksia 1950-luvun puolivälistä 1960-luvun alkuun. Piha avoin, istutettu puutarha, matala aita tai aitaamaton.

Pihlajatien varsi, (Pihlajatie 1-13, 2-8 Pajutie 1-3) perustuu asemakaavalliseen sommitelmaan, jossa em. tavalla tavoitteena puutarhamaisuus, avoimuus ja maaston yksityiskohtiin soveltaminen. Rakennukset ovat harjakattoisia, yksikerroksisia 1950-60-luvun vaihteen omakotitaloja.

Osa Pihlajatien ja Pajutien varresta on rakennettu hyvin matalin 1-kerroksisin tyyppitaloin. Tyyppiin kuuluu kapea autotallisiipi, joka rajaa kapeaa tonttia toista tonttia vasten. Sisääntulon puoli muodostuu suojaisaksi etupihaksi. Hyvin yhtenäinen, punatiilen ja tummien värien leimaama kokonaisuus.

Selvästi myöhemmin, 1980-luvulla rakennettu rivitalo on vielä suuntansa suhteen vuoden 1966 asemakaavakokonaisuuden osa. Rivitalotontti ja leikkikentäksi varattu alue ovat vaihtaneet paikkaa, mutta sijoitus maastoon on säilynyt.

Kuva: Alueen yleisilme on matala. Valkoinen ja punatiili, tummat yksityiskohdat. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Pihlajatie kaartuu maaston mukaan. Avoimet puutarhapihat, paviljonkimaiset rakennukset. Valokuva: Iina Paasikivi

Maaston mukaan muodostuu eri tyyppisiä rakennusryhmiä, kortteleita.

Pihlajatien alueella on myös arkkitehtonisesti kiinnostavia yksittäistaloja, joiden sijoittelu tontille täydentää koko alueen sommittelua: kallioille on sijoitettu muista erilliset, vapaasti maastoon sovitettut omaehtoiset rakennukset; tasamaan tiivis, yhtenäinen tyyppitaloryhmä, rinteiden avoimeen maisemaan ryhmänä.

Pajutien ja osan Pihlajatien varresta rakentui hyvin matalin tyyppitaloin. Niiden autotallien mitoitus käy ahtaaksi nykyautoille. Tavoitteena olisi horisontaalisen perusratkaisun säilyminen, vaikka mitoitus olisi väljennettävä. Yhtenäiseen ryhmään voisi mahdollisesti löytää tyyppiratkaisun.

Yhteenveto: Koivuhaan Pihlajatien alueen erityispiirre on horisontaalinen, matala rakentamistapa. 50-luvun lopun rakentamistavan muutos 60-luvun lopun uuteen tasakattovaiheeseen. Alue muodostaa erityislaatuiseen kehitystä kuvaavan harmonisen arkkitehtonisen kokonaisuuden, jossa jokaisen rakennustyyppin omaa erityispiirrettä on aihetta vaalia osana kokonaisuutta.

4.6 Munkvik

Miljöötyyppi: Historiallisesti kerroksellinen asemakaava-alue

Munkvik-niminen tila on lohottu Limbergin tilasta vuonna 1899, eli samana vuonna, kuin Paraisten Kalkkivuori perustettiin. Vanhin alueen asutus aivan eteläkärjessä on Storgårdin Norrgårdista lohottu Haga Å Munkvik. Voidaan todeta, että Munkvikin vanhin tunnettu asutus on Storgårdin kylän mailla. Munkvikin rannassa on vanhoja huvilatyyppisiä asuinrakennuksia 1900-luvun alkuvuosilta, eri tyyppisiä pientaloja eri vuosikymmeniltä aina nykypäiviin asti. Tonttijako perustuu järjestelmälliseen palstoitukseen, myöhemmin asemakaavoihin. Varhaisin asemakaava on vuodelta 1972, mutta sitä on edeltänyt muu suunnitelma. Kadut asettuvat jyrkkään maastoon luontaisen kulkuyhteyden mukaisesti ja näin on muodostunut eri tyyppisiä kortteileita.

Rakentaminen alueella näyttää tapahtuneen eri vuosikymmeninä vähän eri alueilla. Vanhimmat rakennukset sijoittuvat aivan niemen kärkeen, mikä tarkoittaa varmasti, että niille on kuljettu pääasiassa vesitse. Joillakin tonteilla on jo toinen rakennus. 1920- ja 30-luvulla on rakennettu sekä Karttukalliontien rantatonteille, että alueen mantereen puoleisen päähän Jungmanninrinteelle ja Laivurintielle. 40-50-luvulla on taas rakennettu koko alueelle ja näin alue on täyttynyt edelleen 1960-luvulla.

Aiemmasta, maaston ehdoilla sijoitetusta erillISRakennuksista poiketen Munkvikintien suoralla osuudella on 1960-luvun rivitalo ja muutaman omakotitalon suora rivi. Karttukalliontien päähän on 1980-luvun lopulla rakennettu kytkettyjen pientalojen ryhmä. Ne tuovat kauniilla tavalla oman aikansa kerrostuman historiallisesti rikkaalle alueelle.

Kuva: Huvilan pitsi-ikkuna.
Valokuva: Teija Mustonen
TMK/MIP 2017

Kuvat: Vanhoja rakennustyyppejä eri vuosikymmeniltä. Huvila Munkvikin kalliorannassa 1900-luvun alusta (ylh.vas.). Kadun varren omakotityyppinen talo 1920-luvulta (ylh.oik.). Paraisilla on funktionalistisia pientaloja Munkvikissäkin useita. Tämä rakennus vuodelta 1938 (alh.vas.). 1930-luvulla funkista tyypillisempi rakentamistapa, komea harjakattoinen lautavuorattu omakotitalo, johon on tehty huvilamainen terassi ja parveke erkkerin päällä. Lappeen vastaharja toistaa varhaisemman rakennuksen mansardimaista kattomuotoa (alh.oik).

Yhteenveto: Munkvikin historiallinen alue koostuu pääosin tontille suhteellisen vapaasti sijoittuvista erillispientalosta. Alueella on hyvin monen tyyppisiä rakennuksia eri vuosikymmeniltä. Maasto, metsäluonto ja toisaalta hoidetut puutarhat leimaavat aluetta. Kadut ovat kapeita. Alueella rakennettaessa tulee vaalia alueen luonnetta pyrkimällä säilyttämään kunkin rakennuksen autenttisuutta, oman aikansa rakentamistyyliä ja toisaalta sovittamalla uudisrakentaminen ympäristön mittasuhteisiin enemmän kuin vanhaan, lainattuun tyyliin. Rakenteet tulee sijoittaa maastoon hyvin taidolla, suuria pengerryksiä välttäen.

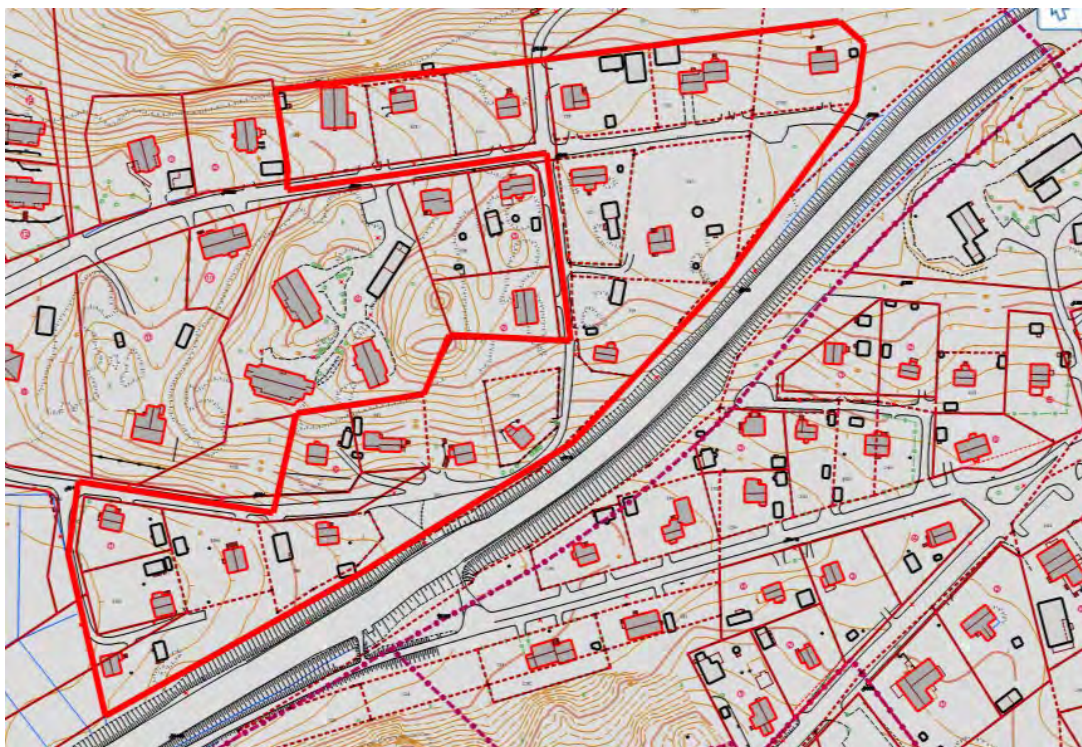
4.7 Norrby

Norrby

Miljöötyppi: Historiallisesti kerroksellinen asemakaava-alue

Norrbyn kylän kantatilojen maille syntyi järjestelmällisellä palstoituksella pienehköjä omakotiryhmiä 1940- ja 50-luvuilla. Merkittävin kokonaisuus on Saaristotien eteläpuolella Österbyntien varsi. Tässä keskitytään pieniin rakennusryhmiin Saaristotien pohjoispuolella.

Sivutie on vanha lenkki, joka kiertää kylän hakamaana ollutta mäentöyrästä. Sen varrella on joukko 1940-luvun omakotitaloja, myös joku vanhempikin rakennus. Pääosa rakennuspaikoista on jäänyt Saaristotien liikennealuerajauksen sisäpuolelle. Näin niistä ei enää voi saada asemakaavan mukaisia tontteja. Osalle tästä vanhimmasta ryhmästä on asemakaavalla (1980) muodostettu omakotitontti. Sivutien lännen puolinen osa on Vestergårdintie. Tämän asutusryhmän kanssa saman aikaisesti on rakennettu Saaristotien toisella puolella sijaitsevat vanhimmat talot.

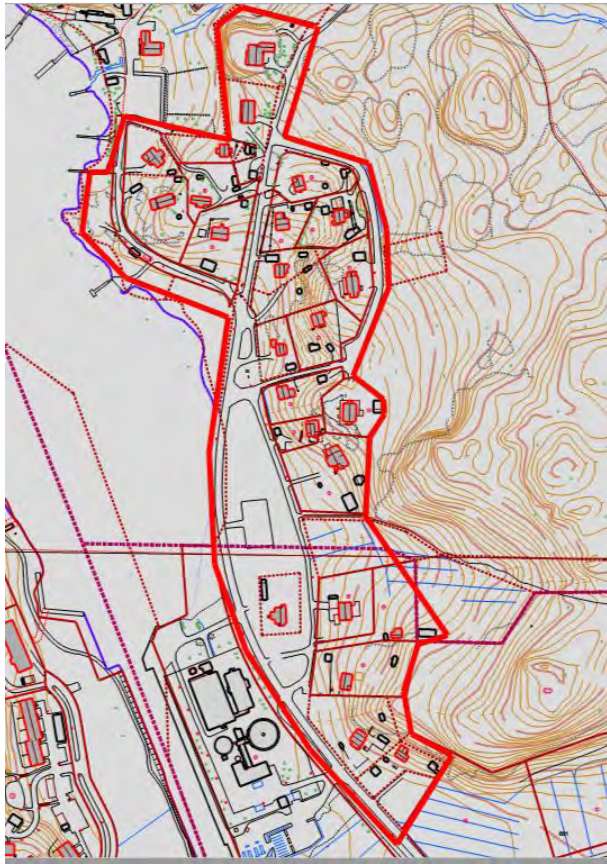
Norrbyn rantatien alkupään ja Vältien risteyksessä on muutaman tontin ryhmä, jossa on 1950-luvun omakotitaloja. Vältien varren tontit ovat kaavan mukaisia omakotitontteja ja rakennukset muodostavat yhtenäisen ryhmän. Muut kyseisen ajan omakotitalot tässä ryhmässä ovat pienteollisuustonteilla.

Kalliorinne-kadun ja Päätetien varrella on kaunis ryhmä 1950-luvun omakotitaloja puutarhapihoineen. Samassa rivissä on myös asuinrakennukseksi 50-luvun tyyliin muutettu Östergårdin entinen navetta.

Yhteenveto: Norrbyn pienialaiset, sinänsä yhtenäiset rakennusryhmät luovat Norrbyn alueelle oman historiallisen kerrostumansa. Alueella on viime vuosina rakennettu uusia pientaloja ja siellä on vielä runsaasti rakentamattomia tontteja.

Norrbyn rantatie

Miljöötyyppi: Historiallinen kyläraitti

Norrbynlahden itäranta on ollut vanhaa Norrbyn kylän torppari- ja mäkitupalaisaluetta. Vanhimmat rakennukset ovat 1920-luvulta, mutta rakennuspaikkoja on käytetty jo aiemminkin. Vuoden 1710-kartassa on merkintä mm. Båtmans Torpista.⁹

Rakennuksia on alueella 1900-luvun alusta aina nykypäiviin asti kaikilta vuosikymmeniltä. Joidenkin rakennusten ikä ja tyyli on helposti ulkoasusta luettavissa. Paikan syntyhistoriasta kertoo rakennusten sijoitus jyrkässä rantarinteessä, tonttien epäsäännöllinen muoto, kulkuväylät ja rakennuskannan ajallinen kerroksellisuus. Joistain toisista Paraisten rantakylistä poiketen alueella ei näyttäisi olevan vanhoja, isoja huviloita. Suurimmat rakennukset ovat viime vuosilta, uudisrakennuksia tai laajennuksia.

Norrbyn rantatien linjaus on pääosin viime vuosikymmeniltä. Alueen asutushistorian kannalta Oikotie – Aurinkoranta –linja on ns. alkuperäinen kulkuväylä. Rantatie rakennettiin

puhdistuslaitoksen rakentamisen yhteydessä ja jatkettiin rinteeseen. 2000-luvulla rinnetonttien taakse on asemakaavalla muodostettu uusia tontteja ja niille uusi, Rantamäki-katu.

Alueelle on vahvistettu asemakaava (1998), joka ottaa huomioon alueen rakennustavan ja kiinteistöjaotuksen. Rakennuksia eivät koske suojelumääräykset. Asemakaavan rakennusoikeudet ovat kohtuullisia, kuitenkin melko suuria olevaan rakennuskantaan nähden ja tonteilla on erikseen talousrakennuksen rakennusoikeus. Aurinkoranta on määritelty erityiskaduksi, jonka historiallista olemusta ei saa muuttaa. Sillä kasvava saaristomänty on erikseen suojeltu.

⁹ Turun museokeskus/Museon informaatioportaali TMM/MIP

Kuva: Vanha torppa on saanut ajan oloon uuden ulkovuorauksen, katteen ja ikkunat. Rakennusinventoinnissa todetaan, että rakennukseen on tehty muutoksia. Luonnokivistä ladottu kivijalka paljastaa, että kyseessä on vanha rakennus ajalta ennen betonin käyttöönottoa. Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

Kuva: Paraisilla tavallinen 1930-luvun tyylinen omakotitalon, jonka rakentamisajankohdan tyyppilliset piirteet ovat hyvin säilyneet. Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

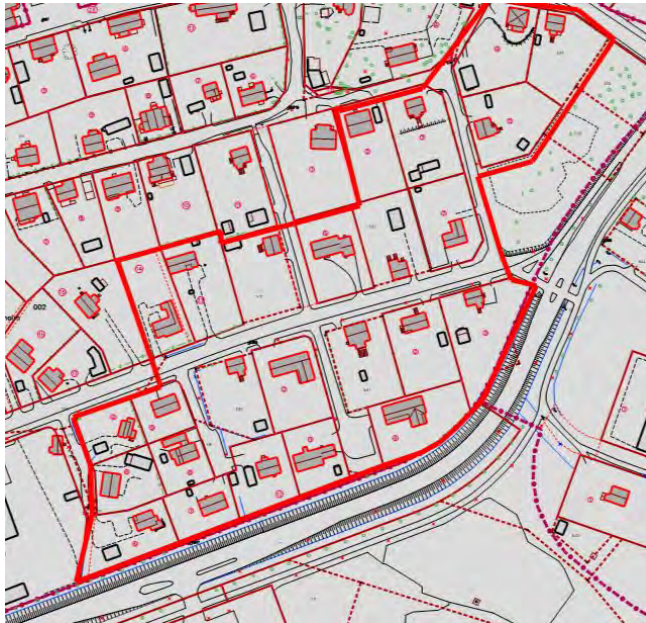

Kuva: Huvilamainen omakotitalo, jossa vanhin osa on 1920-luvulta, laajennettu 1980-luvulla ja korotettu toisella kerroksella 2010. Rakennuksen ilme viittaa 1910-lukuun. Portaat kertovat rakennuspaikan luonteesta. Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

Yhteenveto: Norrbyn rantatien alue, yksi Paraisten rantataajamista, on historiallisesti hyvin kerroksellinen. Rakennusten nykyisestä ilmeestä ei välttämättä voi arvioida rakennuksen oikeaa ikää. Alueen tontit ovat osin hyvin jyrkkiä. Vanhat rakennukset on rakennettu maastoon ilman koneellista rakennuspaikan tasaamista. Rakentamisen sovittaminen maastoon ja kulttuurihistorialliseen luonteeseen edellyttää rakennukset säilyvät kohtuullisen pienialaisina. Talousrakennukset pitäisi rakentaa erillisinä rakennusmassoina. Pihoille ei ole syytä rakentaa suuria tasauksia tukimuurein.

4.8 Pappilanmalmi Runeberginkatu

Miljöötyyppi: Kerroksellinen asemakaava-alue

rakennushistoriaan, kuin myös vuonna 1934 rakennettu asuinrakennus Runeberginkadun ja Leväkujan kulmalla.

Vanhan Malmin äärelle rakentui 1940-luvulle pieni omakotialue. Vanhin, yhtenäinen rakennuskanta on 1940-luvulta, mutta tontit lohottiin Prästgårdista vasta vuonna 1955. Alueelle on laadittu asemakaava, jota on viimeksi uusittu vuosina 1977 ja -79. Malmin aluetta koskee suojeluasemakaava.

Rakennuskannan rungon luovat ns. puolitoistakerroksista tyyppiä edustavat omakotitalot. Isoja tontteja on sittemmin jaettu ja rakennuksia on sekä 60-, että 70-luvulta. Suuri osa kuitenkin viimeisimmän kaavanmuutoksen jälkeen, 1980-luvulta. Alueella on yksi 1880-luvulla alun perin rakennettu talo, joka kuuluu vanhan Malmin

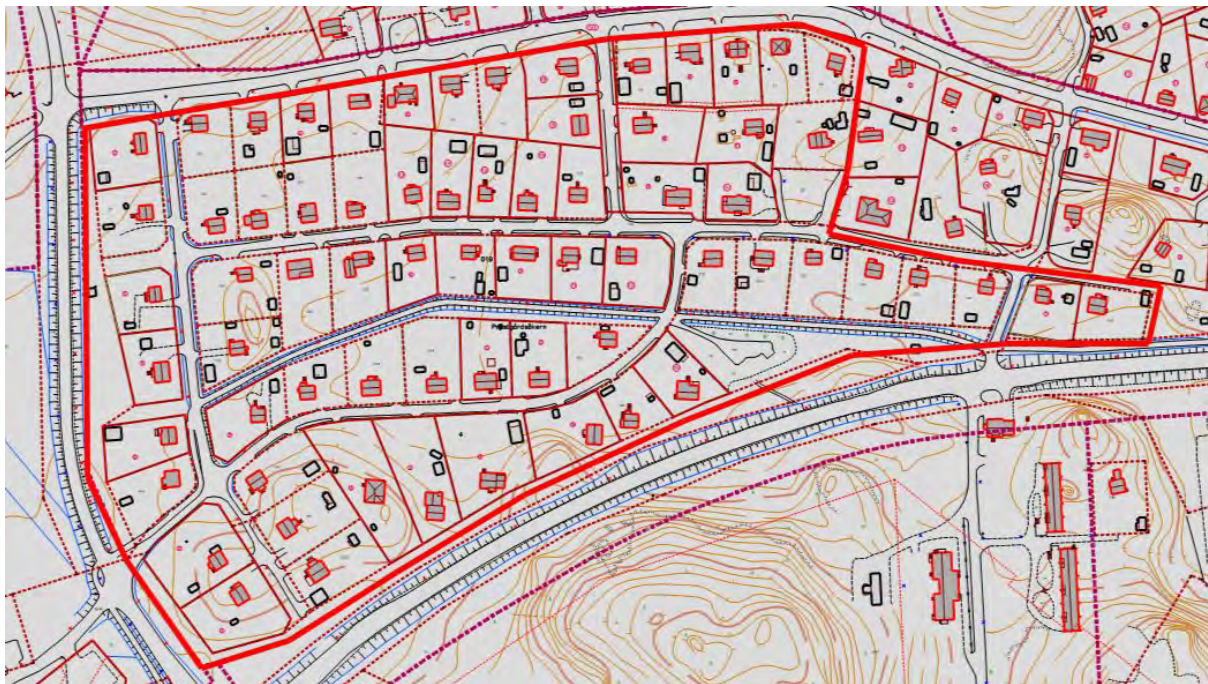
Kuva: Runeberginkatu toukokuussa 2019. Valokuva: Iina Paasikivi

Alueen luonne muodostuu selvästi eri aikaan rakennetuista erillispientaloista ja puutarhatonteista. Sillä on erityinen maisemallinen asema Kalkkitielle päin. Se kertoo olemuksellaan vanhan Malmin vieressä, mitä 1940-luvun ympäristössä pidettiin arvossa. Alue on ollut hieman suurempi, mutta Kalkkitien rakentaminen on eristänyt osan tonteista ja katkaissut yhteydet. Tennbyn puolella on kolme taloa, jotka ovat kuuluneet samaan ryhmään.

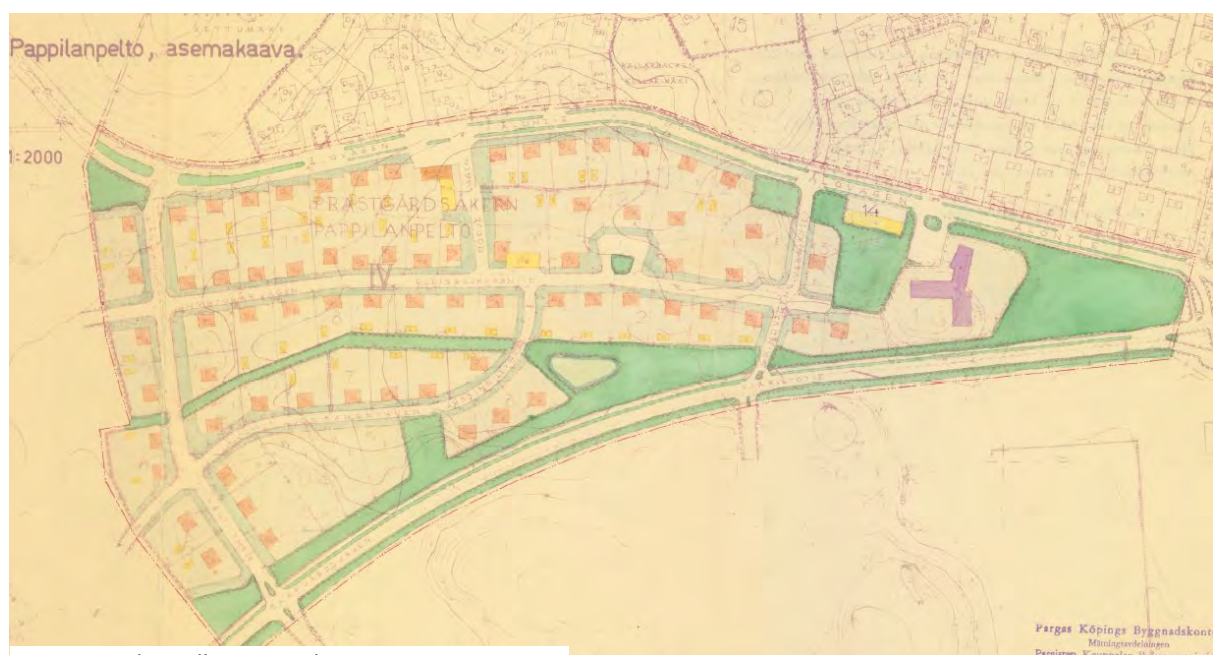
Yhteenveto: Vanhan Malmin viereen 1940-luvulla palstoitettu ajan tyylin mukainen omakotialue. Alue on rakennuskannaltaan kerroksellinen uusimpien rakennusten ollessa pääosin 1980-luvulta. Täydennettäessä on mahdollista korostaa Runeberginkadun kaupunkimaista ilmettä.

4.9 Pappilanpelto

Miljööttyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Pappilanpellon asemakaava-alue edustaa tyylipuhtaasti 1950-luvulla vallinnutta kaupunkiympäristöideaa. Sen suunnitteluhistoria on kuitenkin monivaiheinen. Ensimmäinen rakennuskaavaehdotus Parsbyn Mellangårdin alueelle on v. 1947. (Arkkittehtitoimisto Bertel Liljeqvist & Arne Helander) Toteutunut jakosuunnitelma on vuodelta 1952. Alueen vanhin, voimassa oleva asemakaava v.1958 noudattaa aiempaa jakosuunnitelmaa, mutta tuo kartalle tuon ajan asemakaavallisia piirteitä: Lähikaupalle osoitettiin tontit alueen keskelle. Etupihan puistomainen käsittely määrättiin asemakaavassa. Katulinjat ovat pitkiä ja kaarevia. Tällä alueelle erikoisuutena on vielä korttelien keskellä kulkeva erillinen kevyenliikenteen väylä.

Kuva: Pappilanpellon asemakaava v. 1958.

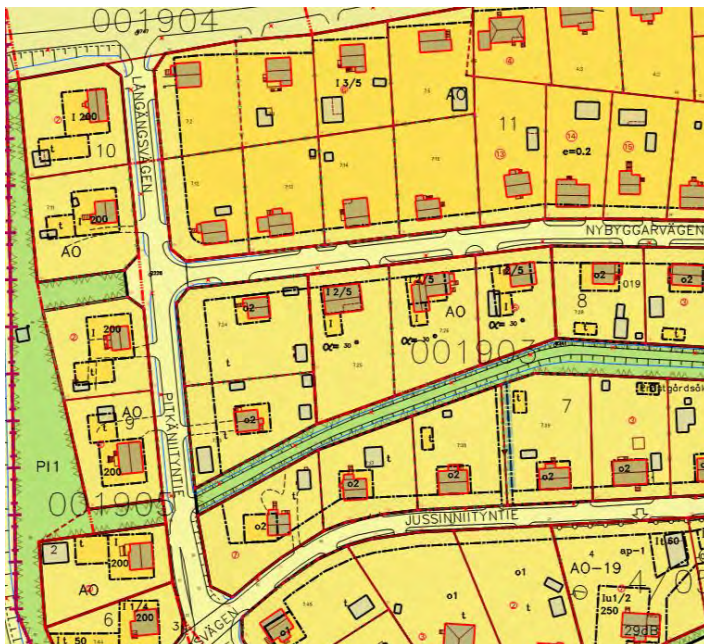
Rakennuskanta on valtaosin 1950- ja 60-luvuilta. Alueen asemakaava-arkkitehtuuri edustaa jo 1940-luvulla vakiintunutta tyyliä, kun samanaikaisesti tehty Raivion asemakaava kuvaa 50-luvun lopun uutta näkemystä.

Rakennuskannassa näkyy 50-luvulla tapahtuva mittasuhteitten muutos: omakotitalot madaltuvat. Puolitoistakerroksinen rakennustyyppi vaihtuu yksikerroksiseksi. Pohjapinta-ala kasvaa, räystäät ovat pitkät ja ikkunat entistä suuremmat. Taloon rakennetaan kellari, korkea ullakko ja sinne pienet päätyikkunat. Julkisivut ovat edelleen yksiaineiset, rappaus, Mineriitti tai vaakapaneeli ovat tyypillisiä. Sittemmin asuintiloja on laajennettu ullakolle ja silloin on jouduttu rakentamaan vastaharja tai korotettu lapeikkuna.

Alueelle on tyypillistä eri korkuiset rakennukset ja vähän vaihteleva kattokulma. Ilme on kuitenkin yhtenäinen. Omakotialueen suuret puutarhapihat sitovat alueen yhdeksi kokonaisuudeksi. Puutarhakasvillisuuden muutos näkyy alueella hyvin. Vuoden 1960 ilmakuva voi päätellä, että peltotonteilla riveihin istutettuja omenapuita ja kasvimaita. Ajan tavan mukaan tontit on rajattu leikattaville pensasaidoilla. Puutarhanpidossa tapahtui nopea muutos, kun elintaso nousi ja välitön elintarvikeniukkuus helpotti 1960-luvulta lähtien. Jalot havupuut tulivat muotiin ja omenapuut on sittemmin korvattu koristepuilla. Nurmikentät ovat tulleet kasvimaan tilalle.

Yhtenäiseen miljöokuvaan vaikuttava asia on autotallien sijoitus tonteilla. 1950-luvun tavoite oli sijoittaa kaikki tontin taloustilat, myös autotallit, kellarikerrokseen. Vuoden 1958 asemakaavassa tontin perällä on pieni rakennusala talousrakennusta, lähinnä puutarhavajaa varten. Hyvin pian autokannan kasvaessa tuli tarpeelliseksi tallin rakentaminen tonteille. Kolmen tontin kokoisessa asemakaavanmuutoksessa v. 1960 osoitetaan jo talousrakennus, myös autosuojaa varten asuinrakennuksen yhteyteen. Uudisasukkaantien ja Ålöntien välillä asemakaava uusittiin v. 1979 sellaiseksi, että autotallien sijoitusta tontille ei ole sidottu. Uudisasukkaantien varrella autotallit on kaavamutoksella määritellyt asuinrakennuksen taakse.

Kuva: Eri asemakaavat ohjaavat eri tavalla autotallien sijoitusta. Suuri osa toteutuneista autotalleista ei sijoitu lainkaan asemakaavan osoittamalle rakennusosalalle.

Kuva: Vuoden 1960 ilmakeku osoittaa, että valtaosa tonteista, kadut ja polut on rakennettu. Kasvillisuus on vielä niukkaa.

Kuvat: Vuoden 1960 ilmakeku paljastaa ilmeisesti omenatarhat tonteilla. Vuonna 2018 osa omenapuuriveistä saattaa vielä löytyä pihalta, mutta koristepuut ovat vallanneet pihapiirin.

Kuva: Hoidetulla pihalla näkyy pieni pätkä vanhaa omenapuuriviä.

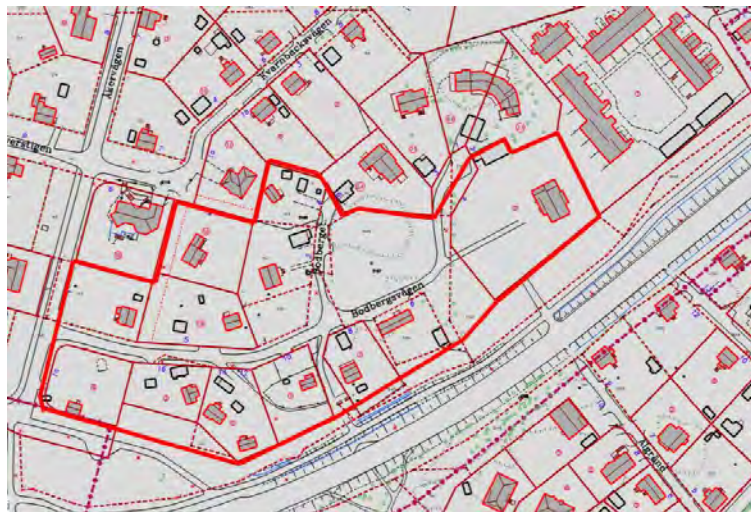
Kuva: Puhdaspiirteinen 50-luvun omakotitalo osoittaa kellarikerroksellaan, että talossa on aikanaan ollut lähikauppa.

Yhteenveto: Pappilampellon yhtenäinen alue edustaa 1950-luvun omakotialueitten ihannetta: pitkät kaarevat katulinjat, harjakattoiset ryhdikkäät talot isoilla, hoidetuilla puutarhatonteilla. Alueen luonteen vaalimisen kannalta autotallien sijoittelu ja koko pitää tarkkaan harkita. Kadun puolen katonlape on ajan hengen mukaisesti ehjä, ilman kattoikkunoita tai yksityiskohtia. Puutarhakasvillisuus pidetään puistomaisessa kunnossa asemakaavamääräyksen mukaisesti.

4.10 Parsby

Aittakalliontie

Miljöötyppi: Historiallinen kylä

Aittakalliontien ympäristö koostuu niistä vanhoista kiinteistöistä ja pihapiireistä, mitkä ovat jääneet jäljelle Parsbyn kylän kantatilojen tonteista 1900-luvun kaupungistumisen jälkeen. Mäki, Myllymäki, sijaitsee aivan kaupungin keskustan lähellä, vaikka Saaristotie nyt katkaisee suoran yhteyden.

Parsbyn kylän kantatilat olivat Vestergård, Mellangård ja Östergård. Tälle alueelle sijoittuu osa historiallisista kylätonteista.

Kylätontti tarkoittaa tilan pihapiirin alkuperäistä sijaintia. Saaristotien rakentaminen on saattanut hävittää osan historiaa. Rakennus, osoitteessa Aittakalliontie 4, on Östergårdin tilan viimeinen päärakennus. Se on rakennettu 1900-luvun alussa ja sijaitsee noin 50 m historialliselta kylätontilta koilliseen.¹⁰ Tontilla on nähtävissä vanhaa kivijalkaa. Paraisten Kalkkivuori Oy osti Parsbyn tilat vuonna 1913. Tilojen maille on rakentunut 1900-luvun alkupuolelta koko Parsbyn kaupunginosa.

Aittakalliontien varrella on muita 1900-luvun vaihteen rakennuksia, mm. Kipparin talo (Refunda) vuodelta 1906.

Kuva: Entinen Östergårdin päärakennus 1900-luvun alusta. Valokuva: Laura Ruohonen 2018. TMK/MIP

Mäen vanhaa ympäristöä on kohdeltu melko piittaamattomasti niissä monissa kaavavaiheissa, jolla kulmakunnan rakentamista on yritetty ratkaista sen jälkeen, kun Saaristotie eristi sen keskustasta. Parsbyn kaupunginosaan palstoitussuunnitelma, myöhemmin asemakaava sivuaa mäkeä. Peltotien varren tontit kuuluvat vanhaan suunnitelmaan. Kun Älöntieltä oli liittymä suoraan Saaristotielle, kulkua mäelle suunniteltiin Apilapolun jatkamisella aina mäelle asti (v. 1977).

¹⁰ Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

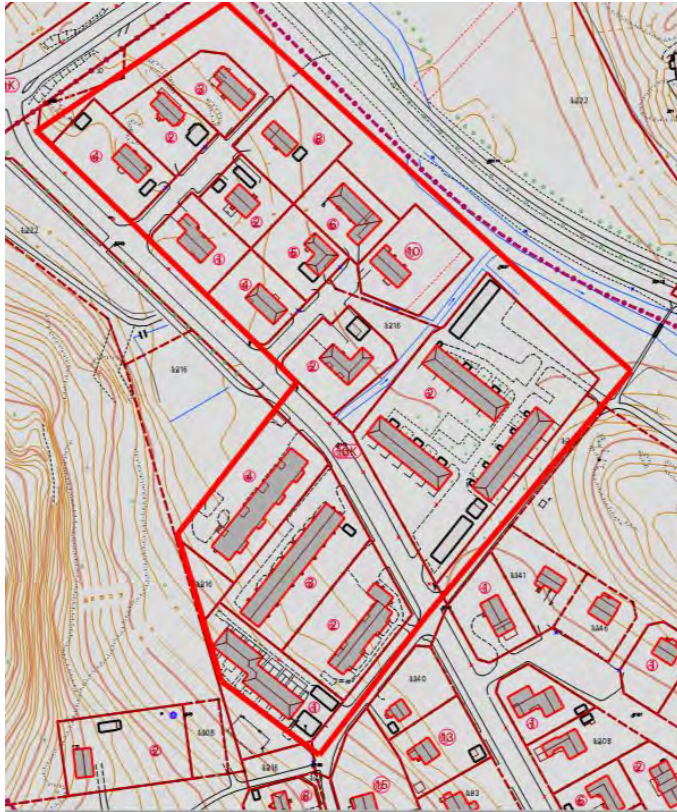
Nyt toteutunut Aittakalliontien linjaus ratkaistiin vuoden 1982 asemakaavanmuutokselle. Tuolloin liittymä Älöntieltä rakennettiin kauemmas länteen. Suunnitellun liittymän tilavaraus näkyy tonttijaossa.

Pohjoisrinteen monien kaavanmuutosten jälkeen, mäen korkein kohta on kaavoitettu puistoksi. Tälle on erinomainen peruste paikan hengen säilyttämisessä. Ympäristö on rehevää ja pensasto ylikasvanutta.

Yhteenveto: Parsbyn Myllymäen Aittakalliontien ja Aittakallio-nimisen kujan varren rakennettu ympäristö näyttäytyy omana pienoismaailmanaan, muistumana vanhasta talonpoikaiskylästä ja sen alkavasta kaupungistumisesta. Kallion laen puistoalueen avaaminen kasvillisuutta vähentämällä voisi koota vanhat pihapiirit maisemallisesti sen verran yhteen, että niiden erityinen arvo on paremmin havaittavissa. Voimassa olevassa asemakaavassa ei ole tutkittu rakennusten ja ympäristön suojelutarvetta. Se on laadittu ennen RakSL:n voimaantuloa, 1985 ja saattaa näin olla suojelun osalta vanhentunut.

Finbyntie

Miljöötyyppi: Ajallisesti yhtenäinen kaava-alue

Finbyntien varrelle rakentui 1970-luvun lopun ja 80-luvun aikana pientaloalue, joka kuvaa oman aikansa tyypillisiä suunnittelu- ja rakentamishanteita sekä talotyyppien variaation, että rakentamistavan mukaan. Kokonaisuus koostuu rivitalokortteleista molemmin puolin Finbyntietä ja 11 omakotitalon ryhmästä Niittykujan ja Talopolun ympärillä.

Rivitalokorttelit oli alun perin suunniteltu jo Parsbyn kauppalanosan isommassa asemakaavassa, joka hyväksyttiin 1971. Omakotitontit kaavoitettiin 1978 ja samassa yhteydessä alue liitettiin Parsbyn kauppalanosaan. Kaavoja on sittemmin uusittu.

Kolme rivitaloa Finbyntien varrella (42-46) on rakennettu 1970-luvulla. Vain yksi niistä on kaksikerroksinen, vaikka asemakaava salli kaksi kerrosta. Se on tasakattoinen. Toisissa on hyvin loiva satulakatto, lähes tasakattomainen vaikutelma. Korttelin Talotien puolella oleva neljäs rivitalo on 1980-luvulta ja siinä on aumakatto. Niin on myös rivitalokorttelissa Finbyntien pohjoispuolella.

Aumakatto esiintyy myös omakotiryhmässä. Toinen vallitseva kattotyyppi on matala satulakatto, jossa päätykolmio on julkisivussa eri värisenä osana tasakattoisuuteen viitaten.

Yhtenäisen ja ajalleen tyypillisen alueesta tekee siinä käytetyt julkisivumateriaalit ja käsittelytapa. Lähes kaikissa rakennuksissa on tiilijulkisivu joko pääasiallisena materiaalina tai lautajulkisivusta poikkeavana päätynä. Täydentävät puuosat ovat usein tummaksi petsattua tai maalattua sahalautaa. Tiilien väriä ei asemakaavamääräyksillä ole rajoitettu. Niinpä alueella on vaaleaa kalkkihiekkatiiltä ja sekä tumman punaista, että keltaista poltettua savitiiltä.

Valokuvat: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Parsbyn Finbyntien alue edustaa 70-80-luvun tyypillistä rakentamista.

Julkisivumateriaalina käytettiin yleisimmin tiiltä sen eri väreissä. Horisontaalista vaikutelmaa korostaa leveäräystäinen aumakatto uutena kattotyyppinä. Ikkunat ovat jaottomat, neliön tai leveän suorakaiteen muotoiset. Koristeelliset yksityiskohdat, poikkiharjat ja pienipiirteiset rakennusosat eivät kuulu tämän tyyppiseen rakennettuun ympäristöön.

Hakalehdontie

Miljöötyyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Saaristotien ja Finbyntien kolmioon on rakennettu 1950-luvulla alkuvuosina yhtenäinen omakotialue.

Asemakaavallinen ratkaisu on ajalleen tyypillinen. Kiinteä korttelimuoto koostuu suorista ja kaarevista katulinjoista. Rakennukset sijoitetaan harja kadun suuntaisesti tai päty kadulle päin. Kaarevalla katuosuudella rakennusten suunta seuraa katuja, tai se voisi olla vinossa rivissä kadun linjaa seuraava. Tässä rakennusten suuntaa seuraa katuja. Alueella on myös liiketontti.

Alueen asemakaava on uusittu keskeisillä kortteilla viimeksi v. 2004. Asemakaava suojaa alueen rakentamistavan. Hakalehdontien ja Saaristotien välinen kortteli on asemakaavaton. Alueen tontit on lohkottu Östergårdista noin vuonna 1954¹¹.

Rakennukset ovat jälleenrakennuskauden perustyyppiä, puolitoistakerroksisia tai yksikerroksisia, kellarillisia satulakattoisia puutaloja. Ne ovat jo pääosin käyneet läpi peruskorjauksen, jolloin julkisivuja on uusittu kulloinkin pinnalla olleen tyylin mukaisesti. Rakennuksia on myös laajennettu ja autotalleja rakennettu tontille. Kaikesta muutoksesta huolimatta alue hahmottuu yhtenäisenä. Hakalehdontien ja Finbyntien kulmassa on 1960-luvulla alueelle rakennettu lähikaupan kiinteistö. Nytemmin se on asuinkäytössä. Se on yksikerroksinen, pulpettikattoinen matala rakennus, joka poikkeaa rakentamistavaltaan asuintaloista. Se kertoo alueen historiasta. Saaristotien risteyksestä on ollut kulku Finbyntielle ja näin kaupan tontti on ollut edullisella paikalla.

Valokuvat: Teija Mustonen, TMK/MIP

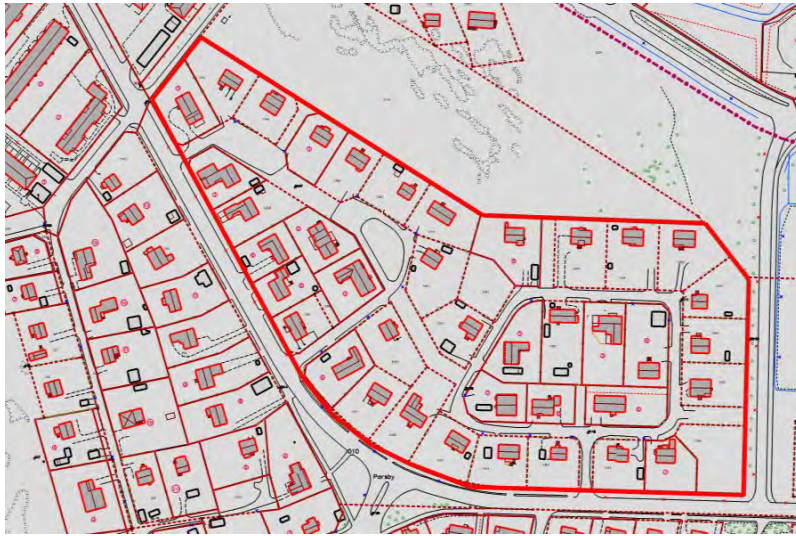
¹¹ Turun museokeskus. Museoinformaatioportaali

Yhdelle tontille on rakennettu uudisrakennus 2010-luvulla. Se on oman aikansa tyyppitalo, perushahmoltaan 1½-kerroksisten omakotitalojen kaltainen. Sisäänkäynnin sijoittaminen kadun puolen julkisivuun paljastaa rakentamistavassa toteutuneen täydellisen muutoksen. 50-luvun ympäristössä pääsisäänkäynti on harvoin kadun puolella. Pääjulkisivu kadulle on usein symmetrinen tai ainakin siinä on huoneitten pääikkunat. Kun taloissa on kellari ja asuinkerros on katutasoa yli puoli metriä ylempänä, kadulta ei ole suoraa näköyhteyttä asuintiloihin, mutta kontakti asunnosta kadulle on hyvä. Sisäänkäynti pihan puolella tekee etupihasta puolijulkisen ja kulkemisesta asuntoon vaiheittaisen siirtymisen julkisesta puolijulkiseen ja edelleen yksityiseen tilaan. Ylikasvaneet ja liian korkeat pensasaidat häiritsevät tontin julkisen etupihan asemaa ja näin kaupunkikuvaa. Se ei ole tämän alueen ongelma, vaan pihat ja ympäristöt on huolella hoidetut.

Yhteenveto: Parsbyn Hakalehdontien alue on yhtenäinen 1950-luvun omakotialue. Sen asemakaava on pääosin uusittu ympäristön arvot hyvin huomioon ottaen. Kaupunkikuvan vaalimisen kannalta on oleellista säilyttää leikatut tai muuten riittävän matalat pensasaidat, rakennusten mittasuhteet ja autotallit tontin perällä tai niin, etteivät ne ota pääroolia tontilla.

Kaarre

Miljöötyyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Finbyntien kaarteeseen on 1950-luvun loppupuolelta lähtien palstoitettu omakotitontteja. Ensimmäinen kauppalan asemakaava suunniteltiin jo v. 1966, mutta se hyväksyttiin vasta 1971. Kaavan laatimisaikana alueella oli rakennettuna jo yli 10 omakotitaloa. Alueen rakentaminen on jatkunut 1970-luvulle. Aluekokonaisuus muodostaa edustavan kuvan omakotityypin kehityksestä

puolitoistakerroksisesta jälleenrakennuskauden tyypistä hyvin matalaan, yksikerroksiseen 60-luvun tasakattokautta edeltävään talotyyppiin.

Kuva: Isokaarre ja Pikkukaarre –katuaukiot luovat paikan henkeä. Valokuva: Iina Paasikivi

Vaikka alue ei ole rakennustyyppin suhteen yhtenäinen, se erottuu kokonaisuudeksi paikkansa ja hyvin erikoisen kaavallisen ratkaisun takia. Finbyntien kaarre määrittelee alueen toisen reunan. Tontit ja rakennusten suunta seuraavat kaarretta. Rakennukset ovat erilaisia, eri vuosikymmenten tyyppiä. Kolme tonttikatua, Mätäsniitty, Isokaarre ja Pikkukaarre luovat alueen sisälle omintakeisen ympäristön. Alueen pohjois- ja itälaidan tonteilla rakennukset ovat vanhimpia, 1950-luvun lopun ullakkokerroksellisia harjakattoisia taloja avokuisteineen ja pitkine räystäineen. Pohjoisreunan talot

sijoittuvat tontin perälle. Istutetut etupihat muodostavat komean puutarhamiljöön rakentamisajankohdan ihanteitten mukaisesti. Mätäsniitty-kadun lenkin sisäpuolen korttelin rakennukset ovat yksinomaan 1960-luvun matalakattoisia yksikerroksisia omakotitaloja, joissa siipirakennuksena usein autotalli. Matalat rakennukset ovat lähes uponneet rehevän kasvillisuuden peittoon.

Alueen 1966 suunniteltu asemakaava osoittaa kullekin tontille saman kokoisen rakennusoikeuden, 200 k-m² ja rakennusalan, joka sallii yksikerroksisen omakotirakennuksen rakentamisen. Alkuperäinen palstoitussuunnitelma on saattanut olla erilainen.

Kuva: Finbyntien reunalla on rivi 1960-luvun uuden tyyppisiä, yksikerroksisia, matalia omakotitaloja. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Parsbyn Finbyntien kaarteeseen alue on yhtenäinen, vaikka rakennukset vaihtelevat 50-70-luvun tyyppillisen kehityksen mukaisesti. Yhteistä on rakennusten satulakatto, korkeampi tai aivan matala ja harjansuunta. Vastaharjat ja satulakatosta poikkeavat kattotyypit ovat vieraita. Rakennusten sijoitus tontilla ja avara puutarha mataline aitoineen. Koko alue muodostuu muutaman rakennuksen ryhmistä, jollin täydennettäessä tärkeintä on sovittaa uusi rakennus tai laajennus kulloiseenkin lähiympäristöön. Avarat Kaarre-katujen käänköpaikat ovat lähiympäristöä rikastuttava ominaispiirre.

Kellarinmäki

Miljöötyyppi: Historiallinen – kerroksellinen

Parsbyn kylän maille on rakennettu torppia jo 1800-luvun lopulta lähtien. Ennen systemaattista suunnittelua syntyneet kiinteistöt näkyvät kartalla ympäristön kaava-alueen tonttijaoista poikkeavan monimuotoisena kiinteistönjaotuksena ja maastossa rakennuksina, jotka eivät sijoitu kadun varrelle, kuten ympäröivillä alueilla. Ympäristöä leimaa runsas kasvillisuus, osin ylikasvaneet aidanteet.

Kuva: Miljöö muodostuu kerrostumista: 1800-luvun lopun, 1908 ja mahdollisesti 20-luvulla rakennettuja kapearunkoisia torppia, joista pitkänurkkainen hirsirakennus, Nyback, Hopbakankadulla on edustava, rakennushistoriallisesti merkittävä.

Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

Kuva: Katunäkymästä piilossa vuonna 1908 rakennettu mansardikattoinen torppa edustaa alueen vanhinta rakennuskerrostumaa.

Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

Seuraavat rakennukset edustavat jo omakotityyppiä. Ne ovat perinteistä talonpoikaisrakentamista neliömäisempiä harja- tai mansardikattoisia, lautaverhoiltuja. Rakennuksissa on korkea kivijalka, alusta tai kellarikerros. Vanhin osa on rakennettu jo 1930-luvulla, mutta talotyyppi tulee vallitsevaksi 1940-luvun vaihteesta lähtien. 1950-luvulla rakennusten kattokulma ja kokonaiskorkeus madaltuvat. Tämä rakennustyyppi on miljöön hahmottumisen kannalta maisemallisesti merkitsevä, eikä raja vastaavan tyyppiseen ympäristöön ole mitenkään selvä.

Kuvat: Alueen rakentamisen vuosikerrat kertovat rakennustavan muutoksesta. Sievästi kunnostettu Skogstorp (ylh.vas.) on vuodelta 1938, mutta edustaa kapeana ja korkeana vanhaa, hirsirunkoon perustuvaa talotyyppiä. Mansardikatto tuli muotiin kansanrakentamisessa 1910-luvulla ja esiintyy monin paikoin vielä paljon myöhemmin, kuten tässä 1939 rakennetussa Lönnbossa (ylh.oik.). 1951 rakennettu Hagaberg on hyvin tyypillinen aikakautensa paraislaistalo. Kulmaikkunat ja räystäspäätyjen pyöristykset esiintyvät paikkakunnalla 30-luvulta 50-luvulle. Valokuvat: Laura Ruohonen TMK/MIP

Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Poikkeavia yksittäisiä rakennuksia on esim. 1934 rakennettu kaksikerroksinen, funktionalististyylinen omakotitalo. Se on arvioitu rakennushistoriallisesti merkittäväksi.

Uusimmat rakennukset ovat 1980- ja 2000-luvulta. Näissä on yhteisenä piirteenä vanhasta rakentamistavasta poikkeava yksikerroksisuus, leveä ja pitkä runko ja malta sokkeli.

Osa selvästi vanhoista rakennuksista on kokenut perusteellisen korjauksen, minkä jälkeen niiden rakentamisen ajoittaminen on voinut hämärtyä.

Alueen maastomuotoihin asettuneet vanhat kulkuväylät ja poikkeavat tonttiliittymät kertovat omalta osaltaan kaavoitusvaihetta vanhemmasta asutuksesta. Maaston kumpareista ja kallioista näkyy, että paikka ei ole ollut viljelymaata, vaan mahdollisesti kylän vanhaa joutomaata. Tällaisille paikoille alkoi kaupunkien liepeillä kehittyä 1800-luvun lopulla esikaupunkiasutusta. Mäkitupia ennen järjestäytyntä palstoitusta.

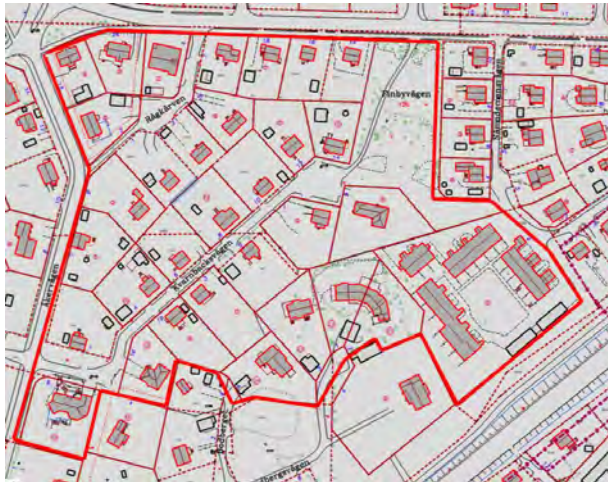
Vuoden 1960 ilmakuva näyttää hyvin rajatun alueen vanhat rakennuskerrostumat ja kaavan toteutumisen keskeneräisyyden. Tonteilla näkyvät pisterivi ovat ehkä omenapuita. Elettiin vielä sodan jälkeisen niukkuuden aikaa.

Yhteenveto: Parsbyn suuren omakotialueen keskeltä löytyy kaavavaihetta vanhempia rakennuskerrostumia aina 1900-luvun alusta lähtien. Alueen monimuotoisuus on selvästi vaalittava kulttuurikerrostuma.

Myllymäentie

Miljöötyyppi: Ajallisesti kerroksellinen asemakaava-alue

Myllymäentien tienoo muodostuu pitkän ajan kuluessa vallinneista asemakaavoituksellisista tavoitteista ja eri ikäisistä rakennuksista. Erilaiset tilanmuodostuksen tavat sekoittuvat kerrokselliseksi kokonaisuudeksi, eikä maastossa näy niille selkeitä rajoja.

Myllymäentien suunta suhteessa Peltotiehen kertoo sen kuulumisesta laajempaan Parsbyn alueen suunniteltuun alueeseen. Asemakaava-arkkitehtuurin esikuva on 1920-30-luvun omakotialueiden kaavoitustyyliä: suorat kadut, jotka kohtaavat toisensa vinossa

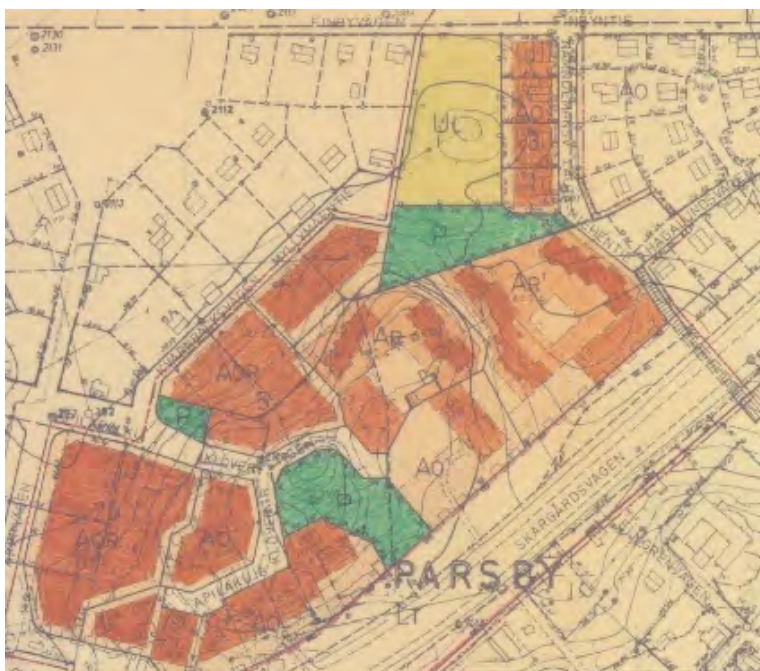
kulmassa, isot neliönmuotoiset puutarhatontit ja rakennusten sijoittaminen kadun varrelle ilman etupihaa. Alue on syntynyt palstoituksen perusteella 1930-luvulta lähtien, rakentamisajankohta 30-luvun lopulta, painopisteenä 1950-luku. Myllymäentien varrella rakennukset ovat pääosin 1940-luvulta¹² ja sijoittuvat kadun varteen ”vanhaan tyyliin”.

Finbyntien varrella tonttien muoto ja rakennusten sijoitus hieman vinoon kadun suuntaan nähden on selvästi 1950-luvun loppupuolella vallinnut idea. Tontit on lohkottu v 1958 ja rakennukset rakennettu 1956 – 60. Korttelin keskellä on neljän tontin ryhmä, jossa rakennukset sijoittuvat tontin sisäosaan kadun suuntaisesti. Nämä rakennukset ovat 1950 - 60-luvun vaihteesta.

Kuhilas-kadun, Finbyntien ja Peltotien kulmaukseen on vuonna 2003 asemakaavanmuutoksella muodostettu uusi kortteli. Siinäkin yksi tonteista on tätä vanhempi. Rakennukset ovat 2000-luvulta.

Alueen toisella reunalla, Parsbyn Myllymäen rinteellä kaavoitushistoria on hyvin vaiheikas. Se kertoo, miten eri tavalla 1970-luvulta nykypäivään on suhtauduttu kaupungin keskelle jääneeseen historialliseen kylänmäkeen.

¹² Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

Alueen ainoa rivitalotontti Lautamiehentie 2, on muodostettu v. 1977 asemakaavan perusteella. Asemakaavakartta kuvaa hyvin tuon ajankohdan uutta asemakaava-arkkitehtuuria. Myllymäen rinteelle oli tarkoitus rakentaa neljä polveilevaa rivitaloa. Käytännössä rivitalotontti toteutettiin 1989 asemakaavan tavoitetta suurpiirteisemmin. Muilta osin Myllymäen rinteillä kyseinen asemakaava on useampaan kertaan uusittu.

Eri asemakaavanmuutoksilla on haettu ratkaisua Myllymäen laelle johtavan kadun sijoittamiseksi ja rinteelle muodostettavien tonttien kulkuyhteydeksi. Asia ratkaistiin v. 1982 muutoksella, jossa Aittakalliontie linjattiin nykyiselle paikalle. Rinteen tonttien rakentamistapa ratkaistiin v. 2001 ja 2008 laadituilla asemakaavoilla.

Alueen rakennuskanta on täydentynyt jokaisen vuosikymmenen kuluessa aina viime vuosiin asti.

Kuva: Apilapolku – Myllymäentie. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Parsbyn Myllymäentien ympäristölle on tyypillistä runsas puutarhakasvillisuus, erilaiset rakennukset, asemakaavaratkaisujen osittainen selkeys, korttelilinjat ja Myllymäen rinteiden muodostama raja. Alue ei ole millään muotoa selväpiirteinen, omaehtoinen, vaan jonkinlainen välittävä alue erilaisten kerrostumien keskellä.

Talotie

Miljöötyyppi: Palstoituksella syntynyt historiallinen alue

Parsbyn laaja omakotialue jakautuu vähän erilaisiin kokonaisuuksiin. Talotien – Älöntien alue on vanhin suunnitelmallisesti rakennettu miljöö. Alueen katuverkko ja kiinteistöjaotus edustavat 1920-luvulla vallinnutta asemakaavoituksen virtausta: kadut ovat suora, mutta eivät ruutukaavan mukaisesti. Tontit ovat suuria, neliömuotoisia ja rakennukset joko kadun varrella tai rivissä kadun suuntaisesti.

Talotien varren rakennuksista vanhimmat ovat 1930-luvun lopulta. Useimmat 1940-luvun alusta. Talotielä on kaksi erikoista 2-kerroksista asuintaloa. Vanhempi v. 1938 ja toinen v:lta 1946. Perimätiedon mukaan vanhempi on amerikansuomalaisen paluumuuttajan rakentama amerikkalaiseen tyyliin ¹³. Talotie on äärimmäisen kapea ja miljöö maalauksellinen.

Korttelin Finbyntien varsi muodostuu 1950-luvun jälkipuolen rakennuksista. Rakentamisajankohdan asemakaavallinen tavoite näkyy rakennusten sijoittelussa linjaan maaston muotoa seuraten. Ryhmä on varsin yhtenäinen.

Peltotien risteyksessä Apilapolku on alkuperäisen aluesuunnitelman mukaan leveä katuaukio. Oliko tälle paikalle tarkoitus tulla alueen keskus lähikauppoineen? Ilmeisesti näin ei kuitenkaan ole missään vaiheessa tapahtunut. Tai sellaisesta ei ole viitteitä rakennuksissa. Sen sijaan se viittaa koko alueen asemakaavaratkaisun alkuperään: Vuonna 1933 Paraistenmalmille, eli koko taajaan asutulle alueelle suunniteltiin ja hyväksyttiin ensimmäinen asemakaava (stadsplan). Sen laativat arkkitehdin Albert Richardtson ja E.I Sutinen, silloinen Turun asemakaava-arkkitehti. Tämä suunnitelma ulottui myös koko Parsbyn alueelle ja siinä hahmotellut katulinjat, Apilapolun aukioineen, ovat olleet pohjana alueen rakenteelle.

¹³ Turun museokeskus, Museoinformaatiportaali

Kuva: Talotien kaksikerroksinen rakennus.
Valokuva: Iina Paasikivi

Korttelit Hoppakankadun, Ålontien Peltotien ja Satotien välillä on rakennettu pääosin 1940-50-luvun vaihteessa noin 10 vuoden aikana. Vallitseva rakennustyyppi on korkeaharjainen, kellarillinen 1½-kerroksinen omakotitalo. Se muistuttaa mittasuhteiltaan 20-30 –luvulla vallinnutta tyyliä. Alueella on lisäksi 1-kerroksisia rakennuksia 1950-60-luvulta ja 2000-luvulta. Osassa rakennuksia on matala laajennusosa. 2-kerroksinen liikerakennus Ålontien varrella ja 1948 rakennettu 2-kerroksinen, funktionalistisvaikutteinen asuinrakennus Apilapolulla luovat paikalle historiallista syvyyttä ja paikan henkeä.

Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1980. Se ottaa melko hyvin huomioon vanhan rakennuskannan säilymisen, mutta ei suojaa sitä. 1996 hyväksytyn asemakaavamuutoksen perusteella rakennettu Peltotien varren uudisrakennus osoittaa, että liian matala rakentaminen, vaikka kadun varren linjaan, on miljööön ominaispiirteen säilymiselle uhka.

Kuva: Apilapolun katuaukio. Valokuva: Iina Paasikivi

Kuva: Talotien rakennuksia. Valokuva: Laura Ruohonen, TMK/MIP

Kuva: Hopbakankatu 5 vuodelta 1945. Valokuva: Laura Ruohonen, TMK/MIP

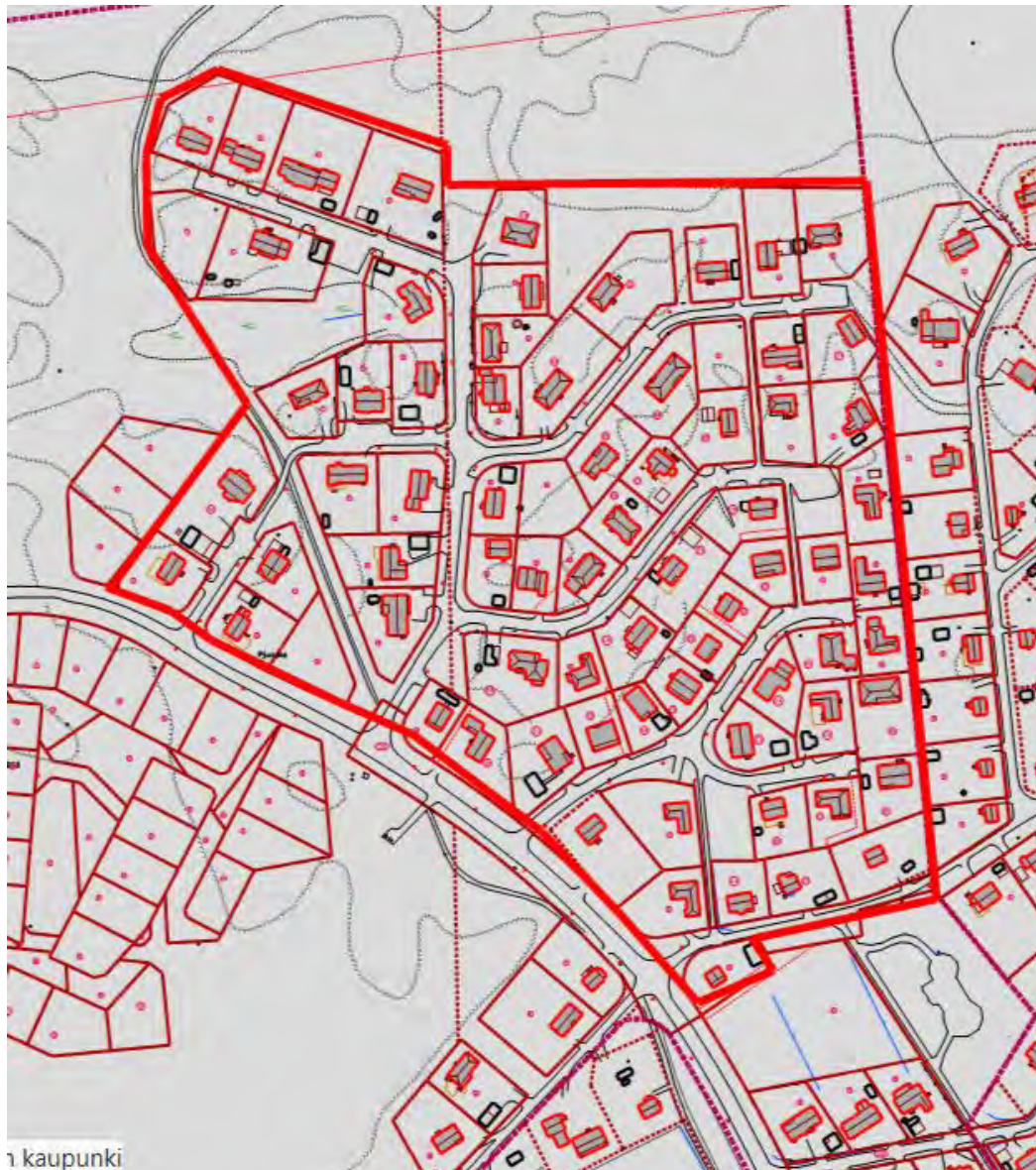

Kuva: Talotie 3, Kuddnäs vuodelta 1939. Valokuva: Laura Ruohonen TMK/MIP

Yhteenveto: Parsbyn laajan omakotialueen keskeiset korttelit Talotieltä Ålöntielle edustavat vanhinta suunnitelmallisesti syntynyttä kerrostumaa. Katuverkko ja rakennusten sijoittaminen kadun reunaan ilman etupihaa muistuttavat sotia edeltävän ajan asemakaava-arkkitehtuuria, kuten myös katutilan kapeus, rakennusten ja kattomuodon korkeus ja väljät puutarhatontit. Talotien ja Finbyntien rakennukset sijoittuvat väljemmin.

4.11 Pjukala

Miljöötyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Pjukalan kylän puolelle, Skräbbölen varhaisemman asutun alueen jatkeeksi, kaavoitettiin vuonna 1971 Suokadun varrelle kolmen poikittaisen tonttikadun muodostama alue: Jäkälä-, Karhunsammalen-, Rahkasammalen- ja Suopursuntiet. Suunnitelma sisälsi tuolloin näiden jatkeena Suotien molemmin puolin isot kerrostalokorttelit. Tämä suunnitelma ei vahvistunut v. 1973 kaavassa, vaan hylättiin. Mutta se kuvaa tuon ajankohdan kaupunkisuunnittelun tilannetta. Useiden eri suunnitteluratkaisujen jälkeen alueelle on rakentunut ajallisesti kerroksellinen, mutta ympäristöominaisuuksiltaan yhtenäinen pientaloalue. Rakentaminen jatkuu Suotien eteläpuolella vielä aloittamattomalla kaava-alueella.

Muutamaa varhaisempaa rakennusta lukuun ottamatta, alueen pientalot muodostavat jatkuvan ketjun aina 1970-luvun loppupuolelta lähtien. Tasakatto-vaiheen jälkeen tarjolle tuli korkeaharjainen 1½-kerroksinen tyyppi. Aumakatto tuli sen rinnalla uutena kattomuotona käyttöön 1980-luvun vaihteessa. Tällaisella kattomuodolla rakennuksen massa on helpompi jakaa pienipiirteisempiin osiin. Sen vaikutelma on matala, koska räystääslinja rajaa massaa vaakasuoraan. Kun pientaloista yhä suurempi osa tuli tehdasvalmisteisiksi, on tyyppilliseksi pientaloksi vakiintunut suorakaiteen muotoinen, yksikerroksinen matalan (n 1:3) satulakaton kattama, puuverhoiltu rakennus. 2000-luvulla on rakennettu entistä suurempia pientaloja. Kaksikerroksisuus on tullut uutena sekä asemakaavaan, että käytännön rakentamiseen.

Kuva: Jäkälätien näkymä alueelle. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Vaikka Pjukalan alueella on pitkän ajan kuluessa rakennettu, hyvin monenlaisia rakennuksia, se hahmottuu kokonaisuudeksi maaston, maiseman ja kaavallisen ratkaisun takia. Kadut sijoittuvat metsäisen mäkimastaan rinteiden suuntaisesti. Pitkiä suoria katuja ei ole, vaan kadut kaartuvat. Rakennetut kadut ovat kapeita. Metsäluonto on säilynyt maisematekijänä, vaikka pihot on avattu ja istutettu koristekasvein.

4.12 Raivio

Miljöötyyppi: Asemakaavan mukaan syntynyt

Raivion omakotialue edustaa hyvin 1950-60-luvun vaihteen kaavallista ja arkkitehtonista ideaalia. Alueen alkuperäinen asemakaava on v:lta 1958 ja siinä näkyy ajankohdan selvä muutos aiempaan. Uutta on katuverkon liikenteellinen tavoite kokoojakadulta lähteviin päätyviin asuntokatuihin ja erityisiin katuaukioihin. Katujen linjaus on polveilevaa, eikä enää tavoitella pitkiä, vaan vaihtelevia näkymiä. Jopa nimistö on omaperäinen. Kaavan tavoitteisiin on kuulunut myös työpaikkatonttien sisällyttäminen pienelle omakotialueelle, tontti yleishyödyllistä rakentamista varten ja leikkikenttä.

Rakennuskanta on 1950-luvun lopulta 1960-luvulle. Alueella on kiinnostava vuonna 1935 rakennettu kalkkihiiekkakivistä muurattu kerrostalo, johon on myöhemmin lisätty liikesiipi. Hopbakankadulla on näin ollut alueen liikekeskus.

Rakentaminen on alkanut eteläosasta. Alueen ilme on täysin ajanmukainen. Rakennukset ovat harjakattoisia, yksikerroksisia tai matalalla ullakkokerroksella varustettuja. Julkisivut ovat yksiaineisia, vaaleita, rapattuja, vaakalaudoitettuja tai Paraisille ominaisia, asbestisementtilevyillä vuorattuja. Räystäät ovat pitkähköt, ohuet. Rakennuksissa on kellari, jossa usein myös autotalli. Pensasaidat ja puutarhamainen pihan käsittely kuuluvat asiaan.

Alueen pohjoisosassa näkyy muutos 1960-luvun ja edelleen 70-luvun matalaan, kellarittomaan tyyliin. Ullakkokerrosta ei enää lainkaan rakenneta, vaan katto on hyvin loiva harja, muodostaen räystään koteloinnin kanssa arkkitehtonisen aiheen. Metsäaukio-kadun varrella näkyy, miten tyyli muuttuu vaaleasta harjakattoisesta, tummaan tasakattoiseen.

Raiviontiellä on vielä kaava-alueen laajennus, jossa rakennukset ovat 1980-luvulta. Tyypillinen rakentamistapa muotoiltu vaalea kalkkihiekkatiilinen julkisivu ja tumma aumakatto esiintyvät myös tässä korttelissa.

Kuva: Alueen uusimmat rakennukset ovat 1980-luvulta. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Raivion kaupunginosa on omaperäisen suunnitelman perusteella rakennettu 1950-lopulta 80-luvulle. Rakennuskannan kerroksellisuudesta huolimatta alueella on hyvin omaleimainen luonne. Eri aikojen rakennustyyppien ominaispiirteiden säilyminen on tärkeää, jotta kokonaisuus säilyttää erityispiirteensä.

4.13 Skräbböle

Arkitie

Miljööttyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Arkitien, Pjukalantien ja Pyhätien välinen alue erottuu Skräbbölen monimuotoisesta ympäristöstä omana, yhtenäisenä kokonaisuutenaan. Se on palstoitettu vuonna 1963 ja rakennukset edustavat ajankohdan uutta omakotitalotyyppiä aivan ilmeisesti ns. arava-normien mukaista mitoitus. Ne ovat matalalla sokkelilla ja hyvin loivalla satulakattolla varustettuja yksikerroksisia, suorakulmaisia taloja. Asuinrakennukseen on yleensä liitetty kapeampana siipirakennuksena autotalli. Julkisivuissa tulee esille ajankohdan tavoite kohti tasakattoista, horisontaalista vaikutelmaa. Harjan päätykolmio erotetaan julkisivusta poikkeavalla, usein tummemmalla

laudoituksella. Päätyjulkisivu on tässä tyypissä joskus verhoiltu tiilimuurauksella. Tyypillisesti julkisivuissa käytetään Mineritti-levyä, vaaleaa väritystä ja tummaa kontrastia päätykolmioissa. Neliön muotoisia, tuuletusikkunallisia huoneen ikkunoita ei erityisesti kehystetä. Rakennuksen hahmon tyypilliseen ilmeeseen kuuluu, että pitkän sivun räystäslinjan ei lisätä mitään. Osassa rakennuksia pääsisäänkäynti on ns. sisäänvedetty eli räystäään alle muodostuu katos. Tämä sisäänveto on verhoiltu klinkkereillä ja näin hillitysti korostettu.

Julkisivujen korjauksissa on nyttemmin käytetty yleisesti pystyä lomauttaa korostetuin kulma- ja ikkunavuorauksin. Julkisivuväriytykset noudattavat viime vuosina käytettyä vaaleaa keltaista ja valkoista.

Alue on perustettu entiselle peltomaalle (Skräbböleåker). Pihat edustavat aikansa puutarhakäsitystä. Ne ovat enemmän koriste- kuin viljelypuutarhoja. Puutarhakasvien lisäksi alueella kasvaa nyt jo

kookkaita luontaisia lehti- ja havupuita. Pensaskasvillisuus on paikoin ylikasvanut ja näin maisema on vaarassa umpeutua. Matalan rakennetun ympäristön ja alavan alueen ilmettä tukee matala, leikattu pensasaita tai matala lauta-aita. Maisemakokonaisuuden ”ilmavuus” on tavoiteltavaa.

Valokuva: Janika Brüggmann, TMK/MIP 2018

Alueen asemakaavallinen ratkaisu on tyyppitaloilmeestä huolimatta hyvin nerokas. Rakennukset sijoittuvat tontille vaihtelevasti harja kadun suuntaan tai poikkisuuntaan. Aamu- ja Iltakujan kääntöpaikat ovat aukiomaisen väljät. Tämä tuo alueelle myös käytännöllistä väljyyttä kapeiden katujen ahtauteen. Pienten tonttien ja kapeitten katujen äärellä vieraspysäköinti ja muu arjesta poikkeava tilantarve voidaan hoitaa ongelmitta.

Voimassa olevan asemakaava on vuodelta 1985. Se noudattaa alueen rakennetta. Tonttikohtainen rakennusoikeus on 200 k-m² ja kerrosluku yksi.

Valokuva: Janika Brüggmann, TMK/MIP 2018

Yhteenveto: Skräbbölen Arki- ja Pyhätien alue on yhtenäinen, muutamaan 1960-luvun rakennustyyppiin perustuva oma saarekkeensa. Asemakaavallisessa ratkaisussa alueen sisälle jäävät katuaukiot ovat mainio lisä ympäristön käytettävyydessä. Alueen yhtenäisen ilmeen vaaliminen on tavoiteltavaa. Äärimmäisen matalat rakennukset ovat rakennusteknisesti ja toiminnallisesti haaste. Jonkinlainen yhtenäinen suunnitelma ja menettelytapa olisi hyvä tavoite.

Koulumäki

Miljöötyyppi: Kaupunginosakeskus

Skräbbölen koulu on vuonna 1921 kaivoskylän lasten kansakouluksi rakennettu uusklassinen kivirakennus. Sen viereen on rakennettu laajennus 2016 alkuperäiseen arkkitehtuuriin sopeutuvalla tavalla. Laajennus on selvästi sivuosassa ja jättää historiallisen koulun symmetrisen julkisivun vapaasti maisemassa hallitsevaksi.

Koulu sijaitsee avoimella mäellä Skräbbölen kylänmäen vieressä, hyvin keskeisellä paikalla. Skräbbölentietä koulun etualalla on laaja urheilualue. Vapaa näkymä on oleellinen osa koulun ympäristöllistä arvoa. Koulu on rakennusinventoinnissa todettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokkaaksi.

Koulumäen etelä- ja länsipuolella on matalia rivitaloja. Rivitalot eivät häiritse koulumaiseman vaikuttavuutta. Ne pikemmin osoittavat kylän keskuksen paikan ja näin tukevat koulurakennuksen merkitystä historiallisessa pientaloympäristössä.

Vanhin asuinrakennuksista on Koulukuja 1, (entinen Opettajakuja) on 1950-60-luvun vaihteen hyvin matala rivitalo. Oliko kyseessä opettajien työsuhdeasunto? Uudemmat rivitalot on rakennettu vuoden 1984 Skräbbölen kaupunginosaa koskeneen hyvin laaja-alaisen asemakaavanmuutoksen perusteella. Kaavan salliman kahden kerroksen sijaan rakennukset toteutettiin (1990-l) yksikerroksisina. Tämä on ollut hyvä ratkaisu koulumäen suurmaiseman kannalta. Skräbbölentien ja Pjukalantien risteyksessä vuoden 1984 asemakaavan perusteella muodostettu liiketontti on 2007 asemakaavanmuutoksella määrätty urheilualueeksi. Tämä ratkaisu turvaa koulun maisemamerkityksen ja aseman Skräbbölen kulttuurihistoriallisena merkkirakennuksena.

Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP 2017

Kylämäki

Miljöötyyppi: Historiallinen kylä

Valokuva: Brita Wickholm TMK/MIP 2016

Skräbbölen kylänmäki on hyvin säilynyt rantakylä hyvin monikerroksisen miljöön keskellä. Kylässä on ollut kolme taloa, Norrgård, Södergård ja siitä vuonna 1859 jaettu Mellangård. Nykyisin kylätontilla sijaitsevat entiset päärakennukset ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun ensi vuosilta. Norrgårdin vanha punamullattu päärakennus on muita vanhempi. Tämä, Norrgårdin päärakennus ja Södergårdin päärakennus on arvotettu seudullisesti arvokkaiksi rakennushistoriallisiksi merkkirakennuksiksi. Muut talojen rakennukset ja kylänmäen muut, historialliset rakennukset 1800-luvun vaiheesta aina 1952 asti edustavat paikallisesti arvokasta rakennushistoriaa. Kylän tuulimylly on 1800-luvulta ja se on kaupungin omistuksessa. Rannassa on pursiseuran kerhotalo. Sekin aiemmin asuinrakennus.¹⁴

Koko mäkeä koskee asemakaava, joka määrää alueen ympäristön suojelluksi. Kaikki merkkirakennukset on erikseen määritetty rakennussuojelukohteiksi.

¹⁴ Turun museokeskus TMK/MIP

Kuva: Norrgårdin komea päärakennus on rakennushistoriallisesti arvokas 1900-luvun alun talonpoikaistalo. Alueen rakennushistoriassa näkyy 1900-luvun alun vaurastuminen. Valokuva: Brita Wickholm TMK/MIP 2016

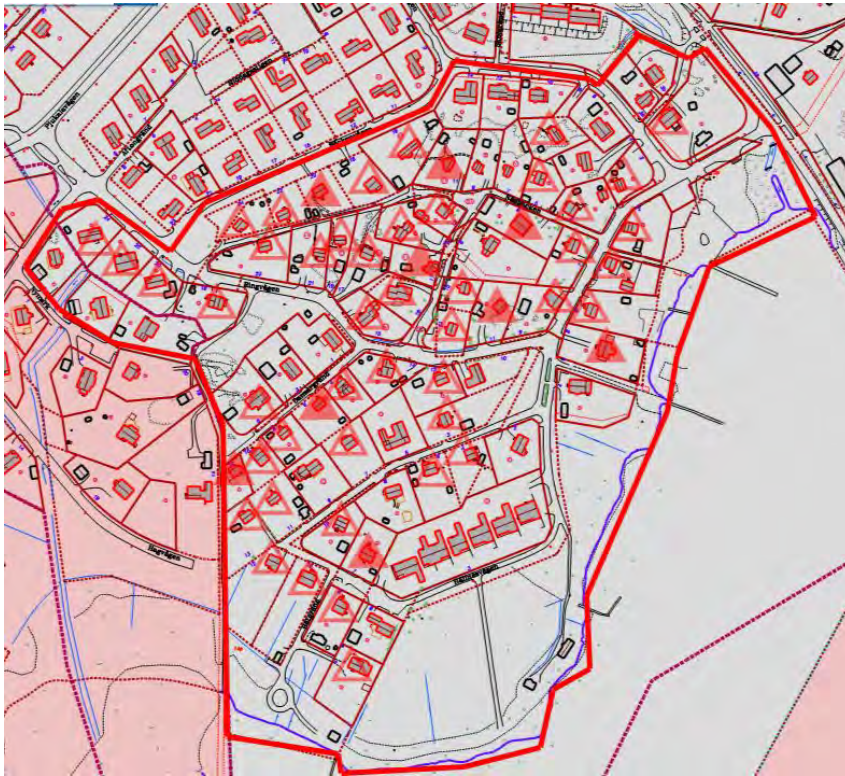

Kuva: Mellangårdin pihanäkymä osoittaa, mikä merkitys saaristomaiseman säilymisellä osana rakennettua ympäristöä. Näkyvä kallio, kuivat pihatantereet, aidat ja kulkuväylät ovat osa kokonaisuutta. Valokuva: Brita Wickholm TMK/MIP 2016

Yhteenveto: Skräbbölen kylänmäki lienee yksi parhaiten ehjänä säilyneitä kyliä, jossa näkyy Paraisten kalkkiteollisuuden vaikutus alueen vaurastumisena. Talonpoikaiskylän rakennukset ja teollistumisen ajan huvilat muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden.

Näsimäki

Miljöötyyppi: Historiallinen

Skräbbölen Näsimäen alue vaikuttaa ruotsalaiselta saariston pikkukaupungilta tai suomalaiselta luotsikylältä. Mäen vanhimmat torpat ovat 1900-luvun ensi vuosikymmeneltä, mutta seuraavien vuosikymmenten rakennukset ovat saaneet huvilamaisen tai kaupunkivillamaisen luonteen. Uudemmat, 1950-luvun omakotitalot täydentävät miljöötä hyvin. Vanhimmat rakennukset sijoituivat kallioisen maastoon sopiviin kohtiin ilman ennalta suunniteltua palstoitusta Rengastien ja

Näsimäen varrelle. Karkelokuja ja Haantie edustavat selvästi kaupunkimaista rakentamista suorien katulinjauksin.

Alueen ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1971. Siinä on tavoitteena rakennuskannan uusiutuminen ajan hengen mukaisesti. Hällnäsintie 3:n pientaloryhmä edustaa tätä historiallista vaihetta. Asemakaava on pääosin uusittu tämän jälkeen vuonna 1984 laaditulla asemakaavanmuutoksella. Arkitien ja Rengastien välisen alueen asemakaavanmuutos v. 2001 määrää ympäristön säilytettäväksi.

Kuva: Vuoden 1960 ilmakeku paljastaa vanhan asutuksen vaihtelevan sijoituksen. Karkelokujan varren palstat on lohkottu Hällnäsistä 1930-luvun lopussa. Tuolloin rakennettujen huviloiden pääovi on suoraan kujalle kaupunkimaisesti. Haantien varren palstat on lohkottu Solåker-tilasta 1940 ja sen jälkeen. Tällainen palstoitus vastaa esikaupunkiasutuksen syntytapaa vanhoilla kaupunkiseuduilla.

Alueen omaleimaisuus koostuu kallioisesta maastosta, em. historiallisista rakennuskerrostumista, erillisistä rakennuksista ja pihapiirin talousrakennuksista, puutarhamaisesta ympäristöstä ja pienipiirteisistä katutiloista. Uudempi asemakaava, alueen länsireunalla, tukee hyvin paikan rakennustapaa tonttijaotuksen suhteen. Nykyisen rakentamistavan entistä suurempi mittakaava, voi olla uhka historiallisen alueen sisällä. Alueen identiteetti säilyy sitä paremmin, mitä enemmän vanhoja, alkuperäisiä rakennuksia ja pihapiirejä säilyy. Täydennysrakentamisen tulee tukea miljöön luonnetta erityisesti rakennusmassan koon, mittasuhteitten ja sijoituksen suhteen. Ne ovat tärkeämpiä, kuin vanhasta mallia ottavat yksityiskohdat.

Kuva: Komea huvilarakennus 1910-luvulta edustaa varhaisinta rakennuskerrostumaa. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Kuvat: Kaksi saman ikäistä rakennusta vuodelta 1939. Valokuvat: Teija Mustonen TMK/MIP

Yhteenveto: Skräbbölen Näsimäki on mainio esimerkki Paraisten kaupungistumiskehityksestä 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien. Pienipiirteisessä maastossa tulisi välttää liian suuria, yhtenäisiä rakennusmassoja. Kulkuväylien niukka olemus on myös suojelun arvoinen ominaispiirre.

Pohjoismetsäntie

Miljöötyyppi: Historiallinen – kerroksellinen

Skräbbölen Pohjoismetsäntien ja Huvilakadun alue poikkeaa ympäristöstään sillä, että alueella on vanhaa huvila-asutusta 1900-luvun alusta. Suuri osa kiinteistöistä on muodostettu vuoteen 1960 mennessä. Sen rakennuskanta on hyvin vaihtelevaa ja se sijoittuu metsäiseen rinteeseen, vähän piiloon.

Alueen pääkatu ei ilmeisesti turhaan saanut nimeä Huvilakatu. Sen varren rakennukset ovat monet 1920-luvulta. Skräbböle oli jo tuolloin merkittävä asutuskeskittymä. Vuonna 1924 laaditussa kartassa tien varrella on 6 mitattua palstaa, joilla oli rakennuksia ja sen lisäksi kaksi rakennusta, joilla ei vielä tuossa vaiheessa ollut lohkottua tonttia.

Suurin osa rajatun alueen rakennuksista edustaa jälleenrakennuskauden, 1940-50-luvun omakotitaloja. Pohjoismetsäntien varrella on omaperäisiä yksittäisrakennuksia 1960-luvulta ja myös seuraavalta vuosikymmeneltä. Alueen rakenne jakautuu selvästi eri suunnitteluvaiheisiin, Huvilakadun ja Havutien tontit noudattavat perinteistä asemakaavallista rakentamistapaa: rakennukset tontin kadun puolen reunalla. Pohjoismetsäntie ja Käpykuja taas luovat kerrostuman 1950-luvun lopulta alkaneesta arkkitehtuurin suuntautumisesta: rakennukset asettuvat tontille vapaasti maiseman sisälle.

Pohjoismetsäntien linja seuraa Pjukalan ja Skräbbölen kyläraja. Alueen rakentumisen lähtökohta on ilmeisimmin ollut Skräbbölen kylän takamaan palstoitus asuintonteiksi kylän rajaa myöten. Tämän tonttiryhmän rakennukset on rakennettu vuosien 1936-51 välillä, mutta tonttien lohkominen on tapahtunut vasta 1954.¹⁵

Rakennusinventoinnissa lähes koko rakennuskanta on todettu ympäristöllisesti arvokkaaksi. Ne muodostavat historiallisesti kertovan maiseman. Rakennushistoriallisesti arvokkaiksi on kolme hyvin alkuperäisen laatunsa säilyttäneitä, 1950-luvun rapattua omakotitaloa ja 1920-luvun talo. Vaille huomiota on jäänyt 60-luvun erikoiset pientalot alueen pohjoisosassa.

¹⁵ Turun museokeskus, museoinformaatioportaali

Kuva: Alueella tyypillinen, 1955 rakennettu tyylipiirteensä hyvin säilyttänyt omakotitalo. Rakennushistoriallisesti arvokas.
Valokuvat: Teija Mustonen TMK/MIP

Kuva: Huvilakadun varrella 1923 rakennettu huvila, joka on saanut myöhemmin vuosikymmeninä muodistettut julkisivut. 60-luvun tasakattomuodin vaikutuksesta vanhoja, korkeita rakennuksia uudistettiin verhoilemalla vaalealla levyllä siten, että päätökolmio verhoiltiin tummalla laudalla. Tässä ikkunoitten vanhanaikaista, pystyä vaikutelmaa on vielä haluttu muuttaa listoituksin.

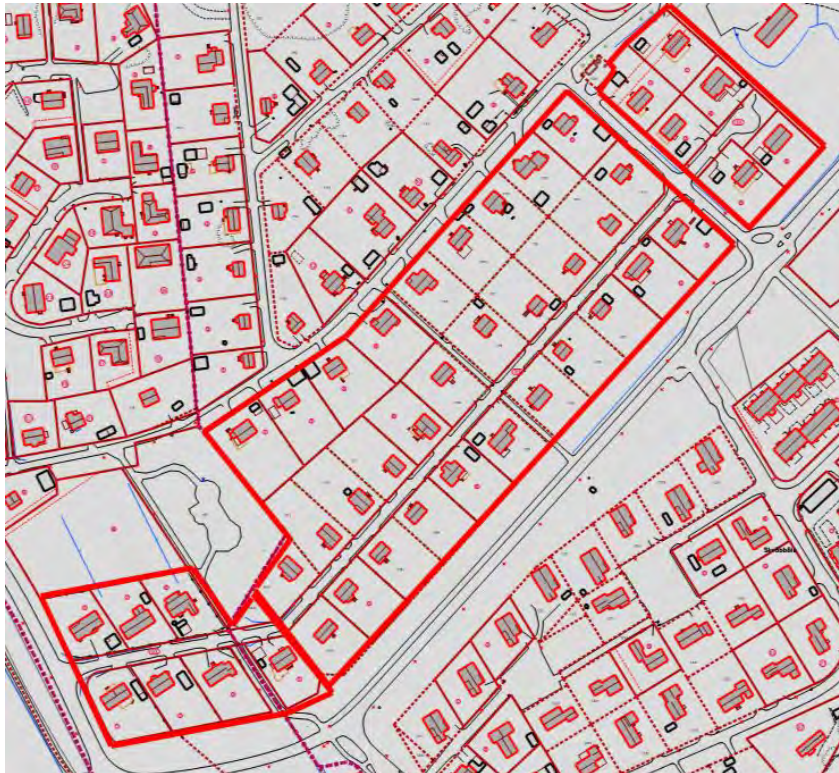

Kuvat: Pohjoismetsäntien ja Käpykujan varrelle on 1950-luvulta lähtien eri vuosikymmeninä rakennettuja, edustavia omakotitaloja. Rakennukset sijoittuvat tietoisesti ”metsään”. Valokuvat: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Huvilatien ja Pohjoismetsäntien tienoo Skräbbölessä koostuu selvästi eri aikakausien yksittäisrakennuksista, pienistä ryhmistä. Yhdistävänä tekijänä on alueen maisema, kaakkoon suuntaava kohtuullisen jyrkkä rinne ja sijoittuminen metsänreunaan. Rakennusten lisäksi eri aikoina vallitseva suhtautuminen luonnonympäristöön on tällä alueella erityisen edustavasti esillä.

Puutarhakatu

Miljöötyyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Kuva: Puutarhakadun kartta kertoo eri ikäisten alueitten rakennusten mittakaavan eron.

Skräbbölen Puutarhakadun ja Huvilakadun välinen omakotialue on palstoitettu 1950-luvun lopussa ja rakennettu yhtenäisesti 1950-60-lukujen vaihteessa, Huvilakadun varsi vähän aikaisemmin. Vallitseva rakennustyyppi on tuolle ajalle ominainen yksikerroksinen, kellarillinen pieni talo, jossa on loiva satulakatto ja pitkät, ohuet räystäät. Rakennusmassa on suorakaiteen muotoinen ja sisääntulo on avoimen lappeen alle pitkällä julkisivulla. Julkisivut ovat yksiaineiset, Mineriittilevyllä verhoillut tai rapatut, ilman nurkka- tai ikkunakorostuksia. Huoneitten ikkunat ovat tasakokoiset, olohuoneen isompi ja pikkuikkunat ullakolle ja eteiseen.

Toinen vallitseva rakennustyyppi on vanhempi, 1950-luvulla tyypillinen puolitoistakerroksinen omakotitalo. Rakennukset edustavat vuosikymmenen loppupuolen tyyppiä ja ovat useimmiten rapattuja. Huvilakadun varrella on vuonna 1949 rakennettu omakotitalo, jossa on liikesiipi. Siinä on aikanaan ollut alueen lähikauppa ja sellaisena se on osa alueen kulttuurihistoriaa.

Kuva: Kauniisti alkuperäistä arkkitehtuuria kuvaava rakennus. Tässä vuonna 1963 valmistuneessa talossa näkyy vielä ajankohdan tärkeät yksityiskohdat: kellariautotalli ja massasta sisään vedetty avoin terassi, joka tässä on saanut tumman ritilän katesuojaksi. Valokuva: Janika Brüggmann TMK/MIP

Rakennukset ovat yksilöllisiä, eri kokoisia eikä kokonaisuus ole ”tyyppitaloalue”. Rakennukset sijoittuvat tontille hieman vaihtelevasti, harja kadun suuntaan tai poikkisuuntaan. Puutarhakadun puolivälissä on poikittainen Leinikkipolku. Kulmatonteilla rakennukset sijoittuvat tontin perälle kadunvarren sijaan.

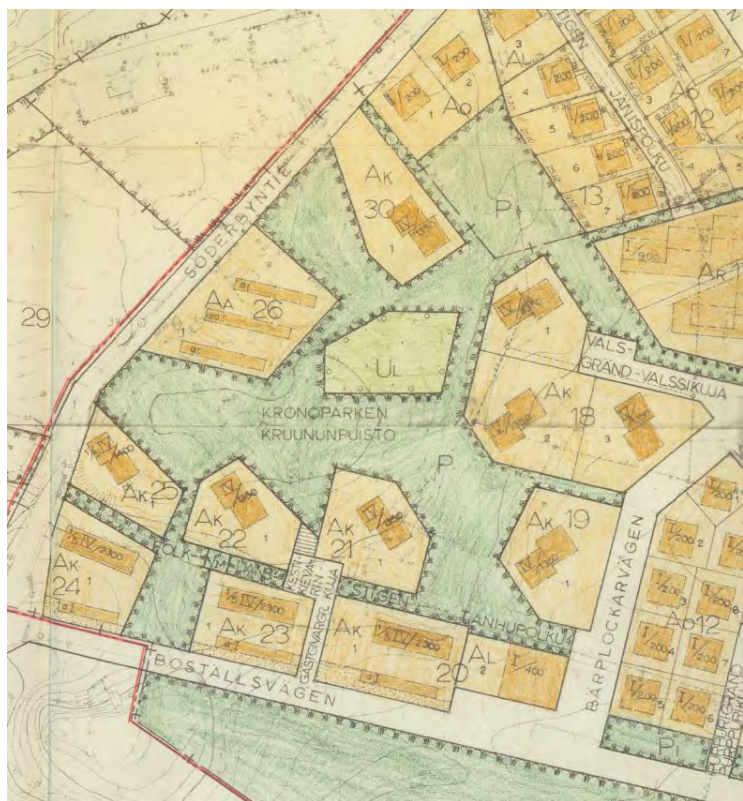
Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1984. Se määrittelee Puutarhakadun eteläpuolen korttelin 1-kerroksiseksi ja pohjoispuolen koko korttelin ns. puolitoistakerroksiseksi. Rakennusoikeus on 200 k-m² ja se on tonttikohtainen.

Puutarhakadun kummallakin puolella vastakkain on kaksi tonttia, joilla asemakaavan sallima rakennusoikeus on toteutettu laajentamalla rakennuksen runkoa toisella kerroksella ja kattoa poikkiharjalla. Muutokset ovat 2000- ja 2010-luvulta.

Asemakaavalla on jatkettu Puutarhakatua yli Viola Renvallin polun. Tässä korttelissa on kuuden pientalon ryhmä 2000-luvulta. Toisessa päässä Puutarhakatua on yksikerroksisten pientalojen ryhmä 1980-90-luvulta. Ne edustavat oman aikansa tulkintaa samasta ilmiöstä, jota Puutarhakadun alue edustaa 1950-luvulta.

Yhteenveto: Skräbbölen Puutarhakadun ja Huvilakadun korttelit edustavat 1950-luvun lopun yhtenäistä rakentamistapaa. Katon suunta ja lappeen eheys ovat merkittävä yhdistävä tekijä.

Miljöötyyppi: Asemakaava-alue

Suunnitelma edustaa laatimisajankohdan ihanteita: Geometrisen sommitelman perusteella vapaasti metsäiseen maastoon sijoitettuja rakennuksia. Liikuntapaikalle on varattu tila (UL) Kruunupuistossa. Autopaikat ovat erikseen AA-korttelissa nro 26. Marjanpoimijantien risteyksessä on lähikaupan tontti. Asuntokeskittymän oli tarkoitus turvata myös pientaloalueen lähipalvelut.

100

Kuva: Asemakaavanmuutos 1975.

Asemakaavanmuutos osoittaa, että kerrostalojen rakentamisessa vallitsevaksi tuli suora kahden portaan lamellitalo. Rakennukset piti sijoittaa ns. tuulimyllykortteliin, kohtisuoraan toisiinsa nähden. Esikuvana pidettiin vanhaa ruutukaavaan perustuvaa kaupunkirakentamista. Tämä rakentamistapa vallitsee monissa Suomen 1970-luvun lähiöissä. Paraisilla siitä ole tullut tyypillinen rakentamistapa, vaan näin suunnitellut tontit ovat jääneet rakentamatta.

Alueen kaavasuunnitelmat 1960-70-luvulta eivät yleensä paljon piitanneet vanhasta rakennuskannasta. Puustellintien kahden kerrostalotontin välissä on alkuperäisessä asemakaavassa puisto. Sen kohdalla on Söderbyn Östergårdin kantatalo omalla vanhalla kylätontillaan.¹⁶ Se on ollut sotilasvirkatalo, puustelli. Jokin entisen kylän rakennuksista on toiminut kestikievarina. Siitä tulee alueen erään kadun nimi, Kestikievarinkuja.

Kuva: Toteutunut rakentaminen v. 2019.

Nykyinen rakennus on vanhimmilta osiltaan rakennettu 1800-luvun lopulla. Ulkoasun monet muutokset ovat 1900-luvulta. Tämä puisto muutettiin tontiksi ja rakennukselle merkittiin suojelumerkintä vuonna 2015 tehdyllä asemakaavan muutoksella.

Kestikievarinkujan päässä on kolme vanhaa, 1930-luvulla rakennettua asuintaloa piharakennuksineen. Kerrostalo-asemakaava ei tältä osin ole toteutunut.

¹⁶ Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

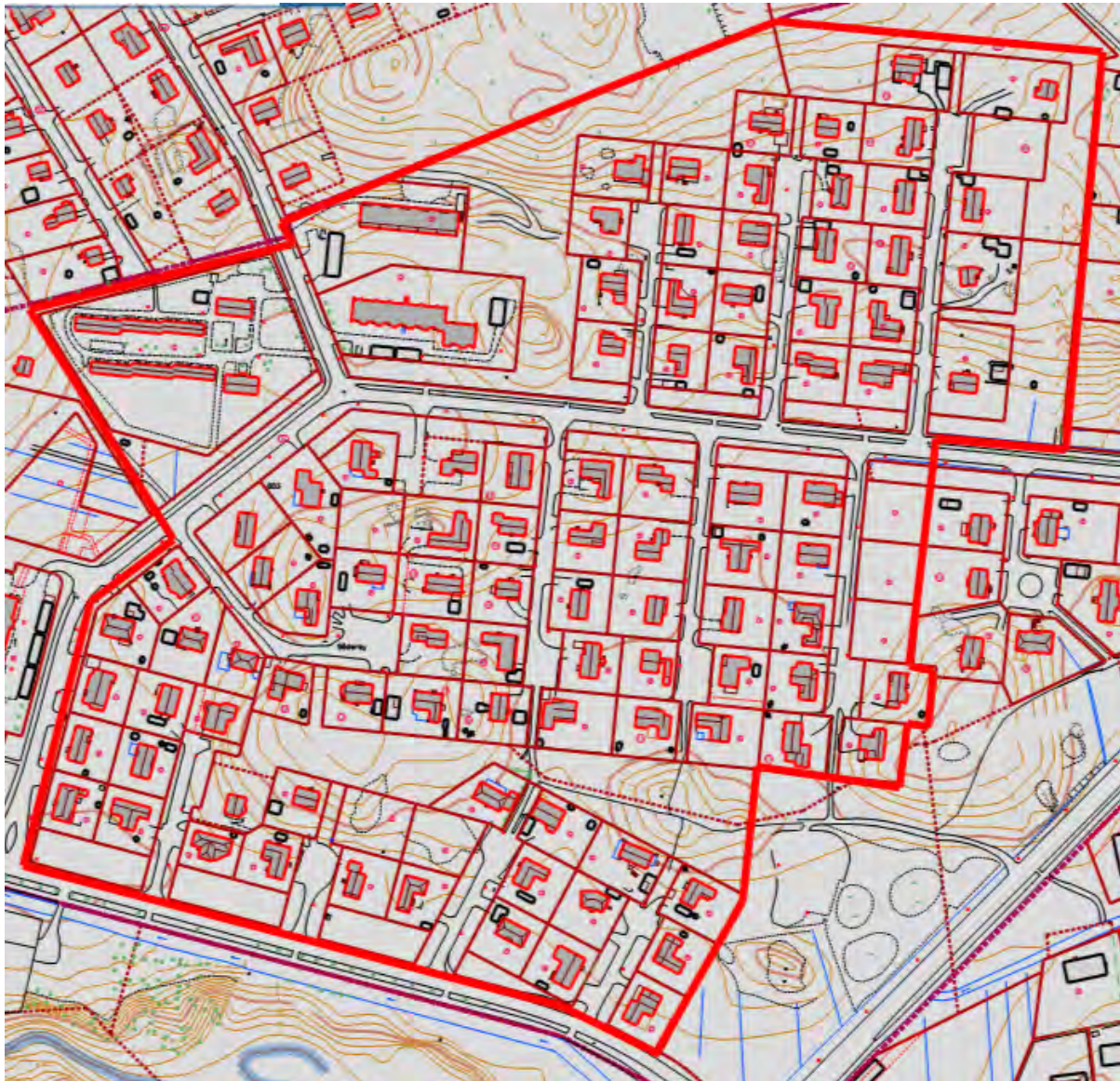

Kuva: Alueen vanhin ja näkyvin rakennus vuodelta 1961 Österbyntien varrella. Rakennus paljastaa, vaikka uudelleen verhoiltuna, 60-luvun alun tyylliset piirteet: nauhaikkunajulkisivu, sisäänvedetyt parvekkeet, horisontaalinen hahmo sokkelikerroksen ja kattorakenteen erilaisella käsittelyllä. Sokkelikerroksessa on alkuperäinen liiketilan näyteikkuna. Valokuva: Laura Ruohonen TMK/MIP

Yhteenveto: Puustellintie ja koko Söderbyn rakentaminen ratkaistiin vuonna 1966 laaditun asemakaavan perusteella. Kerrostaloryhmän rakennukset on rakennettu eri vuosikymmeninä 1960-luvun alusta aina 1990-luvulle. Alue edustaa kaupunkisuunnittelun tavoitetta riittävän sekoittuneesta kaupunkirakenteesta: pienehkö kerrostaloryhmä laajan pientaloalueen reunalla.

Marjastajantie

Miljöötyppi: Yhtenäinen asemakaava-alue

Söderbyn Marjastajantien varren kaava-alue on toinen rakentamisajankohtansa suurista uudisalueista. Finbystä poiketen tällä alueella rakennuksista puolet on rakennettu 1960-luvulla. Asemakaavan perusidea on samanlainen kuin Finbyssä: Suorat katulinjat, neliönmuotoiset tontit, yksikerroksiset omakotitalot. Omakotitaloissa suurin sallittu kattokulma on 12 astetta. Tämä, vuonna 1965 arkkitehti Sigvard Eklundin allekirjoittama asemakaava ulottui Österbyntien jo osittain rakennetulle alueelle asti ja siinä ehdotettiin omakotialueitten lisäksi Söderbyn kylänmäen kohdalle rakennettavaksi 3-4-kerroksisia kerrostaloja. Kerrostalosuunnitelma toteutui, mutta muutettuna. Marjastajantien ja Metsästäjäntien kulmaan on rakennettu kaksi rivitalokorttelia. Rivitalo oli tuolloin ajankohtainen, uusi talotyyppi Paraisten kauppalassa.

Alue sijoittuu kumpareiselle metsäalueelle. Kaavan määräys kieltää alkuperäisen maanpinnankorkeuden muuttamisen ja puiden kaatamisen ilman lupaa. (Nykyisin puiden kaataminen on aina luvanvaraista.) Lisäksi todetaan, että tontti pitää istuttaa ja pitää huolitellussa kunnossa siltä osin, mitä ei käytetä liikenteeseen.

Alue on toteutunut hyvin asemakaavan mukaisesti. Rakennukset ovat 1960-luvun tyylin mukaisesti äärimmäisen matalia ja lähes sokkelittomia. Rinnetonteilla kellarikerros on välttämätön ja se erottuu pääkerroksen julkisivun käsittelystä. Tyyliin kuuluu, että rakennuksen kellarikerros erottuu tasakorkeasta pääkerroksesta eri julkisivukäsittelyllä. Katot ovat ilmeisesti nykyistä laajemmin olleet alun perin ns. tasakattoja. Kaavan edellyttämää matalaa 12 asteen kattokulmaa on noudatettu kohtuullisen hyvin. Missä kattokulma on tätä jyrkempi, se erottuu. Katosta tulee volyymiltaan liian suuri matalaan runkoon nähden.

Rakennukset sijoittuvat maastoon monin paikoin esimerkillisesti, ajankohdan tyylin mukaisesti. Kalliopaljastumat ja suuret männyt avoimesti tontille sijoittuvien rakennusten välissä luovat juuri sellaisen miljöön, jota 1960-luvulla tavoiteltiin. Rakennukset eivät näyttäisi olevan erityistä yhdenmukaista talotyyppiä, joten miljööstä muodostuu vaihteleva.

Kuva: Tyypillinen katunäkymä alueella. Matalat rakennukset jäävät varttuneen kasvillisuuden peittoon. Alueen yleisilme on hyvin vihreä ja maisema vaihteleva, vaikka rakennustyyppi ja tonttijako näyttävät yksitotisilta. Valokuva: Iina Paasikivi

Vaikka alueella ei ole värityksen tai julkisivumateriaalin puolesta kaavassa erityisiä määräyksiä, on alueen suhteellisen monipuolisuuden kannalta tärkeää pyrkiä pidättäytymään alueen tyylin mukaisissa materiaaleissa, väreissä ja muodoissa. Eri väriset tiilimuuraukset, sahalauta ja reipas kontrasti värityksessä, myös tummat värit, ei pastellisävyt ja suorat kulmat muodoissa kuuluvat 1960-luvun keinoihin. Koristeelliset yksityiskohdat eivät kuulu asiaan. Kattorakenteen tulisi jäädä lähes näkymättömäksi rakennusta maan tasolta katsottaessa.

Kuva: Ilmeisen hyvin alkuperäisessä asussa säilynyt 1960-luvun paraislainen omakotitalo Söderbyssä.
Valokuva: Iina Paasikivi

Jos rakennuksia tulee vastaisuudessa korjaamisen yhteydessä laajentaa tai muuttaa äärimmäisen matalaa ja tasakorkeaa perushahmoa, on erityisen aiheellista kiinnittää huomiota julkisivun ja katon oikeaan suhteeseen. Jyrkät katon lappeet poikkeavat alueen vaakasuuntaisesta yleisilmeestä.

Kasvillisuus on monin paikoin varttunut niin, että matalat talot lähes uppoavat maisemaan. Tämä ei ole hyvän kaupunkimiljöön tavoite. Matala rakentamistapa kaipaa ympärilleen ilmavuutta.

Valokuva: Iina Paasikivi

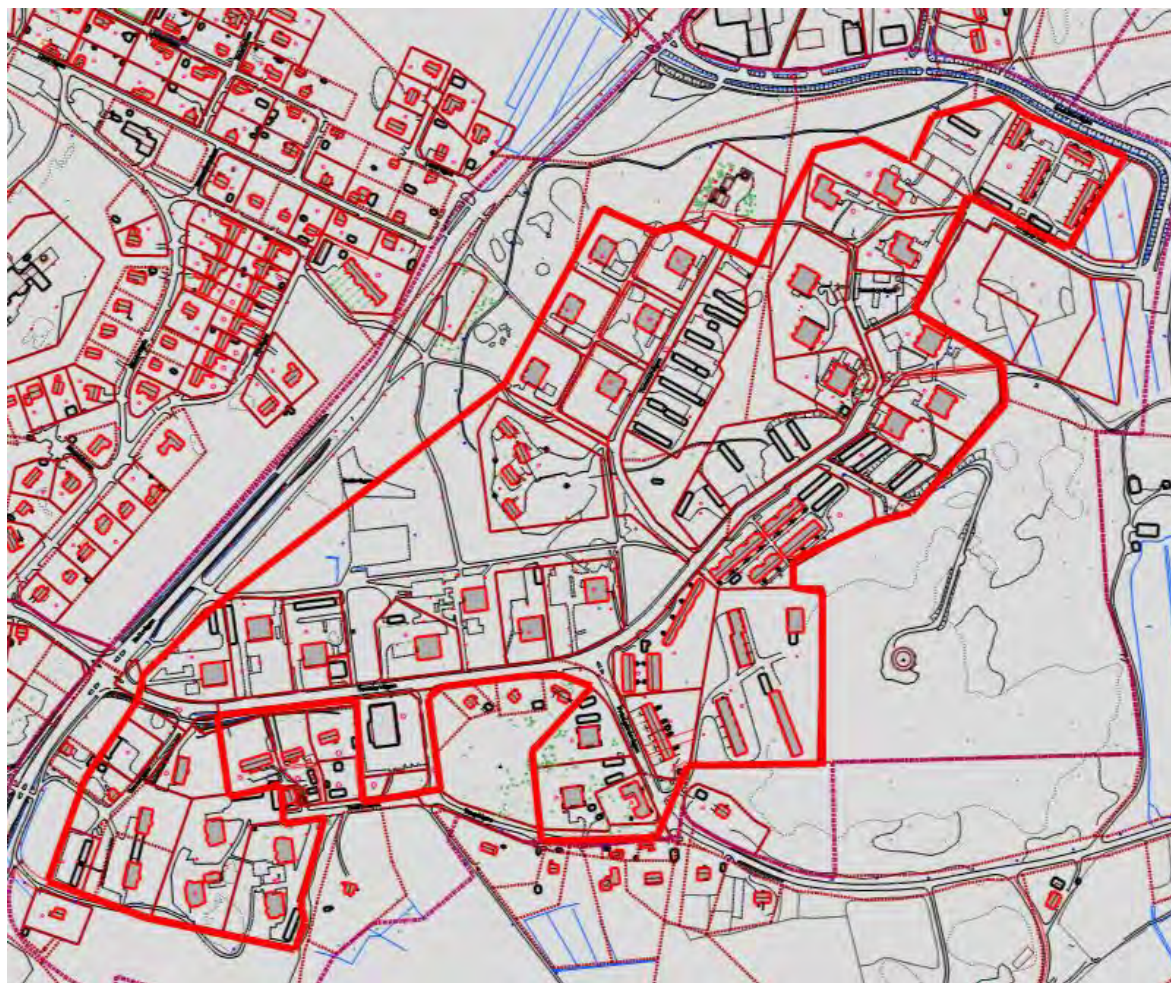

Kuva: Metsästystiellä pilkistää valkoisen rivitalon pääty edustavana esimerkkinä 1960-luvun lopun ajankohtaisesta arkkitehtuurista. Rivitalotontit ja kerrostalot olivat osa alkuperäisen asemakaavan sisältöä.

Yhteenveto: Söderbyn Marjastajantien alue on edustava esimerkki 1960-luvun kunnianhimoisesta, modernista pientaloalueesta. Alue ei ole yksitoikkoinen, mutta uusien muotoaiheiden tuomista alueelle tulisi välttää. Jos rakennusten laajentamistarvetta ilmenee, olisi laajentamistapaa suunniteltava alueellisesti asemakaavanmuutoksella.

4.15 Tennby

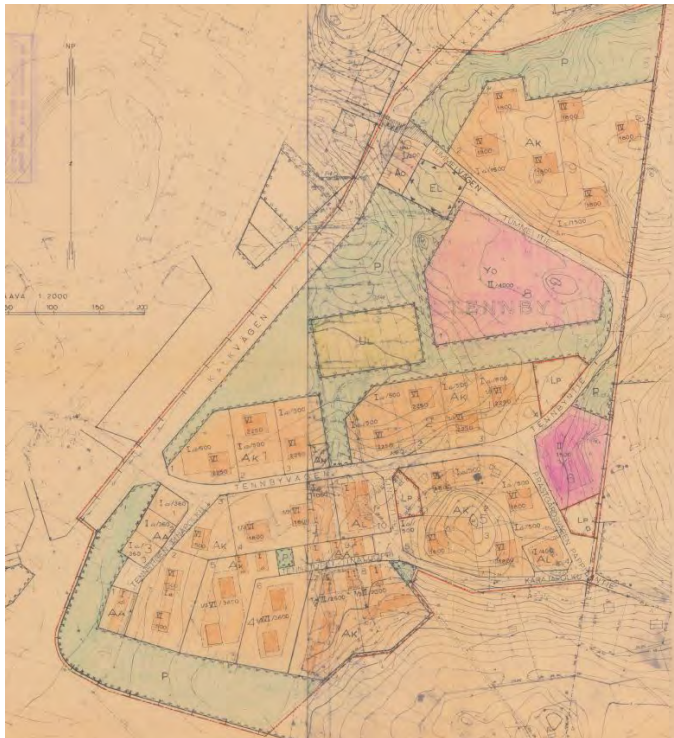
Miljöötyppi: Kerroksellinen asemakaava-alue

Tennbyn kerrostaloalue on rakennettu 1968 alkaneiden aluesuunnitelmien perusteella melkein kokonaan vuoteen 1980 mennessä. Joitakin rakennuksia on rakennettu vielä 1980-luvulla ja 90-luvulla.

Alueelle on jäänyt fragmentteja varhaisemmasta rakentamisesta sekä 1950-luvun taajamarakentamisesta, että rakennuksia Tennbyn kylän historiallisesta kylätontista. Tennbyn tilan maanviljely oli loppunut jo 1930-luvulla. Tämän jälkeen pellot olivat vuokralla ja maapohjaa oli palstoitettu asumiselle jo aiemmin. (Tennbyvillor pastatilar 1940-l. Koivuhaka)

Nykyisen Tennbyn kantatilan alueen osti rakennusliike 1960-luvulla ja tilan alueelle laadittiin ensimmäinen kavasuunnitelma. Varhaisimmat kerrostalot ovat Tennbyntien (28-42) varren pistetalot 1968-70 (Arkkittehtitoimisto Olli Vahtera). Samanaikaisesti Tinatuopin, Käräjäpolun ja Pappilantien osoitteisiin rakennettiin yhteensä kuusi pistetaloa, joiden urakoitsija oli toinen. Tinatuopin talot suunnitteli arkkittehtitoimisto Sigvard Eklund, Käräjäpolun ja Pappilantien talot puolestaan arkkittehti Erkki Wegelius. Tuon ajan rakennuttamiselle on tyypillistä, että jos koko aluetta ei toteuttanut yksi perustaja-urakoitsija eli grynderi, alueen eri korttelit jaettiin eri urakoitsijoille. Näillä oli yleensä oma luottosuunnittelijansa. Näin eri rakennusryhmille tuli kullekin hieman erilainen ilme, vaikka yleisilmeeltään yhdentyyppiset rakennukset näyttävät hyvin samankaltaisilta.

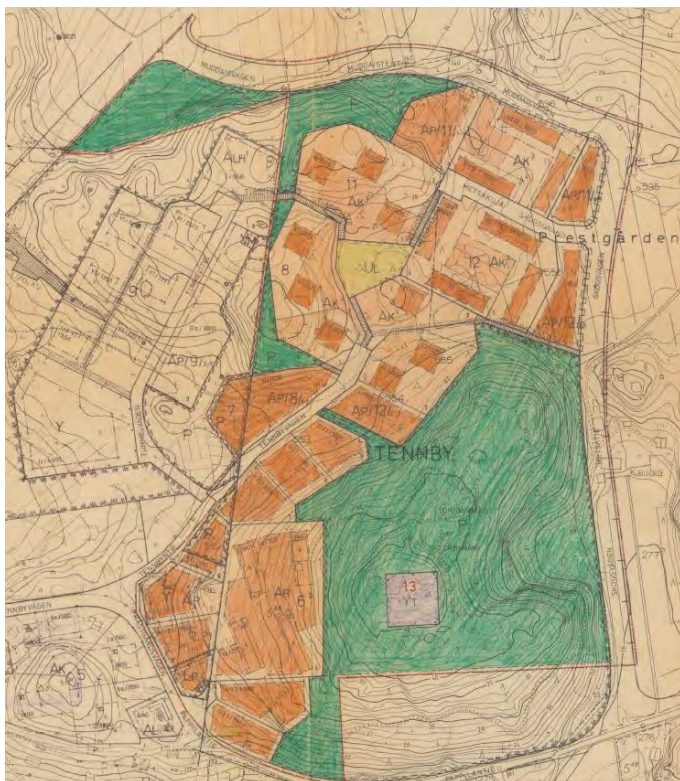
Kuva: Alueen ensimmäinen asemakaava, jossa kaikki asuinrakennukset ovat yhden portaan pistetalo. Autotallit tai autonsäilytyspaikat ovat eri tonteilla ja tavoitteena on asuintonttien rauhoittaminen. Tontit tuli myös toteuttaa aitaamattomana, yhteisenä alueena. Asemakaava oli laadittu vain Tennbyn tilan maille. Raja näkyy kartan läntisellä reunalla.

Kuva: Tummelintien suunnan muutos, 1973, arkkitehti Sigvard Eklund.

Edellinen asemakaava muutettiin Tummelintien kortteleilla. Kadun suunta käännettiin ja sama määrä pistetaloja, kuusi, ryhmiteltiin toiseen suuntaan. Kerrostalot rakennettiin vuonna 1975 (arkkitehtitoimisto Sigvard Eklund) ja niille myöhemmin autokatokset Tummelintien toiselle puolelle. Tien mutkassa on yleisten rakennusten korttelialue sosiaalitointa varten. Sille on rakennettiin neljä harjakattoista päiväkotirakennusta vuonna 2008.

Asuinrakennuksissa näkyy ns. lähiövaiheen arkkitehtuurin muuntuminen vuosi vuodelta. Kun 1960-luvun lopulla vielä näkyy pyrkimys nauhaikkuna –vaikutelmaan ja päätyjulkisivujen erilainen käsittely, usein puhtaaksimuurattuna tiilipintana, 1970-luvun puoliväliin tultaessa elementtitekniikassa oli siirrytty ns. BES-järjestelmään. Julkisivuissa tuli vallitsevaksi ns. ruutuelementti.

Tennbyn aluetta laajennettiin vuonna 1974 asemakaavalla Prästgårdin tilan alueelle jatkamalla Tennbyntietä. Muddaistentielle suunniteltiin alueen pohjoispuolelta vallan uutta linjausta. Tie rakennettiin sittemmin Puustellintien jatkeena. Alueen itäpuolelle suunniteltu Metsätie jäi rakentamatta ja näin myös yhteys Muddaistentielle. Se toteutui vain lyhyenä Metsäkuja –yhteytenä kerrostalotonteille. Tässä kaavassa Metsäkujan varrelle suunniteltiin kaksi lamellitalokorttelia. Niiden sijasta toiseen kortteliin on rakennettu neljä rivitaloa vuonna 1985. (Asemakaavanmuutos 1980) Toinen kortteli on rakentamaton. Alueen kerrostalot on rakennettu vuodesta 1976 vuoteen 1991. Rakennukset on suunnitellut arkkitehtitoimisto Sigvard Eklund.

Kuva: Vuoden 1974 asemakaavan laajennus ja muutos.

Kuvat: Rakennukset Tennbyntien alkupäässä ovat vuosilta 1968 – 1980. Valokuvat: Laura Ruohonen TMK/MIP

Kuvat: Kerrostalot Tummelitiellä v. 1975 ja Tennbyntien jatkeella v. 1979. Ruutuelementti-tekniikka tuli vallitsevaksi kerrostalojen julkisivun toteutuksessa 70-luvulla. Ikkunanauhat saatettiin vielä ”piirtää” elementtipintaan, mutta vähitellen ruutujulkisivu tuli vallitsevaksi. Valokuvat: Laura Ruohonen TMK/MIP

Kuva: Rivitalot ovat aikansa uutta rakennustyyppiä. Valokuva: Iina Paasikivi

Alueen rivitalot kertovat myös omalta osaltaan arkkitehtuurin muutoksesta. Tennbyntien varrella on neljä vuonna 1978 rakennettua harjakattoista rivitaloa, joiden elementtijulkisivussa on käytetty karkeaksi harjattua betonipintaa (arkkitehti Ilkka Salo). Kirkkaat levypinnat ja suuret, ruudutetut ikkunat kuuluvat juuri tähän vaiheeseen. Tasakaton jälkeen haettiin harjakatolle jälleen uutta tuleamista.

Toinen rivitalotyyppi Pappilantien risteyksessä on ajalleen tyypillinen: päädyt betonielementtiä ja pitkät julkisivut kenttiin jaoteltua lautaverhoilua (suunnittelija Jussi Vuorinen). Väritys on yhtä lailla kirkas ja tumma, ikkunanpuitteet tummat ja katto loiva satulakatto.

Ympäristöä leimaa asemakaavan tavoite avoimesta korttelipihausta. Tontteja ei ole tarkoitus aidata ja autopaikat ovat omilla tonteillaan autokatoksissa.

Kuvat: Alueen kerrostalot ovat perushahmoltaan saman kaltaisia, mutta ulkoasultaan toisistaan poikkeavia. Tontin sijainti maastossa, pihapiirin istutukset ja muu käsittely luovat erilaisia lähiympäristöjä.
Valokuva: Iina Paasikivi

Valokuva: Iina Paasikivi

Vanhat omakotitontit pensasaitoineen erottuvat näin ilman, että ympäristön kuva muuttuu kaoottiseksi. Lähiösuunnitelman keskeinen tavoite on vahvat, geometrisesti sommitellut kerrostaloryhmät kumpuilevassa maisemassa. Avoimet puistot ja pelikentät ovat osa aluerakennetta. Varttunut pihakasvillisuus ja alkuperäinen metsäluonto tekevät ympäristöstä todella ”metsälähiön”.

Tennbyn kantatilan kylätontilla sijaitsee kantatilan 1800-luvun alussa rakennettu empiretalo, että 1750-luvulta periytyvä käräjätupa sekä Tennbyn kivimakasiini.¹⁷ Asemakaava muutettiin näiden rakennusten kohdalta vuonna 2001 ja arvot rakennukset on siinä määrätty suojelluksi. Osa asemakaavoissa kerrostalotonteiksi suunnitelluista rakennuspaikoista on edelleen jäänyt suunnitelmasta toteutumatta.

Kuva: Tennbyn kantatilan päärakennus on vuodelta 1814. Rakennuksen rakennutti ja suunnitteli Turun Akatemian professori Gabriel Bonsdorff. Se säästyi purkamiselta paraislaisten vastustuksen takia, kaupunki osti sen rakennusliikkeeltä ja myi asuinkäyttöön. Rakennuksen alkuperäinen asu on palautettu korjauksissa. Valokuva: Teija Mustonen
TMK/MIP

¹⁷ Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

¹⁸ Turun museokeskus, Museoinformaatioportaali

Kuva: Tennbyn kylämäen kälviätupa vuodelta 1750. Aluerakentamisajan suhtautumista vanhaan rakennuskantaan kuvaa näiden merkittävien, vanhojen rakennusten asema 1960-luvun lopun suunnitelmissa. Lainsäädännöllisiä keinoja oli vähän. Niiden nykyinen asema kerrostalojen keskellä taas kertoo arvojen ja asenteen muutoksesta ja kunnan tekemistä suunnitelman muutoksista sen perusteella. Valokuva: Laura Ruohonen TMK/MIP

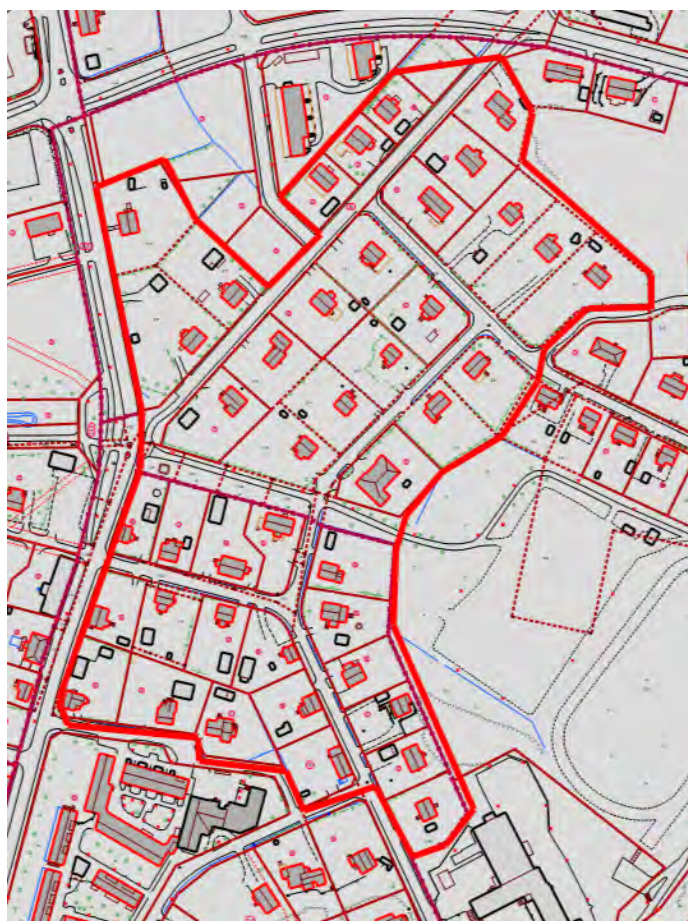
Yhteenveto: Tennbyn kerrostaloalue on Paraisten suurin ns. lähiökauden kokonaisuus. Se edustaa suomalaisessa vertailussa hyvää, vaikka kohtuullisen myöhäistä metsälähiö-tyyppiä. Rakenne on sovitettu paikalliseen mittakaavaan. Alueen sisälle jääneet vanhemmat rakennuskerrostumat kertovat aidosti toisaalta suunnitteluajankohdan piittaamattomasta suhtautumisesta ja suhtautumisen muutoksesta. Automäärän kasvu näkyy katujen varsilla.

Kuva: Erillisille autopaikatonteille on rakennettu talleja.

4.16 Tiilihaka

Miljöötyyppi: Suunnitelmallisesti rakennetut

Tiilihaan ja Koivuhaan kaupunginosien alueelle rakentunut kokonaisuus, jossa vanhimmat rakennukset ovat 1930-luvun loppupuolelta. Alueen rakenne perustuu suunnitelmaan. Saarnitien länsipuolen korttelien asemakaava on viimeksi uusittu v. 2010 ja ohjaa hyvin vanhan rakennuskannan säilymistä.

Muilla omakotikortteleilla on voimassa asemakaavat v:lta 1979 ja 1980.

Yleisten rakennusten tontti periytyy Koivuhaan asemakaavasta v:lta 1966 ja sillä on rukoushuone.

Alueen kadut on linjattu suoraviivaisesti ja tontit ovat suuria puutarhatontteja. Rakennukset sijoittuvat kadun varrelle sen suuntaisesti. Tiilihaan kaupunginosan puolella, Kirkkoesplanadin ja Koivuhaankadun välisillä kortteleilla rakennukset sijoittuvat kadun varrelle tai hyvin lähelle tontin rajaa. Korttelin näyttävät muodostavan jatkumon

Tiilihaan varhaisemmalle rakennetulle ympäristölle kirkonmäellä. Alueen asemakaavaratkaisu on mahdollisesti peräisin Paraisten ensimmäiseen asemakaavasta. (stadsplanen godkändes i januari 1933)¹⁹.

Koivuhaan kaupunginosan puoli on myöhemmin rakennettu ja rakennukset sijoittuvat etupihan taakse, kauemmas kadusta. Tämä kuvaa hyvin asemakaavallisessa suunnittelussa tapahtunutta muutosta 30-luvulta sodan jälkeiseen aikaan. Edelleen Koivuhaankatu 7-15 korttelissa näkyy tyylin muutos 1950-lopulla: rakennukset sijoitettiin vaihtelevalle etäisyydelle kadusta sommitelmallisesti. Näin on myös Lehmustie 4-8 korttelissa.

Rakennuksista vanhimmat ovat 30-luvun lopulta, pääosa jälleenrakennuskaudelta 1950-luvulta, joitakin 1970-luvulta ja vielä 2010-luvulta.

¹⁹ Pargasbygdens historia III s. 264

Kuva: Alueen vanhimmat rakennukset ovat Tiilihaan kaupunginosassa. Tässä 1938 rakennetussa omakotitalossa näkyy Paraisilla pitkään käytetty räystään yksityiskohta: räystään päädyn peitelaudan kaareva leikkaus. Valokuva: Teija Mustonen, TMK/MIP

Alueen rakennuskannassa näkyy muutos 1930-luvulta 50-luvulle. Sotaa edeltävän ajan rakennuksissa on yksityiskohtia, kuten räystään päädyn muotoilu ”kissanhylläksi”.

1940-luvulla, varsinkin sodan jälkeen on rakennettu pieniä, yksikerroksisia rakennuksia äärimmäisen rakennusaineepulan vallitessa.

Seuraavalla vuosikymmenellä vakiintuu ns. puolitoistakerroksinen omakotityyppi, jossa on kellarikerros ja ullakkokerrokseen rakennetaan osittain täyskorkeita huoneita, usein ulos vuokrattava asunto. Katot ovat 40-50-luvulla vielä kohtuullisen jyrkkiä.

Kuvat: Rakennuksia 1940-luvulta. Teija Mustonen, TMK/MIP

Kuva: Tiilihaan kaupunginosan puolella rakennukset sijoittuvat kadun varrelle. 1950 rakennetussa talossa näkyy paraislaiset erityispiirteet, kulmaikkunat ja pyöristykset räystäiden päädyssä. Valokuva: Iina Paasikivi

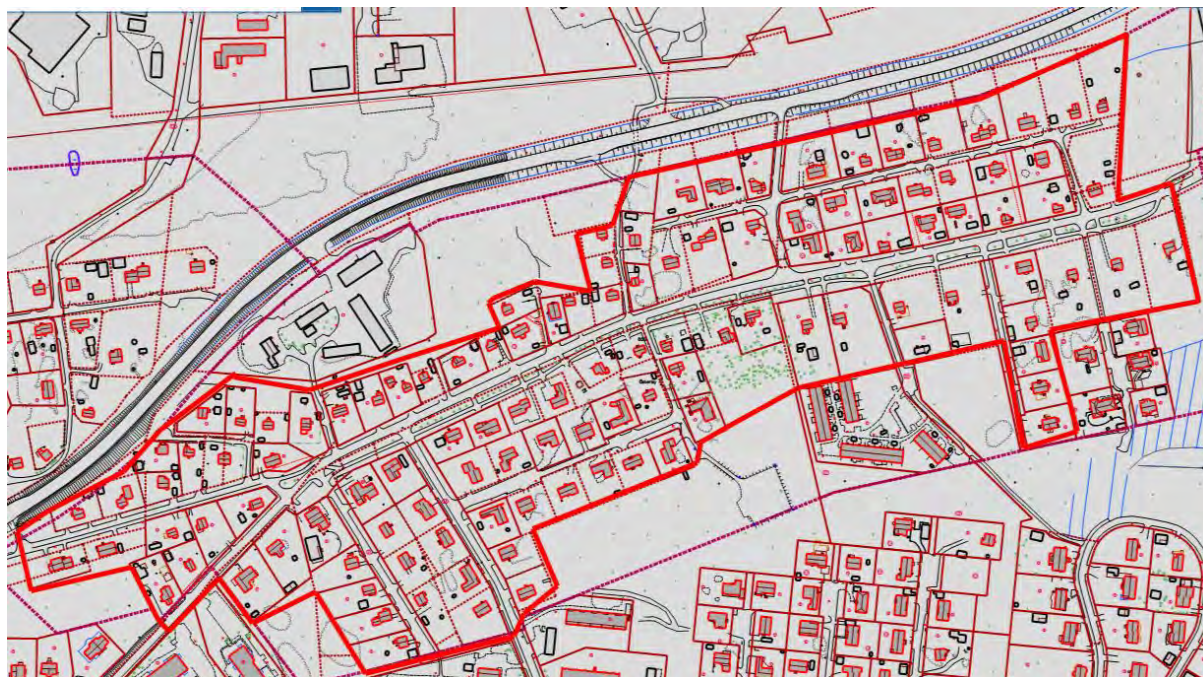
Kuva: 1950-luvun loppupuolen taloissa kattokulma madaltuu ja räystäät pitenevät. Etupiha ja pensasaita kuuluvat asiaan. Kehitys kulkee kohti yksikerroksista talotyyppiä. Yksikerroksiset alueet toteutuivat muualla. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

Alueen kokonaisilme on yhtenäinen, vaikka se koostuu parinkymmenen vuoden aikana tapahtuneesta kehityksestä rakennustyyppissä ja asemakaavallisessa sommittelussa. Julkisivuja on uusittu kulloisenkin tarjolla olevan tyylin mukaan ja sillä on vaikutusta alueen historiallisen iän luettavuuteen. Tällekin alueelle on tehty vuosikymmenien kuluessa asemakaavasuunnitelmia, joiden tavoitteena on ollut uusiutuminen. Tapahtunut kehitys on ollut ”hidasta uusiutumista” eli rakennuksia on laajennettu ja uudistettu.

Yhteenveto: Tiilihaan – Koivuhaan alueella näkyy Paraisten varhaisen kaupunkisuunnittelun kehitys 1930-luvulta 50-luvulle aivan kaupungin vanhan taaja-asutuksen laidalla. Alueen tontit ovat suuria ja niiden jakaminen on voimassa olevan asemakaavan perusteella mahdollista. Uusiutumisessa on epäilemättä aiheellista noudattaa alkuperäisten kaavasuunnitelmien periaatteita ja rakentamistapaakoon, korkeuden ja kattomuodon suhteen. Paraisilla on paljon mahdollisuuksia toteuttaa toisenlaista uudisrakentamista myös keskustan likellä.

4.17 Österby

Miljöötyyppi: Kerroksellinen asemakaava-alue

Österbyntie on osa Malmilta Hessundinsalmen rantaan kulkevaa entistä maantietä 1910-luvulta ennen Saaristotien rakentamista. Sen varrelle alkoi 1930-luvulla muodostua järjestelmällistä taaja-asutusta. Österby on alun perin Söderbyn kylän kantatila, Östergård (Corporals Bostället) ²⁰ Siitä on tullut kaupunginosan nimi.

Alueelle on sittemmin laadittu asemakaavoja, joista vanhin, voimassa oleva, on vuodelta 1966. Suuri osa rakennuksista Österbyntien varrella on kuitenkin rakennettu tätä aiemmin palstoitussuunnitelmien perusteella. Saaristotien länsipuolella on pieni ryhmä 1940-luvun rakennuksia ilmeisimmin samaa syntyvaihetta. Asemakaavoilla on jaettu palstoja pienemmiksi ja rakenne on tiivistynyt ja laajentunut. Nyt alue liittyy saumattomasti uudempiin rakennettuihin ympäristöihin.

Kuva: Tyypillinen 1930-luvun pienehkö omakotitalo. Rakennuksen alkuperäiset piirteet on hyvin säilytetty. Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP

²⁰ Älönsaaren ja Kirkkosaaren asutushistoria, Laura Ruohonen, 2018

Vanhimmat omakotitalot asettuvat tien suuntaisesti maastoon hieman vapaasti. Österbyntien pohjoisreunalla rakennukset sijoittuvat tontin perälle rinteeseen. Näätäpolun risteyksen jälkeen taas lähemmäs tien reunaa. Yksittäisiä rakennuksia on aivan tien rakentamisajankohdalta 1910-luvun jälkeen. 1930-40-luvun omakotitalot muodostavat kuitenkin suurimman ryhmän rakentamisesta ennen asemakaavavaihetta.

Kuva: Alueella on joitakin rakennuksia 1910- ja 1920-luvuilta.
Valokuva: Teija Mustonen TMK/MIP 2017

Kuvat: Jänispolun varrella on yhtenäinen 1950-luvun asemakaavatyylä edustava ryhmä. Valokuvat: Teija Mustonen TMK/MIP, Iina Paasikivi

Jänispolun varrella on yhtenäinen ryhmä 1950-luvun loppupuolen omakotitaloja. Tonttirivi edustaa ajankohdalle tyypillistä asemakaavallista ajattelua. Rakennukset ja tontinrajat sijoittuvat lievästi vinoon kadun suuntaan nähden. Näin rakennukset ”katselevat” vähän toistensa ohi. Tällaisia asemakaavaratkaisuja ei ole Paraisilla kovin yleisesti.

Vuoden 1966 asemakaavalla muodostettiin alueelle entistä pienempiä tontteja. Metsästystien Siilipolun korttelit rakennettiin lähes kokonaan 1960-luvulla. Omakotitalot ovat yksikerroksisia, entistä laaja-alaisempia, usein L-mallisia. Katto on hyvin laakea harja tai suorastaan tasakatto. Saman ajankohdan rakennuksia on ryhmänä myös Riistatien varrella. Alue on hyvin säilynyt oman aikansa tyyppin edustaja.

Kuva: Vuoden 1966 jälkeen Österbyn alueelle rakennettiin hyvin yhtenäisiä oman aikansa rakennustyyppeihin perustuvia kortteleita.

Kuva: Österbyntie aluetta yhdistävänä miljöönä. Kesällä rakennukset peittyvät rehevän kasvillisuuden taakse. Valokuva: Iina Paasikivi

Yhteenveto: Österbyntien miljöö muodostuu tien varrelle varhain 1900-luvun ensi puoliskolla syntyneestä järjestelmällisestä asutuksesta ja sitä täydentävistä asemakaavoitetuista erillispientalojen alueista aina 1970-luvulle asti. Tien varren puurivi korostaa sen merkitystä merkittävänä väylänä. Miljöö on historiallinen ja kaupunkimainen.

